राष्ट्रिय दलित आयोग

कुपण्डोल, ललितपुर, नेपाल

फोन नं.: ०१–५४३११४८, ०१–५५०५०४८, ०१–५४३३६५०,

Fax: ०१–५४३३६५० |Email: info@ndc.gov.np,

Website: www.ndc.gov.np

वार्षिक प्रतिवेदन, आ.व. २०७८/७९

राष्ट्रिय दलित आयोगको

दोस्रो वार्षिक प्रतिवेदन

आ.व. २०७८/७९

राष्ट्रिय दलित आयोग

कुपण्डोल, ललितपुर, नेपाल

फोन नं.: ०१–५४३११४८, ०१–५५०५०४८, ०१–५४३३६५०,

Fax: ०१–५४३३६५० |Email: info@ndc.gov.np,

Website: www.ndc.gov.np

राष्ट्रिय दलित आयोगको

दोस्रो वार्षिक प्रतिवेदन

आ.व. २०७८/७९

राष्ट्रिय दलित आयोग

कुपण्डोल, ललितपुर, नेपाल

फोन नं.: ०१–५४३११४८, ०१–५९०५०४८, ०१–५४३३६५०,

Fax: ०१–५४३३६५० |Email: info@ndc.gov.np,

Website: www.ndc.gov.np

देवराज विश्वकर्मा

मा. अध्यक्ष

मीना देवी सोव

मा. सदस्य

टुन्जे कामी(बराइली)

मा. सदस्य

मेहले पार्की

मा. सदस्य

सुन्दर पुर्कुटी

मा. सदस्य
एवं प्रवक्ता

देवराज विश्वकर्मा

मा. अध्यक्ष

मीना देवी सोव

मा. सदस्य

टुन्जे कामी(बराइली)

मा. सदस्य

मेहले पार्की

मा. सदस्य

सुन्दर पुर्कुटी

मा. सदस्य
एंव प्रवक्ता

अध्यक्षको भनाई

नेपालको सबै भू-भागमा बसोबास गर्ने करिब १३.६ प्रतिशत दलित समुदाय जो सदियौँदेखि शोषण, दमन, अन्याय, अत्याचार भोग्दै अत्यन्तै नारकीय जीवन बिताउन विवस छन् । तिनै जनताहरुको न्याय, समानता, स्वतन्त्रता र आत्मसम्मानपूर्ण जीवनका लागि करिब १०० बर्षदेखि आफ्नो न्यायपूर्ण आवाजलाई मुखरित गर्दै आएको कुरा विदितै छ । राणाशासनको उत्कर्षको समयमा हाम्रो धर्म, सभ्यतामा कही पनि जातीय छुवाछूत तथा उच-नीचको कुरा छैन भन्दै हिन्दू धर्मका तमाम ग्रन्थ-शास्त्रहरु अघि सार्दै शासक र धर्मभीरुहरुलाई झुकाउने सामर्थ्य राख्ने नेपालको दलित आन्दोलनका प्रणेता भगत सर्वजित विश्वकर्माले न्याय र आत्मसम्मानका खातिर अभियानको थालनी गरेको इतिहास छ । न्याय, तर्क र बुद्धिमा पराजित भएपछि भगत सर्वजित विश्वकर्मालाई केवल शासनका औजारले मात्र दमन गरेको कुरा छर्लङ्ग छ ।

न्यायको आवाज अजेय थियो, केही समय सत्ताशक्तिको भरमा दमन गरे पनि उहाँका अनुयायीहरुले त्यो न्यायको बत्तीलाई निभ्न दिएनन् । नेपालको राजनीतिक आन्दोलनभन्दा जेठो भएर नेपालको दलित आन्दोलनले आफ्नो न्यायको आवाजलाई बुलन्द गर्दै आएको छ । आज पनि हामीले मान्छेको दर्जा पाएनौँ भनेर आवाज उठाउनु पर्ने अवस्था हुनु भनेको मानव सभ्यताकै उपहास हो भन्ने लाग्दछ । आज पनि असचेत मान्छेको कुरा छाडौँ, आफूलाई एकदम शिक्षित भनाउन चाहनेहरुले नै विभेदलाई प्रश्रय दिइरहेका छन् । आजसम्म पनि दलित समुदायका व्यक्तिहरुले राजधानी शहर काठमाडौंमा कोठा भाडामा नपाउने अवस्था हुनु के सामान्य कुरा हो?

हामीले संविधानमा दलित हकका थुप्रै व्यवस्थाहरु गर्‍यौं । नेपालको राजनीतिक आन्दोलनले दलित अधिकारलाई निकै उच्चस्तरमा सम्बोधन गरेको छ तर कार्यान्वयनको स्थिति हेर्दा निराशाजनक अवस्था छ । समस्या कहाँ निर छ भनेर राज्य र राजनीतिक नेतृत्वले गम्भीर ढंगले समीक्षा गर्नुपर्ने बेला भै सकेको छ । मान्छे हुन नपाएका र मान्छै भै सकेकाहरुको अधिकारको कुरालाई एउटै डालोमा राखेर हेर्दा न्याय हुन सक्दैन । समता नभई समानता हुन सक्दैन । अघाएको मान्छे र भोकै मान्छेलाई समानता दिने उद्देश्यले एक/एक रोटी दिए जस्तै भएको छ । अघाएकालाई जवर्जस्त एक रोटी खुवाउन खोज्ने र वर्षौंदेखि भोकै रहेकालाई पनि एक रोटी नै दिएर समानता दिन खोजिएको कुराले न्याय हुन सक्दैन । मानौँ उनीहरुलाई निगाहा बापत दिए जस्तो गरिदैंछ । राज्यमा दलित समुदाय पछि पर्दा समग्र देश पछि परेको पत्तो हामीले कहिले पाउने? परिवर्तनले आत्मसात गरेको समानुपातिक समावेशी प्रतिनिधित्वको व्यवस्थालाई अनेकौं बहानामा खारेज गर्न खोज्ने प्रपञ्च भैरहेको छ । राज्य सबैको हो, यसमा सबैको प्रतिनिधित्व बिना देशको उन्नति प्रगति असम्भव छ । कथित योग्यताको पुरातन भाष्यले समावेशीतालाई अयोग्यहरुले खाएका ठान्नेहरुले उपयोग गरेको सेवा सुविधा प्रदान गरेर योग्यता हासिल गर्न दिउँ अनि थाहा हुन्छ को रहेछ योग्य।

राष्ट्रिय दलित आयोग संविधान र कानूनले सुम्पेको अभिभारा पुरा गर्न प्रयत्नशील छ । एकातिर पछाडी पारिएकाहरुको आयोगप्रति आशा र भरोसा एकदमै धेरै छ भने अर्कोतिर आयोगको साधन स्रोतको सीमितताको बीच निकै फराकिलो अन्तर छ । थुप्रै विभेदपूर्ण कानूनहरुको अध्ययन, अनुसन्धान गर्नुपर्ने दायित्व छ, नयाँ कानून निर्माणको लागि बहस पैरबी गर्नुपर्ने पनि संगसगै छ भने दलित समुदायले दैनिक रुपमा भोग्दै आएको अपमान, तिरस्कार, बहिष्करण जस्ता सवालमा राज्य संयन्त्र र दलित समुदायलाई जोड्नु पर्नेछ ।

दलित समुदायको बस्ती बस्तीमा उत्प्रेरणाको अभियान चलाउनु पर्नेछ, भने अन्यायमा हजारौँ वर्षदेखि पिल्सिएकाहरुलाई आधुनिक विकासका सबै क्षेत्रमा जोड्नु पर्नेछ र गैरदलित समुदाय जसले जानअन्जानमा अथवा धर्म अन्धविश्वासको जगमा यो जातीय विभेदलाई संस्कृति बनायो, त्यो समुदायलाई कानूनको डण्डाले मात्र हुँदैन, तपाईले अपनाइ रहेको यो संस्कृति होइन यो त कुसंस्कृति हो भनेर बुझाउनु पर्ने पनि छ । यति धेरै गहन दायित्व पूरा गर्नुपर्ने राष्ट्रिय दलित आयोगलाई अरु सरह दिएको त छ नि, भनेर सरकार पन्छिन मिल्दैन । दलितहरु पछि परी रहँदा देश अघि बढ्छ र? दलितमाथि थोपरिएको चरम उत्पीडनको शृङ्खलाले प्रत्येक वर्ष देशको कूल उत्पादनमा २५ प्रतिशतका दरले ह्रास आएको कुरा अर्थशास्त्रीहरुको सर्वेक्षण छ । यो क्षतिले दलितलाई मात्र नोक्सान हुन्छ र? यो नोक्सानी घटाउन, नेपाली समाजलाई सभ्य, सुसंकृत, समृद्ध खुसी र समुन्नत बनाउन विभेदको अन्त्य हुनै पर्दछ । हामी सबै मिलेर हाम्रै पालामा कथित जातीय उच-नीचको दुर्भावनालाई उन्मूलन गर्नु पर्दछ । राष्ट्रिय दलित आयोग सबैसँग समन्वय र सहकार्य गरेर अमानवीय प्रथालाई उन्मूलन गर्ने अभियानको अगुवाई गर्न चाहन्छ र सबैसँग सहयोगको अपिल पनि गर्न चाहन्छ । आर्थिक अभावका वीच पनि आयोगले आन्तरिक सुशासन तथा सेवा प्रवाहमा सहजपनाका लागि नियमावली, आन्तरिक व्यवस्थापन निर्देशिका, उजुरी व्यवस्थापन निर्देशिका, पदाधिकारी - कर्मचारी आचारसंहिता, थर सूचीकरण सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण गर्ने कार्य भएको छ । आयोगको रणनीतिक योजना निर्माणको चरण छ, थर सूचीकरण अद्यावधिक गर्ने काम अन्तिम चरणमा पुगेको छ । आवश्यक बजेटको अभावमा दलितहरुको वस्ती वस्तीमा पुगेर जागरण पैदा गर्ने कार्य गर्न सकिएको छैन । सामाजिक र गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग जुटाएर यो काम आयोगले गर्नेछ ।

सम्मानीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष प्रस्तुत गर्ने यस वर्षको वार्षिक प्रतिवेदन तयारी गर्नका लागि महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने समितिका संयोजक मा. सदस्य सुन्दर पुर्कुटी, मा. सदस्यहरु, सचिव, कर्मचारीहरु, यसमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने सबै महानुभावहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

देवराज विश्वकर्मा
अध्यक्ष
राष्ट्रिय दलित आयोग

प्रतिवेदनको सारांश

सम्माननीय राष्टपतिज्यू समक्ष नेपालको संविधानको धारा २९४ बमोजिम प्रस्तुत गरिएको राष्ट्रिय दलित आयोगको आ.ब. २०७८/७९ को वार्षिक प्रतिवेदनको सारांश

१. यस प्रतिवेदनमा आठ वटा परिच्छेद र नौं वटा अनुसूची समेटी तयार भएको छ ।जसमा आयोगको परिचय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा भएका व्यवस्थाहरु, राज्यका विभिन्न निकाय, संरचनाहरुमा दलित समुदायको प्रतिनिधित्वको अवस्था, दलित समुदायको विद्यमान अवस्था, आयोगको संगठनात्मक संरचना तथा स्रोत साधनको अवस्था, वार्षिक कार्यक्रम र कार्यान्वयनको स्थिती, घटनाको विवरण लगायत आयोगबाट गरिएको सिफारिस तथा सुझाव, अवसर तथा चुनौतीहरु समेत समेटी तयारी गरिएका छन् ।

२. परिच्छेद १ मा आयोगको गठन, कार्यक्षेत्र, पृष्ठभूमि, परिचय, दीर्घकालिन सोच, उद्देश्य, रणनीति, काम, कर्तव्य, अधिकारलाई विस्तृत रुपमा समेटिएको छ । जसमा दलित समुदायलाई राज्यको मूल प्रवाहमा ल्याउन दीर्घकालीन सोच, मानव अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य लगायत संविधान प्रदत्त काम, कर्तव्य, अधिकारलाई उल्लेख गरिएको छ ।

३. परिच्छेद २ मा संविधान, ऐन, कानून मार्फत जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्यका लागि जातीय आधारमा हुने सबै प्रकारका विभेद, कुरीति, अन्धविश्वास, अपराध, बहिष्करण, वञ्चितीकरण र हिंसालाई संवैधानिक र कानूनी रुपमा अन्त्य गर्दै सम्मानित जीवन यापन गर्न सक्षम तुल्याउन सरकारले लिएको नीति तथा तत्परतालाई वृहत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४. परिच्छेद ३ मा राज्यका विभिन्न निकाय/संरचनाहरुमा दलित समुदायको अवस्था, व्यवस्थापिका संसद, संवैधानिक, कार्यकारी, न्यायलय, निजामती सेवा, सुरक्षा निकाय, स्थानीयतहमा प्रतिनिधित्व सम्बन्धी विषयहरु समेटिएका छन् जसमा व्यवस्थापिका संसदमा वि.सं. २०१५ सालदेखि दलित समुदायको उपस्थिति, संवैधानिक निकायमा दलित समुदायको पदाधिकारीहरुको संख्या, कार्यकारी निकाय, न्यायप(ालिका, निजामती सेवा, सुरक्षा निकाय तथा राजनीतिक दलहरुमा दलित समुदायको प्रतिनिधित्व देखि हालै सम्पन्न स्थानीय तहको निर्वाचनमा निर्वाचित दलित समुदायको संख्या विस्तृत रुपमा उल्लेख गरिएको छ।

५. परिच्छेद ४ मा दलित आन्दोलनको संक्षिप्त परिचय सहित राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा तथा वि.सं. २०६८ को राष्ट्रिय जनगणनामा दलित समुदायको संख्यात्मक अवस्थाको विवरण, वित्तीय संस्थाहरुको पहुँचबाट टाढा रहँदा भोग्नु परेको पीडा, मानव विकास सूचांक, वार्षिक आय, शिक्षा, स्वास्थ्य र सरसफाई क्षेत्रहरुमा अझै पनि दलित समुदायहरु पछाडि नै परेको अवस्थालाई समेत चित्रण गरिएको छ ।

६. परिच्छेद ५ मा आयोगको संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक, वित्तीय स्थिति, बजेट निकासा खर्च, प्रगति, भौतिक श्रोत साधनको अवस्था समेटिएको छ।

७. परिच्छेद ६ मा आयोगको वार्षिक कार्यक्रम, प्रदेशका मुख्यन्त्री लगायत विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा दलित नागरिक समाजवीच भएका अन्तर्क्रिया सहितका महत्वपूर्ण गतिविधि तथा आयोगबाट मा. अध्यक्ष तथा सदस्यज्यूहरुले गरिएका छलफल तथा अनुगमन सहित, महत्वपूर्ण निर्णयहरु, कार्यान्वयनमा आएका कार्यविधि, मापदण्ड, आचारसंहिता र निर्देशिकाका विस्तृत विवरण उल्लेख गरिएको छ ।

८. परिच्छेद ७ मा जातीय विभेद तथा छुवाछूत सम्बन्धी घटनाको प्रकृति अनुसार अधिकार हनन, छुवाछूत र भेदभाव, कुटपिट, हत्या/मृत्यु, बलात्कार, अन्तरजातीय प्रेम/विवाह लगायतका संख्यात्मक विवरण विषय र प्रकृति अनुसार उजुरीको संक्षिप्त विवरण तथा आयोगका माननीय अध्यक्ष र सदस्यज्यूहरुबाट तोकिएको कार्य क्षेत्र अनुसार गरिएको स्थलगत अनुगमन र सोबाट देखिएको समस्या, तत्कालिन र दीर्घकालीन समाधानका लागि प्रयासहरु सहितको विस्तृत प्रतिवेदनलाई प्राथमिकता साथ समेटिएको छ ।

९. परिच्छेद ८ मा सिफारिस र सुझावहरु तथा आयोगको अवसर र चुनौतीहरु समेटिएको छ । जसमा आयोगलाई प्रदेश स्तरमा विस्तार, राज्यका नीति तथा संरचनालाई दलितमैत्री बनाउनु पर्ने, भएका व्यवस्थाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनुपर्ने लगायत विभिन्न समस्या तथा चुनौती सामना गर्न महत्वपूर्ण सुझाव समेटिएको छ । साथै संघीय प्रणाली मार्फत दलित समुदायको माग एवं मुद्दाहरुलाई तीनै तहका सरकारबीच अपसी समन्वय र सहकार्यबाट सम्बोधन गर्न प्राप्त अवसरलाई समेत महत्वपूर्ण रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१०. अनुसूचीमा आयोगका पदाधिकारी, पूर्व पदाधिकारी, कार्यरत कर्मचारीको नामावली र खर्चको फाँटवारी, स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम, प्रेस विज्ञप्ति, शुभकामना सन्देश, आयोगको लोगो, आयोगबाट गरिएका गतिविधिहरुको झलक समेटिएको छ ।

११. आयोगको गत आ.व. २०७८/०७९ को वित्तीय कुल प्रगती ८३.३० प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये पूँजीगत प्रगति ७३.१२ प्रतिशत र चालु खर्चको प्रगति ८३.६२ प्रतिशत रहेको छ ।

विषयसूची

अध्यक्षको भनाई ....

प्रतिवेदनको सारांश..

परिच्छेद - १
आयोगको गठन र कार्यक्षेत्र

१.१ पृष्ठभूमि

१.२ आयोगको परिचय र गठन

१.३ आयोगको कार्यक्षेत्र

१.४ दीर्घकालीन सोच

१.५ उद्देश्य

१.६ रणनीति

१.७ नेपालको संविधानको धारा २५६ बमोजिम आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

१.८ राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४ को दफा ३ बमोजिम आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

परिच्छेद - २
दलित समुदायको जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य र अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कानून तथा राष्ट्रिय कानूनमा भएका व्यवस्थाहरु

२. अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा भएका छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धका घोषणाहरु

२.१ नेपालको संविधान तथा कानूनमा दलितको हक, हित र अधिकार सम्बन्धी भएका प्रावधानहरु

२.१.१ संघीय व्यवस्थापिका

२.१.२ प्रदेश व्यवस्थापिका

२.१.३ स्थानीय व्यवस्थापिका

२.१.४ स्थानीय कार्यपालिका

२.२ जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्यका लागि ऐन,कानून मार्फत भएका राज्यका प्रयासहरु

२.३ अन्य ऐन/ कानूनमा भएका दलित अधिकार सम्बन्धी व्यवस्थाहरु

२.४ राज्यका दलित लक्षित कार्यक्रमहरु

परिच्छेद -३
राज्यका विभिन्न निकाय / संरचनाहरुमा दलित समुदायको प्रतिनिधित्वको अवस्था

३.१ व्यवस्थपिका संसद

३.२ संवैधानिक निकाय

३.३ कार्यकारी निकाय

३.४ न्यायलय, निजामती सेवा र सुरक्षा निकाय

३.५ स्थानीय तह

परिच्छेद - ४
दलितको अवस्था

४.१ जनसंख्या

४.२ गरिबी

४.३ शिक्षा

४.४ स्वास्थ्य तथा सरसफाई

४.५ रोजगारी

परिच्छेद -५

आयोगको संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक/वित्तीय स्थिति र भौतिक स्रोत साधनको अवस्था

५.१ संगठन संरचना
५.२ दरबन्दी र पदपूर्ति
५.३ वित्तीय स्थिति
५.४ बजेट निकासा, खर्च र प्रगति विवरण
५.५ भौतिक श्रोत साधन

परिच्छेद -६

आयोगको बार्षिक कार्यक्रम र कार्यान्वयनको स्थिति

६.१ आयोगबाट सम्पन्न भएका महत्वपूर्ण गतिविधिहरु
६.२ आयोगका माननीय अध्यक्ष/सदस्यज्यूहरूबाट सम्पन्न भएका महत्वपूर्ण गतिविधिहरु
६.३ आयोगका महत्वपूर्ण निर्णयहरु
६.४ आयोगबाट स्वीकृत भै कार्यान्वयनमा आएका आचारसंहिता, कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिकाहरु

परिच्छेद -७

जातीय भेदभाव तथ छुवाछूत सम्बन्धी घटनाको विवरण

७.१ जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव सम्बन्धी घटना उजुरी कारबाही
७.२ आयोगका पदाधिकारीबाट विभिन्न जिल्लामा गरिएको घटनाको स्थलगत अनुगमनबाट प्राप्त प्रतिवेदनहरु

परिच्छेद -८

आयोगबाट गरिएको सिफारिस तथा सुझाव, आयोगका अवसर र चुनौती

८.१ आयोगबाट गरिएका सिफारिस तथा सुझावहरु
८.२ आयोगका अवसर तथा चुनौतीहरु

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ आयोगका पदाधिकारीहरुको नामावली
अनुसूची २ आयोगका पूर्व पदाधीकारीहरुको नामावली
अनुसूची ३ आयोगमा कार्यरत कर्मचारीहरुको नामावली
अनुसूची ४ आयोगको आ.व २०७८/०७९ खर्चको फाँटवारी
अनुसूची ५ आयोगको आ.व २०७९/०८० को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरु
अनुसूची ६ आयोगबाट प्रकाशित प्रेस विज्ञप्तीहरु तथा शुभकामना सन्देशहरु
अनुसूची ७ आयोगबाट प्रकाशित सचेतनामूलक सामाग्रीहरु
अनुसूची ८ आयोगको लोगो
अनुसूची ९ आयोगबाट गरिएका गतिबिधिहरुको झलकहरु

परिच्छेद – १

आयोगको गठन र कार्यक्षेत्र

१.१ पृष्ठभूमि

लामो कालखण्डदेखि नै नेपाल लगायत दक्षिण एशियामा दलित समुदायमाथि जातपातको आधारमा छुवाछूत तथा भेदभाव हुँदै आएको छ । ई.पू. ३००० भन्दा अगाडि अर्थात् लगभग ६ हजार वर्ष पहिले आर्यहरू भारत प्रवेश गरी त्यहाँका मूलतः द्रविड र आष्ट्रिक जातका मानिसहरूको सामाजिक जीवनमा हस्तक्षेप गरी आफ्नो राज्य स्थापना गरेसँगै आर्य शासित दास व्यवस्थाको थालनी भयो । आर्यहरूको जनसंख्या वृद्धिसँगै राज्यहरूको बिभाजन र उनीहरूबीच युद्ध शुरु भयो । युद्धमा पराजित आर्यहरू दासमा फेरिने क्रम बढ्यो । बिजेता आर्यहरूले पराजित सबैलाई श्रमजन्य काम लगाउन थाले । ब्राम्हणले पुरेत्याँई गर्ने, ज्ञान र शिक्षा आर्जन गर्ने, क्षेत्रीले सैनिक तथा प्रशासकीय कार्य गर्ने, वैश्यले पशुपालन, खेती, व्यापार र शुद्रले श्रम, शिल्पकारी र सेवाको काम गर्ने गरी श्रम बिभाजन गरियो । श्रम बिभाजनको यही क्रम विस्तारै वर्ण व्यवस्थामा रुपान्तरित भयो ।

दक्षिण यशियाली उपमहाद्विपको मात्रै नभई संसारकै पुरानो संकलित ग्रन्थ ऋग्वेद आर्यहरूद्वारा रचित ग्रन्थ हो। यसलाई संकलन र सम्पादन गर्ने काम व्यासले गरेकोले उनको नाम वेदव्यास रहेको धरैको अनुमान छ । ऋग्वेदका दश मण्डलहरूमध्ये दशौं मण्डलमा पुगेपछि मात्र "त्यस विराट पुरुषको मुख ब्राम्हण, हात क्षत्रीय, जाङ्घ वैश्य र खुट्टा शुद्र थिए" भनी उल्लेख भएको पाइन्छ । यसरी त्यी आर्य राज्यहरूमा वर्ण व्यवस्था खडा गरिएपछि करिब १००० वर्षसम्म पनि त्यसभित्र छुवाछूत प्रथा थिएन । शास्त्र पढ्न निषेध थिएन । वर्ण परिवर्तन हुन सक्थ्यो । लगभग इ.पू. ३०० देखि इ.पू. २०० मा आइपुग्दा मात्रै शुद्रको निम्ति श्रम बिभाजनलाई अनुल्लंघनीय बनाउन वर्ण व्यवस्थालाई पूर्णतः लागु गरियो । त्यसपछि नै सम्पूर्ण शुद्रलाई दास मान्न र त्यस अनुसार व्यवहार गर्न थालियो । राजा मनु (जन्म लगभग इ.पू.२००) ले छुवाछूत सहितको वर्ण व्यवस्थालाई अत्यन्तै कठोरतापूर्वक कानूनी रुपमै लागू गरे । उनको कालमा आएर "शुद्र, ढोल र नारी यातनाका भागिदार" भन्ने स्तरको कानून स्थापित भयो। इसा पूर्व ६०० सम्ममा वर्ण व्यवस्थामा छुवाछूतसमेत थप भईसकेको र त्यसलाई राजा मनुले कानूनी रुप दिएर वर्ण व्यवस्थालाई झन कठोर पारे ।

यसरी श्रमको बिभाजन नै विस्तारै वर्ण व्यवस्थामा फेरिँदै त्यहि वर्ण व्यवस्थाको जगमा छुवाछूत प्रथा स्थापना हुन पुग्यो । यो छुवाछूत सहितको वर्ण व्यवस्था विभिन्न कालखण्डमा नेपाल प्रवेश गर्‍यो । नेपालमा लिच्छवीहरूको शासन शुरु भएसँगै वर्ण व्यवस्थाको थालनी गरियो र तत्कालिन बाग्मती उपत्यकामा चार वर्ण अठार जातको स्थिति कायम गरियो । मल्ल वंशको शासनकालमा पनि बाग्मती उपत्यकामा चार वर्ण चौंसट्ठी जातमा समाजलाई विभक्त गरी छुवाछूतलाई कठोरतापूर्वक लागू गरियो । गोरखाका राजा राम शाहले चार वर्ण छत्तीस जातको व्यवस्था कायम गरी श्रेणी बिभाजनको काम गरे । शाहकालीन समयमा पृथ्वीनारायण शाहले "असिल हिन्दूस्तान" निर्माण गर्ने नारासहित आधुनिक नेपाललाई एकीकरण गरेपछि वर्ण व्यवस्था सिङ्गै नेपालको शासक जातीय धर्म बन्न पुग्यो । छुवाछूतसहितको वर्ण व्यवस्थामा आधारित शाह वंशीय राज्यसत्ताले दलितहरूमाथि पुरानो उत्पीडनलाई मात्र कायम गरेन अझ बढेर क्रमशः मङ्गोल मुलका जातजातीलाई समेत छुवाछूतयुक्त वर्ण व्यवस्थालाई

आफ्नो संस्कृतिको रुपमा अपनाउन प्रेरित र प्रशिक्षित गऱ्यो ।

जङ्गबहादुर राणाले बि.स.१९१० मा मुलुकी ऐन जारी गरी पहिलेदेखि अछुत बनाइएका दलितहरूलाई पानी नचल्ने जातका रुपमा कानूनी छाप लगाई दिएर त्यहि अनुसारको दण्ड सजायको व्यवस्था गरे । उनले छुवाछूतयुक्त वर्ण व्यवस्थालाई लिखित रुपमै संस्थागत गरे । उक्त ऐनमा व्यक्तिलाई पेशाका आधारमा तागाधारी, मतवाली, छोइ छिटो हाल्नु पर्ने (पानी नचल्ने) र छोइ छिटो हाल्नु नपर्ने (पानी चल्ने) गरी बिभाजन गरिएको छ । वि.स.२००७ सालको राजनीतिक परिवर्तनले शहर बजारमा केही मात्रामा खुकुलोपन ल्याएपनि दलितहरूको मुक्तिको निम्ति आधारभूत कदम चाल्न सकेन । वि.सं. २०१७ सालमा पञ्चायती प्रणाली शुरु भएपश्चात राजा महेन्द्रले वि.सं. २०१९ सालमा हिन्दू अधिराज्य भनी किटान गरी संबिधान जारी गरे । वि.सं. २०२० सालमा नयाँ मुलुकी ऐन जारी गरी ऐनको अदलको १० मा छुवाछूत र जातपातको आधारमा बिभेद गर्न नपाइने उल्लेख त भयो तर त्यसो गरेमा कानूनी सजाँयको व्यवस्था नहुनाले र त्यही महलमा सनातनदेखि चलिआएको परम्परालाई भेदभाव नमानिने व्यवस्थाले त्यो प्रावधान व्यर्थ हुन पुग्यो । यसरी ३० वर्षको पञ्चायतकाल भरी दलितको आर्थिक दरिद्रता र अपमानजनक सामाजिक स्थिति कायम रही रह्यो । वि.सं. २०४६ सालको जनआन्दोलनले पञ्चायती राजनीतिक प्रणालीलाई अन्त्य गरी राजतन्त्रात्मक संसदीय बहुदलीय प्रणालीको स्थापना गऱ्यो ।

वि.सं. २०४७ को संविधानले जातपातको आधारमा बिभेद गर्न नपाइने घोषणा फेरि पनि गऱ्यो तर हिन्दू अधिराज्यको व्यवस्था भने कायमै राख्यो । केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०४८ ले भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्ने व्यक्तिलाई दण्डनीय कानूनको व्यवस्था गरेपनि व्यवहारमा पूर्णतः लागु हुन सकेन। वि.स.२०५८ चैत्र ६ गतेको गठन आदेशबाट राष्ट्रिय दलित आयोगको स्थापना भएता पनि यसले संबैधानिक आयोगको हैसियत भने वि.सं. २०७२ सालमा संविधान जारी भए पश्चात मात्र प्राप्त गऱ्यो। नेपालमा वि.सं. २०६३/०२/२१ गते जातीय छुवाछूत तथा भेदभावमुक्त राष्ट्र घोषणा भई जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव उन्मूलन राष्ट्रिय दिवस मनाउन थालिएको हो । वि.सं. २०६८ मा जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ लागु भई उक्त ऐनमा जातीय विभेद तथा छुवाछूत गर्नेलाई कैद तथा जरिवानाको व्यवस्था गरिएको छ । नेपालको संविधानको प्रास्तावनामै सबै प्रकारको जातीय छुवाछूतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चितता गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तको आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने कुरा उल्लेख भएको छ ।

१.२ आयोगको परिचय, गठन

सबै किसिमका जातीय छुवाछूत तथा विभेदको उन्मूलनसँग सम्बन्धित बिषयमा कार्य गर्ने जिम्मेवारी पाएको राष्ट्रिय दलित आयोग संबैधानिक निकाय हो । राष्ट्रिय दलित आयोगले नेपालमा जातीय विभेदको अन्त्य गर्नका लागि नीति तथा कार्यक्रमको निर्माणमा सकृय भूमिका खेल्दै आएको छ। सम्माननीय राष्ट्रपतिले संवैधानिक परिषदको सिफारिसमा राष्ट्रिय दलित आयोगका अध्यक्ष र सदस्यको नियुक्ति गर्ने र अध्यक्ष तथा सदस्यको पदावधि नियुक्ति भएको मितिले ६ वर्षको हुने व्यवस्था रहेको छ । यस आयोगमा एक अध्यक्ष र अन्य चार जना सदस्य रहने व्यवस्था रहेको छ । दलित समुदायको मानव अधिकारको सम्मान तथा हक, हितको संरक्षण र सम्बर्धन तथा सो समुदायको सशक्तीकरण गर्न तथा जातीय भेदभाव र छुवाछूतको अन्त्य गरी राष्ट्र निर्माण तथा विकासको मूल प्रवाहमा प्रभावकारी रूपमा समाहित गर्न यस आयोगको गठन भएको हो ।

नेपालमा दलित समुदायको मानव अधिकार संरक्षण र सशक्तीकरण गर्न तथा जातीय छुवाछूत र भेदभावको अन्त्यका लागि बि.स २०५८ साल चैत्र ०६ गते तत्कालीन नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को कार्यकारिणी आदेशबाट राष्ट्रिय दलित आयोगको गठन भएको थियो। नेपालको संविधान भाग २७ को धारा २५५ बमोजिम संवैधानिक आयोगको गठन भएको हो। संविधानको भाग २७ को धारा २५६ मा आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रष्ट रुपमा उल्लेख गरिएको छ। नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा १ बमोजिम अझ थप स्पष्ट गर्न राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४ व्यवस्थापिका संसद बाट जारी भएको छ।

१.३ आयोगको कार्यक्षेत्र

१. दलित समुदायको उत्थान तथा हितमा भएका विशेष दलित हितसँग सम्बन्धित कानूनको प्रभावकारी रूपमा पालना भए वा नभएको विषयमा अनुगमन गरी नेपाल सरकारलाई सुझाब दिने,

२. आयोगले गरेको सिफारिसको कार्यान्वयनको अवस्थाको अनुगमन गर्ने, गराउने,

३. दलित समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषय पहिचान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

४. दलित समुदायको प्रचलित जात व्यवस्थाभित्र रहदै आएका थरहरुको सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गरी थर सूचीकरणका लागि नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने।

५. प्रचलित राष्ट्रिय ऐन, कानूनहरुका बारेमा गर्नुपर्ने समयानुकूल सुधार तथा संशोधनका सम्बन्धमा अध्ययन गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

६. सामाजिक सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरी जातीय विभेद तथा छुवाछूत प्रथा अन्त्यका लागि प्रचारप्रसार र सामाजिक सचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने,

७. जातीय छुवाछूत, उत्पीडन र विभेदको अन्त्य गरी दलित उत्थान र विकासका लागि राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने,

८. अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि वा सम्झौतामा भएको व्यवस्था बमोजिम नेपालले पठाउनु पर्ने प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने।

१.४ दीर्घकालीन सोच

अवैज्ञानिक धार्मिक, सांस्कृतिक तथा सामाजिक मान्यतामा आधारित चरम जातीय विभेद, भयावह गरिबी र राज्यप्रदत्त सबै किसिमका अबसरहरुबाट शताब्दियौदेखि वञ्चितीकरणमा पर्दै आएका दलित समुदायलाई राज्यको मूल प्रवाहमा ल्याउनु, समान पहुँच स्थापित गर्नं र दलित मानव अधिकारको रक्षा, आत्मसम्मान जागृत गरी राष्ट्रिय एकता अभिवृद्धि सहित समृद्ध र सुखी नेपालको निर्माण गर्नं।

१.५ उद्देश्य

१. आर्थिक, सामाजिक तथा राजनैतिक अवसरबाट बञ्चितीकरणमा परेका दलितहरूका लागि मुलुकमा उपलब्ध साधन स्रोत तथा सुविधामा समानुपातिक समावेशी पँहुचको सुनिश्चितता गर्ने,

२. दलित समुदायको मानव अधिकारको संरक्षण तथा प्रर्वद्धन गर्ने,

३. जातीय विभेद तथा छुवाछूत अन्त्य गरी राष्ट्र निर्माण तथा विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने।

१.६ रणनीति

१. मुलुकको उपलब्ध स्रोत साधनहरूमा दलित वर्गको समानुपातिक पँहुच बढाउने,

२ राज्यका सबै निकायमा हुने निर्णय प्रक्रिया एवं प्रशासनिक संरचनामा सकारात्मक विभेद र आरक्षणको माध्यमबाट दलित समुदायको प्रभावकारी भूमिका तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

३. जातीय भेदभाव र छुवाछूतजन्य व्यवहार अन्त्यका लागि विद्यमान नीति, कानून र कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्यांकन गरी सुधारको लागि सिफारिस गर्ने,

४. सबै किसिमका जातीय भेदभाव र छुवाछूतजन्य व्यवहारको पूर्ण अन्त्यका लागि सामाजिक सचेतनामूलक कार्यक्रम चलाउने,

५. जातीय विभेद र छुवाछूतजन्य सामाजिक व्यवहारको अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने तथा कानूनी कारवाहीको लागि सिफारिस गर्ने ।

१.७ नेपालको संविधानको धारा २५६ बमोजिम आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

नेपालको संविधानको धारा २५६ मा राष्ट्रिय दलित आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार तपसिल बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

क. दलित समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन तथा अन्वेषण गरी तत् सम्बन्धमा गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषय पहिचान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

ख. जातीय छुवाछूत, उत्पीडन र विभेदको अन्त्य गर्दै दलित उत्थान तथा विकासका लागि दलित हितसँग सरोकार राख्ने राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्ने,

ग. दलित समुदायको उत्थान तथा हितमा भएका विशेष व्यवस्था लगायत दलित हितसँग सम्बन्धित कानूनको प्रभावकारी रूपमा पालना भए वा नभएको विषयमा अनुगमन गरी पालना वा कार्यान्वयन नभएको भए सोको पालना वा कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकार समक्ष सुझाव दिने,

घ. दलित समुदायको अधिकारसँग सम्बन्धित नेपाल पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि वा सम्झौताहरुमा उल्लेखित व्यवस्था बमोजिम नेपालले पठाउनु पर्ने प्रतिवेदन तयारीका सम्बन्धमा नेपाल सरकार लाई सुझाव दिने,

ङ. दलित समुदायलाई राष्ट्रिय विकासको मूल प्रवाहमा समाहित गर्न तथा राज्यका सबै अंगहरूमा समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न मौजूदा नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारलाई सिफारिश गर्न ।

च. जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत वा सामाजिक कुरीतिबाट पीडित भएको वा दलितको हक प्रयोग गर्न नदिएको कुनै व्यक्ति वा संस्था विरुद्ध मुद्दा दायर गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएमा कानून बमोजिम अदालतमा मुद्दा दायर गर्न सम्बन्धित निकाय समक्ष सिफारिस गर्ने ।

१.८ राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन,२०७४ को दफा ३ बमोजिम आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार

नेपालको संविधानको धारा २५६ मा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४ को दफा ३ मा आयोगको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुने उल्लेख गरिएको छ ।

क. दलित समुदायसँग सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने,

ख. दलित समुदायको हक, हितको संरक्षण र सम्बर्धन तथा सो समुदायका सशक्तिकरणका लागि दलितसँग सम्बन्धित प्रचलित कानूनी व्यवस्थाको अध्ययन, अनुसन्धान गरी त्यस्ता कानूनमा गर्नपर्ने सुधारका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

ग. दलित समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्बर्धन तथा सो समुदायका सशक्तीकरणका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

घ. कुनै जात, जाति वा उत्पत्तिका व्यक्ति वा समुदायको उच निच दर्शाउने, जात, जातिको आधार मा सामाजिक विभेद न्यायोचित ठहराउने वा जातीय सर्वोच्चता वा घृणामा आधारित विचार, व्यवहार, अभ्यास वा जातीय भेदभाव, छुवाछूत वा सामाजिक कुरीति विरुद्ध सामाजिक सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र त्यस्तो कार्यका लागि प्रचार प्रसार सामग्री तयार गरी वितरण गर्ने,

ङ. दलित समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्बर्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तिकरणको लागि आवश्यक सूचना, जानकारी एवं चेतनामूलक कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,

च. दलित समुदायको सम्बन्धमा नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि-सम्झौता कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरी नेपाल सरकारलाई कार्यान्वयनको लागि आवश्यक सिफारिस गर्ने वा सुझाब दिने,

छ. दलित समुदायको पहिचानका सम्बन्धमा विस्तृत अध्ययन र अनुसन्धान गरी थर सूचीकृत गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने,

ज. दलित समुदायको हक हितको संरक्षण, सम्बर्धन र सशक्तिकरणका लागि नेपाल सरकार र अन्य संघ संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने चेतनामूलक कार्यक्रमहरूको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,

झ. आयोगले गरेका सिफारिसको कार्यान्वयनको अवस्थाको अनुगमन गर्ने, गराउने,

ञ. अध्यक्ष, सदस्य तथा आयोगका कर्मचारीको लागि आचारसंहिता बनाई लागू गर्ने वा गराउने,

ट. आयोगको वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने ।

परिच्छेद - २

दलित समुदायको जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य र अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कानून तथा राष्ट्रिय कानूनमा भएका व्यवस्थाहरू

२. अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा भएका छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धका लोकप्रिय घोषणाहरु

मानव-मानव बीचको भेदभावको अन्त्य तथा मानव अधिकारको रक्षाको लागि अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार महासन्धि भएको हो । मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणपत्र १९४८ को धारा २ मा जाति, वर्ण, लिंग, भाषा, धर्म, राजनीतिक वा अन्य विचारधारा, राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पति, सम्पति, जन्म वा अन्य कुनै हैसियत जस्ता कुनैपनि आधारमा कुनै किसिमको भेदभाव विना प्रत्येक व्यक्तिलाई यस घोषणापत्रमा उल्लेखित अधिकार हुने मूल्य र मान्यताप्रति प्रतिवद्धता जनाइएको छ । घोषणापत्रको धारा-६ मा कानूनको दृष्टिमा प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वतन्त्र व्यक्तिको रुपमा मान्यता पाउने अधिकार हुने कुरा उल्लेख छ । धारा-७ मा सवै ब्यक्तिहरू कानूनको दृष्टिमा समान र कुनैपनि भेदभाव विना कानूनको संरक्षणका हकदार हुनेछन् भन्ने उल्लेख गरिएको छ । सबै ब्यक्तिहरूलाई यस घोषणापत्रको उल्लंघन गरी गरिएको कुनै पनि प्रकारको भेदभाव विरुद्ध वा त्यस्तो भेदभावको दुरुत्साहन विरुद्ध संरक्षण पाउने अधिकार हुने व्यवस्था गरेको छ ।

सन् १९६० मा विश्वका विभिन्न भागमा घटेका निश्चित भाषीहरू विरुद्ध लक्षित घटनाहरूप्रति तत्काल संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासभाले खेद प्रस्ताव पास गरी जातीय, धार्मिक वा राष्ट्रिय रुपमा घृणा फैल्याउने सबै कार्यको गम्भीर रुपमा आलोचना गरेको थियो । यस्ता कार्यहरू मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र विपरित भएकोले उक्त प्रस्तावको माध्यमबाट सदस्य राष्ट्रहरूलाई यस्ता कार्यहरू रोक्न उपयुक्त संयन्त्रको विकास गर्न आव्हान गरको थियो । सन् १९६३ नोभेम्वर २० मा संयुक्त राष्ट्र संघ महासभाले सवै प्रकारका जातीय भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी घोषणापत्र पारित गर्‍यो। सोही दिन महासभाले आर्थिक तथा सामाजिक परिषद्लाई उच्च प्राथमिकताका साथ सबै प्रकार का जातीय भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धिको मस्यौदा तयार गर्न आग्रह गर्‍यो। उक्त अख्तियारी वमोजिम महासन्धिको मस्यौदा तयार गरी सन् १९६५ डिसेम्वर २१ मा महासभाले पारित गर्‍यो। यस महासन्धिलाई नेपालले सन् १९७१ जनवरी ३० मा अनुमोदन गरी पक्ष राष्ट्र बनेको हो । सबै प्रकारको जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९६५ ले जातीय विखण्डन तथा रंगभेदको निन्दा गर्दछ । आफ्ना क्षेत्राधिकार अन्तर्गतका ईलाकाहरूमा यस्ता प्रकृतिका सबै व्यवहारलाई रोक लगाउन निषेध तथा उन्मूलन गर्ने उल्लेख गरेको छ ।

रंगभेद, अपराध, दमन र सजाय कार्यक्रम अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९७३ को धारा १ को उपधारा २ ले प्रस्तुत महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरूले रंगभेद अपराध गर्ने संघ, संस्था र व्यक्तिलाई अपराध घोषणा गर्दछन् भन्ने उल्लेख गरिएको छ । उक्त अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिलाई नेपालले १२ जुलाई १९७७ मा अनुमोदन गरेको छ ।

२.१ नेपालको संविधान तथा कानूनमा दलितको हक, हित र अधिकार सम्बन्धी भएका प्रावधानहरु

नेपालको संविधानमा दलित समुदायका लागि विशेष अधिकार सहितको अन्य विभिन्न व्यवस्थाहरू गरिएको छ। यस आयोगलाई संवैधानिक निकायका रुपमा स्थापना गरी आयोगको काम, कर्तव्य अधिकार

तोकिएको छ । नेपालको संविधानको भाग-३ अन्तर्गत मौलिक हक तथा कर्तव्यमा देहाय बमोजिम छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्ध हक, दलित हक र सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरिएको छ ।

धारा २४. छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धको हकः

१. कुनैपनि व्यक्तिलाई निजको उत्पत्ति, जात, जाति, समुदाय, पेशा, व्यवसाय वा शारीरिक अवस्थाको आधारमा कुनै पनि निजी तथा सार्वजनिक स्थानमा कुनै प्रकारको छुवाछूत वा भेदभाव गरिने छैन ।

२. कुनै वस्तु, सेवा वा सुविधा उत्पादन वा वितरण गर्दा त्यस्तो वस्तु, सेवा वा सुविधा कुनै खास जात वा जातिको व्यक्तिलाई खरीद वा प्राप्त गर्नबाट रोक लगाइने वा त्यस्तो वस्तु, सेवा वा सुविधा कुनै खास जात वा जातिको व्यक्तिलाई मात्र बिक्री वितरण वा प्रदान गरिने छैन ।

३. उत्पत्ति, जात, जाति वा शारीरिक अवस्थाको आधारमा कुनै व्यक्ति वा समुदायलाई उच्च वा नीच दर्शाउने, जात, जाति वा छुवाछूतको आधारमा सामाजिक भेदभावलाई न्यायोचित ठान्ने वा छुवाछूत तथा जातीय उच्चता वा घृणामा आधारित विचारको प्रचार प्रसार गर्न वा जातीय विभेदलाई कुनै पनि किसिमले प्रोत्साहन गर्न पाइने छैन ।

४. जातीय आधारमा छुवाछूत गरी वा नगरी कार्यस्थलमा कुनै प्रकारको भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

५. यस धाराको प्रतिकूल हुने गरी भएका सबै प्रकारका छुवाछूत तथा भेदभावजन्य कार्य गम्भीर सामाजिक अपराधका रूपमा कानून बमोजिम दण्डनीय हुनेछ। त्यस्तो कार्यबाट पीडित व्यक्तिलाई कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

धारा ४०. दलितको हकः

१. राज्यका सबै निकायमा दलितलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक हुनेछ। सार्वजनिक सेवा लगायतका रोजगारीका अन्य क्षेत्रमा दलित समुदायको सशक्तिकरण, प्रतिनिधित्व र सहभागिताका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

२. दलित विद्यार्थीलाई प्राथमिकदेखि उच्च शिक्षासम्म कानून बमोजिम छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिनेछ । प्राविधिक र व्यावसायिक उच्च शिक्षामा दलितका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

३. दलित समुदायलाई स्वास्थ्य र सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्न कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।

४. दलित समुदायलाई आफ्नो परम्परागत पेशा, ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण र विकास गर्ने हक हुनेछ । राज्यले दलित समुदायका परम्परागत पेशासँग सम्बन्धित आधुनिक व्यवसायमा उनीहरूलाई प्राथमिकता दिई त्यसका लागि आवश्यक पर्ने सीप र स्रोत उपलब्ध गराउनेछ ।

५. राज्यले भूमिहीन दलितलाई कानून बमोजिम एक पटक जमिन उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

६. राज्यले आवासविहीन दलितलाई कानून बमोजिम बसोबासको व्यवस्था गर्नेछ ।

७. दलित समुदायलाई यस धाराद्वारा प्रदत्त सुविधा दलित महिला, पुरुष र सबै समुदायमा रहेका दलितले समानुपातिक रूपमा प्राप्त गर्ने गरी न्यायोचित वितरण गर्नु पर्नेछ ।

धारा ४२. सामाजिक न्यायको हकः

१. आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत, अपांगता भएका व्यक्ति, लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्यलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिताको हक हुनेछ ।

धारा ५१. सबै प्रकारका विभेद, असमानता, शोषणको अन्त्य गर्ने ।

२.१.१ संघीय व्यवस्थापिकामा भएका प्रावधानहरु

१. **धारा ८४ (२) प्रतिनिधि सभाको गठनः** समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली बमोजिम हुने प्रतिनिधि सभाको निर्वाचनका लागि राजनीतिक दलले उम्मेदवारी दिंदा जनसंख्याको आधारमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, खस आर्य, मधेसी, थारू, मुस्लिम, पिछडिएको क्षेत्र समेतबाट बन्दसूचीका आधारमा प्रतिनिधित्व गराउने व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ। त्यसरी उम्मेदवारी दिँदा भूगोल र प्रादेशिक सन्तुलनलाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२. **धारा ८६ राष्ट्रिय सभाको गठन र सदस्यहरूको पदावधिः** प्रदेश सभाका सदस्य, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष तथा नगरपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुख रहेको निर्वाचक मण्डलद्वारा संघीय कानून बमोजिम प्रदेश सभाका सदस्य, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष तथा नगरपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुखको मतको भार फरक हुने गरी प्रत्येक प्रदेशबाट कम्तीमा तीनजना महिला, एक जना दलित र एक जना अपांगता भएका व्यक्ति वा अल्पसंख्यक सहित आठ जना गरी निर्वाचित छपन्न जना ।

२.१.२ प्रदेश व्यवस्थापिकामा भएका प्रावधानहरु

१. **धारा १७६ प्रदेश सभाको गठनः** समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली बमोजिम हुने प्रदेश सभाको निर्वाचनका लागि राजनीतिक दलले उम्मेदवारी दिंदा जनसंख्याको आधारमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, खस आर्य, मधेसी, थारू, मुस्लिम, पिछडिएको क्षेत्र, अल्पसंख्यक समुदाय समेतबाट बन्द सूचीका आधार मा प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था संघीय कानून बमोजिम हुनेछ। त्यसरी उम्मेदवारी दिंदा सम्बन्धित प्रदेशको भौगोलिक सन्तुलनलाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२.१.३ स्थानीय व्यवस्थापिकामा भएका प्रावधानहरु

धारा २२२ गाउँ सभाको गठनः (१) प्रत्येक गाउँपालिकामा एक गाउँ सभा रहनेछ । (२) उपधारा (१) बमोजिमको गाउँ सभामा गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष र प्रत्येक वडाबाट निर्वाचित चारजना सदस्य र धारा २१५ को उपधारा (४) बमोजिम दलित वा अल्पसंख्यक समुदायबाट निर्वाचित गाउँ कार्यपालिकाका सदस्य रहनेछन् ।

धारा २२३ नगर सभाको गठनः (१) प्रत्येक नगरपालिकामा एक नगर सभा रहनेछ । (२) उपधारा (१) बमोजिमको नगर सभामा नगरकार्यपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुख, वडा अध्यक्ष र प्रत्येक वडाबाट निर्वाचित चारजना सदस्य र धारा २१६ को उपधारा (४) बमोजिम दलित वा अल्पसंख्यक समुदायबाट निर्वाचित नगर कार्यपालिकाका सदस्य रहनेछन् ।

धारा २६७ उपधारा (३) नेपाली सेनामा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, खस आर्य, मधेशी, थारू, मुस्लिम, पिछडा वर्ग तथा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिकको प्रवेश समानता र समावेशी सिद्धान्तको आधारमा संघीय कानून बमोजिम सुनिश्चित गरिनेछ ।

धारा २६९ उपधारा ४ (ग) दलको विभिन्न तहका कार्यकारिणी समितिमा नेपालको विविधतालाई प्रतिबिम्बित गर्ने गरी समावेशी प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिएको हुनु पर्नेछ ।

धारा २५७ प्रदेशमा कार्यालय स्थापना गर्न सक्ने: राष्ट्रिय दलित आयोगले आवश्यकता अनुसार प्रदेशमा आफ्नो कार्यालय स्थापना गर्न सक्नेछ ।

२.१.४ स्थानीय कार्यपालिकामा भएका प्रावधानहरु

धारा २१५ गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष सम्बन्धी व्यवस्था: दफा (४) धारा २२२ बमोजिमको गाउँ सभाको निर्वाचनको अन्तिम परिणाम प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र गाउँ सभाका सदस्यहरूले आफूमध्येबाट निर्वाचित गरेका चार जना महिला सदस्य र उपधारा (५) बमोजिमको योग्यता भएका दलित वा अल्पसंख्यक समुदायबाट गाउँ सभाले निर्वाचित गरेका दुई जना सदस्य समेत गाउँ कार्यपालिकाको सदस्य हुनेछन् ।

धारा २१६ नगर कार्यपालिका प्रमुख र उपप्रमुख सम्बन्धी व्यवस्था: धारा(४) धारा २२३ बमोजिमको नगर सभाको निर्वाचनको अन्तिम परिणाम प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र नगर सभाका सदस्यहरूले आफूमध्येबाट निर्वाचित गरेका पाँच जना महिला सदस्य र उपधारा (५) बमोजिमको योग्यता भएका दलित वा अल्पसंख्यक समुदायबाट नगर सभाले निर्वाचित गरेका तीन जना सदस्य समेत नगरकार्यपालिकाको सदस्य हुनेछन् ।

धारा २२० जिल्ला सभा र जिल्ला समन्वय समिति: दफा (३) जिल्ला सभाले एक जना प्रमुख, एक जना उपप्रमुख, कम्तीमा तीन जना महिला र कम्तीमा एक जना दलित वा अल्पसंख्यक सहित बढीमा नौ जना सदस्य रहेको जिल्ला समन्वय समितिको निर्वाचन गर्नेछ। जिल्ला समन्वय समितिले जिल्ला सभाको तर्फबाट गर्नु पर्ने सम्पूर्ण कार्य सम्पादन गर्नेछ ।

२.२ जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्यका लागि ऐन, कानून मार्फत भएका सरकारी प्रयासहरु

जातीय आधारमा हुने सबै प्रकारका बिभेद, कुरीति, अन्धविश्वास अपराध, बहिष्करण, बञ्चितीकरण र हिंसालाई संवैधानिक र कानूनी रुपमा अन्त्य गदै यसलाई निषेध गरिएको छ । सबै जातीका मानिसहरूलाई विना भेदभाव सम्मानित जीवन यापन गर्न सक्षम तुल्याउने नीति सरकारले लिएको छ। मानव समाज विकासको मध्ययुगीन चरणमा भएको श्रम विभाजनलाई आधार बनाएर वा समाजको अन्धविश्वासको आड लिएर युगौं अघिदेखि भइरहेको छुवाछूत प्रथाको अन्त्य गर्न सरकारको तत्परता एवं संविधानको प्रस्तावनामा नै सबै प्रकारका बिभेदको अन्त्य गरिने व्यवस्था गरिएको छ ।

१. नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ दफा ४ मा कुनै सरकारी सेवा वा अरु कुनै सार्वजनिक सेवाको निम्ति कुनै पनि नागरिकमाथि केवल जात, वर्ण, धर्म, लिङ्ग वा ती मध्ये कुनै कुराको आधारमा भेदभाव गरिने छैन भन्ने प्रावधान राखियो ।

२. नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५ ले सबै नागरिकलाई कानूनको समान संरक्षण र सामान्य कानूनको प्रयोगमा कुनै पनि नागरिकमाथि जात, वर्ण, धर्म, लिङ्ग जातजातिका आधारमा भेदभाव गर्न नपाइने

कुराको साथै सरकारी सेवामा समेत नियुक्तिमा भेदभाव नगरिने जस्ता प्राबधानको व्यवस्था भयो ।

३. मुलुकी ऐन, २०२० मा कुनै पनि नागरिक माथि जात, वर्ण, धर्म, जातजातिका आधारमा भेदभाव गर्न नपाइने व्यवस्था भयो ।

४. नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले पहिलो पटक शताब्दीयौंदेखि राज्यले बैधानिकता प्रदान गरेको छुवाछूतजन्य व्यवहार र जातीय विभेदलाई अपराधका रुपमा स्वीकार गऱ्यो।

५. नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले मौलिक हकमा जातीय भेदभाव गर्न नपाईने कुराको संबैधानिक प्रत्याभूति गरी नेपालको संबैधानिक इतिहासमा जातपात र छुवाछूतलाई मौलिक हक अन्तर्गत पहिलो पटक किटानी गऱ्यो ।

६. गाली बेइज्जती ऐन, २०१६ को दफा ३ ले जात र पेशाको आधारमा बेइज्जती वा होच्याउन नहुने भनी व्याख्या गऱ्यो।

७. चलचित्र निर्माण (प्रदर्शन तथा वितरण) ऐन, २०२६ को दफा ८ (२) ले जातीय छुवाछूतलाई निरुत्साहित गऱ्यो।

८. सार्वजनिक (अपराध सजाय) ऐन २०४७ ले सार्वजनिक स्थानमा जथाभावी भेदभाव व्यवहार गर्न निषेध गरे पनि यो किटान गरेको अपराधको परिधिभित्र छुवाछूत तथा विभेद समेटिन सकेन ।

९. शिक्षा ऐन २०२८, विवाह दर्ता ऐन, २०२८ लगायतका ऐन निर्माण हुँदा जातीय छुवाछूतको पूर्वाग्रह गरेको पाइदैन । जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३, सामाजिक व्यवहार (सुधार) ऐन, २०३२, संस्था दर्ता ऐन, २०३४ ले समेत जातीय छुवाछूतलाई निरुत्साहित गऱ्यो।

१०. महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन, २०४३ को दफा १२ मा स्पष्ट रुपमा धर्म, जाति, वर्ण, लिंगको आधार मा भेदभाव नगरिने व्यवस्थाले कानूनी प्रत्याभूति प्रदान गऱ्यो।

११. सार्वजनिक सुधार ऐन, २०४६ को दफा ३(१), दफा ३(२) तथा नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८, छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा १४ (छ) र (ङ) तथा सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा ३५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी २०६० श्रावण १२ गते नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरी मुलुकी ऐन अदल को १० क. अन्तर्गत सजाय हुने छुवाछूत तथा जातीय भेदभाव सम्बन्धी मुद्दालाई यस ऐनको अनुसूचि-१ मा समावेश गरी सरकारवादी बनाइएको छुवाछूत तथा जातीय भेदभाव छ । वार्षिक प्रतिवेदन, आ.व. २०७७/७८ सम्बन्धी अपराध जाहेरी दरखास्त दिने, अपराध अनुसन्धान र तहकिकात तथा अभियोजन सम्बन्धी कार्यविधि तय गर्ने सवालमा सरकारी मुद्दा सम्बन्धी नियमावली, २०५५ को व्यवस्था भयो ।

१२. समाज कल्याण ऐन, २०४९ र राष्ट्रिय प्रसारण ऐन, २०४९ को दफा ११ समेतले जातीय छुवाछूतलाई निरुत्साहित गर्ने प्रयास गऱ्यो।

१३. पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८, जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ र सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ जातीय छुवाछूत निरुत्साहित गर्न उन्मूख रह्यो ।

१४. मानव अधिकार आयोग ऐन, २०५३, यातायात सम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन २०५३, उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४ र कानूनी सहायता ऐन, २०५४ ले जातीय छुवाछूत कम गर्नको लागि सहयोग पुऱ्यायो ।

१५. स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, बालश्रम (निषेध नियमित गर्ने) ऐन, २०५६, कमैया श्रम-निषेध गर्ने सम्बन्धी ऐन, २०५८ र राजनीतिक दल सम्बन्धी ऐन, २०५८ ले जातीय विभेदलाई कम गरेको छ। मुलुकी ऐन अदलको १० क. नं., मिति २०६३/०६/२८ मा केहि नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ धारा संसोधन भयो । सो महलमा ‘‘कसैले कसैलाई जाति पाति, धर्म, वर्ण वा कामको आधारमा छुवाछूत भेदभावपूर्ण वा वहिष्कार वा निषेध गरेमा तीन महिनादेखि तीन वर्षसम्म कैद वा एक हजार रुपैयादेखि पच्चीस हजारसम्म सजाए हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरियो ।’’

१६. नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३, राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३, जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले पनि जातीय छुवाछूत कम गर्न सहयोग पुऱ्यायो ।

१७. सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४, सुशासन (व्यवस्थापन तथा संचालन) ऐन, २०६४ ले जातीय छुवाछूतलाई निरुत्साहित गरेको छ। निजामति सेवा ऐन, २०४९ को दोस्रो संसोधनले निजामती सेवामा दलित समुदायलाई आरक्षणको व्यवस्था गऱ्यो।

१८. वि.सं.२०६३ जेष्ठ २१ गते नेपाल छुवाछूतमुक्त राष्ट्र घोषणा भयो ।

१९. वि.सं.२०६८ जेष्ठ १८ गते जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसुर र सजाए) ऐन, २०६८ संविधान सभाबाट जारी भयो ।

२०. वि.सं. २०५८ श्रावणमा सामाजिक रुपमा परम्परादेखि जातीय विभेद तथा छुवाछूत जस्तो अमानवीय व्यवहारको अन्त्यको लागि सरकारले आठ बुँदे नीति तथा कार्यक्रमको घोषणा ।

२१. वि.सं. २०६० सालमा जातीय विभेद तथा छुवाछूत कसुरको गम्भीर्यता र प्रभावलाई मध्यनजर गरी सरकारवादी मुद्दाको मान्यता वि.सं. २०६०।५।१२ मा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित ।

२२. वि.सं. २०६३ साल जेष्ठ २१ गते नेपाललाई जातीय विभेद तथा छुवाछूत मुक्त राष्ट्रको रुपमा घोषणा तथा जेष्ठ २१ गतेलाई जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव उन्मूलन दिवसको घोषणा ।

२३. वि.सं. २०६८ चैत्र २७ गते नेपाल सरकारको मन्त्रिपरिषदको निर्णयले जातीय विभेद तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्धन संयन्त्र २०६८ को जारी गरेको छ ।

२.३ अन्य ऐन र कानूनमा भएका दलित अधिकार सम्बन्धी व्यवस्थाहरु

जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलितहरूको अधिकार प्रवर्धन संयन्त्र - २०६८

नेपालमा कानूनतः छुवाछूत प्रणालीको अन्त्य भैसकेता पनि अन्धविश्वास तथा सामाजिक कुसंस्कारका अवशेष विद्यमान रहेको कारण व्यवहारमा दलितमाथि भेदभाव र हिंसाजन्य घटनाहरु घटिरहेका छन् । सामाजिक, सांस्कृतिक तथा राजनीतिक विकास प्रक्रियामा दलित तथा पिडिएका वर्गको पूर्ण समानुपातिक समावेशी सहभागिताले मात्र मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास सम्भव छ । सवै किसिमका जातीय भेदभाव उन्मूलन सम्वन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, १९६५ ले ‘‘कानूनका सामु सवै जातजाति समान हुनेछन’’ भन्ने प्रमुख अवधारणालाई आत्मसात गरेको छ । दलितहरूको अधिकार प्रवर्धन र संरक्षण तथा जातीय विभेद एवं छुवाछूत उन्मूलनका लागि प्रधानमन्त्रीको कार्यालयमा जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलितहरूको अधिकार प्रवर्धन संयन्त्र, २०६८ निर्माण गरिएको थियो । हाल जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलितहरूको अधिकार प्रवर्धन संयन्त्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७२ अनुसार केन्द्रीय स्तरमा रहने संयन्त्रमा प्रधानमन्त्रीको संयोजकत्वमा नेपाल सरकारका मुख्य

सचिव र राष्ट्रिय दलित आयोगका अध्यक्ष सदस्य रहेको उच्चस्तरीय समिति, नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको संयोजकत्वमा केन्द्रीय समन्वय समिति र जिल्ला स्तरमा रहने संयन्त्रमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको व्यवस्था गरिएको छ । यो संयन्त्रले नितिगत व्यवस्थालाई सम्बोधन गर्ने तथा नेपालमा जातीय विभेदसँग जोडिएका सवालहरूको कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। उक्त लक्ष्य हासिल गर्न तिनको संस्थागत संयन्त्र खडा गरिएको छ।यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ ।

क. जातीय भेदभाव र छुवाछूतको अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्धनका लागि केन्द्रदेखि स्थानीय स्तरसम्म उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

ख. जातीय हिंसा, भेदभाव र छुवाछूतको अन्त्यका लागि सवै क्षेत्र र तहमा जातीय मूलप्रवाहीकरण हुने गरी सम्बद्ध सरोकारवाला सवैको सहभागितामा कार्ययोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

ग. जातीय भेदभाव र छुवाछूत अन्त्यका लागि हालसम्म प्राप्त उपलब्धिहरूलाई संस्थागत गर्दै विद्यमान जातीय बिभेद, असमनता र बञ्चितीकरण निवारणका लागि ठोस तथा व्यवहारिक कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

घ. कार्ययोजनामा सम्बद्ध निकायहरूको अपनत्व र जिम्मेवारीपना विकास गर्नका लागि यसको निर्माणका चरणहरूदेखि नै सहभागितामूलक विधिको अवलम्वन गर्ने ।

मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, (भेदभाव तथा अन्य अपमानजन्य व्यवहार सम्बन्धी कसूर

क. **१६०. भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्न नहुने:** (१) कानूनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक कानून बमोजिम अधिकार प्रयोग गर्ने अधिकारीले त्यस्तो अधिकार वा सामान्य कानूनको प्रयोग गर्दा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा कुनै पनि नागरिकमाथि जानीजानी भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्न हुँदैन ।(२) उपदफा (१) बमोजिमको कसूर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई तीन वर्षसम्म कैद वा तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।

ख. **१६१. जातिपातिको आधारमा छुवाछूत वा अन्य भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्न नहुने:** (१) कसैले कसैलाई प्रथा, परम्परा, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज, जात, जाति, समुदाय, पेशा, व्यवसाय, शारीरिक अवस्था वा सामाजिक सम्प्रदायको उत्पत्तिको आधारमा छुवाछूत वा अन्य कुनै किसिमको भेदभाव गर्न वा सार्वजनिक स्थलमा उपस्थित हुन वा कुनै सार्वजनिक प्रकृतिका धार्मिक स्थलमा प्रवेश गर्न रोक्न वा सार्वजनिक प्रयोगमा रहेको पानी, पधेरो प्रयोग गर्न वञ्चित गर्न वा अन्य कुनै निजी वा सार्वजनिक उपयोग वा सुविधाका कुराको प्रयोग गर्नबाट वञ्चित गर्न हुँदैन ।(२) उपदफा (१) बमोजिमको कसूर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई तीन वर्षसम्म कैद वा तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुनेछ र राष्ट्रसेवकले यस दफामा लेखिएको कसूर गरेमा थप तीन महिनासम्म कैद सजाय हुनेछ ।

गाली बेइज्जती सम्बन्धी कसूर

(क) दफा ३०५.गाली गर्न नहुने:

१) कसैले कसैलाई गाली गर्न हुँदैन ।

२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि कसैले कसैलाई होच्याउने नियतले बोली वा वचनले

अपमानजनक शब्द प्रयोग गरेमा निजले गाली गरेको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कसूर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई एक वर्षसम्म कैद वा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिबाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।

- **जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत र भेदभाव (कसूर र सजाय) ऐन,२०६८ तथा जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसूर र सजाय) नियमवाली, २०७४**

प्रथा, परम्परा, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज वा अन्य कुनै नाममा उत्पत्ति, जात, जाति, वंश, समुदाय, पेशा वा व्यवसाय वा शारीरिक अवस्थाका आधारमा छुवाछूत तथा भेदभाव नहुने अवस्था सिर्जना गरी प्रत्येक व्यक्तिको समानता, स्वतन्त्रता र सम्मानपूर्वक बाच्न पाउने अधिकारको संरक्षण गर्न तथा कुनै पनि स्थानमा गरिने छुवाछूत, बहिष्कार, प्रतिबन्ध, निष्काशन, अवहेलना वा त्यस्तै अन्य मानवता विरोधी भेदभावजन्य कार्यलाई दण्डनीय बनाई त्यस्तो कार्यबाट पीडित व्यक्तिलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गरी सर्वसाधारणबीच सुसम्बन्ध सुदृढ गर्ने उल्लेख छ ।

- **छात्रवृत्ति सम्बन्धी ऐन, २०२१ तथा छात्रवृत्ति सम्बन्धी नियमावली, २०६० मा भएको व्यवस्था छात्रवृत्ति सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा ३(क) मा छात्रवृत्ति दिने सम्बन्धमा भएको व्यवस्था निम्न छन् ।**

दफा ३.(क) छात्रवृत्ति सुरक्षित गरिनेः नेपाल सरकारलाई प्राप्त भएको छात्रवृत्ति मध्ये विपन्न, महिला, अपाङ्ग, जनजाति र दलित तथा तोकिएको दुर्गम क्षेत्रको व्यक्तिलाई तोकिए बमोजिम सुरक्षित गरिने छ ।

- **छात्रवृत्ति सम्बन्धी नियमावली, २०६० मा छात्रवृत्ति दिने सम्बन्धमा भएको व्यवस्था निम्न छन् ।**

उक्त नियमावलीको नियम १० क. छात्रवृत्ति आरक्षण गरिनेः (१) नेपाल सरकारलाई प्राप्त भएको छात्रवृत्ति मध्ये पैंतालीस प्रतिशत स्थान सामुदायिक विद्यालयबाट प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण गरेका विपन्न देहायका समुदाय तथा व्यक्तिलाई आरक्षण गरी सो प्रतिशतलाई शत प्रतिशत कायम गरी दलितका लागि नौ प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था गरिएको छ ।

नियम १० क. (३) मा महिलाका लागि आरक्षण ३३ प्रतिशत स्थान मध्ये तीन प्रतिशत स्थान दलित समुदायका महिला र दुई प्रतिशत स्थान मुस्लिम समुदायको महिलालाई आरक्षण गरिनेछ ।

नियम १० क. (४) मा मधेसी समुदायका लागि आरक्षण बीस प्रतिशत स्थान मध्ये तीन प्रतिशत स्थान मधेसी दलित समुदायका व्यक्तिलाई आरक्षण गरिनेछ ।

- **निजामती सेवा ऐन, २०४९ मा भएको व्यवस्थाः**

निजामती सेवा ऐनको दफा ७ को उपदफा ७ मा निजामती सेवालाई समावेशी बनाउन खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुने पदमध्ये पैंतालीस प्रतिशत पद छुट्याई सो प्रतिशतलाई शतप्रतिशत मानी दलितका लागि नौ प्रतिशत आरक्षण गरिने प्रावधान रहेको छ ।

- **जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

जनस्वास्थ्य सेवा ऐनको दफा १२ मा समान व्यवहार गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । दफा १२ को उदफा ३ मा कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाले कसैलाई निजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात जाति, लिङ्ग, पेशा, यौनिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, अपाङ्गता वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा उपचारमा भेदभाव गर्नु, गराउनु हुदैन भन्ने व्यवस्था रहेकोछ ।

- **श्रम ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्थाः**

श्रम ऐनको दफा ६ मा भेदभाव गर्न नहुने व्यवस्था रहेको छ । दफा ६ को उपदफा १ मा रोजगार दाताले श्रमिकलाई धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जात जाति, उत्पत्ति, भाषा वा वैचारिक आस्था वा अन्य त्यस्तै आधारमध्ये कुनै कुराको आधारमा भेदभाव गर्न पाइने छैन भन्ने उल्लेख गरिएको छ ।

- **शिक्षा ऐन, २०२८ मा भएको व्यवस्थाः**

शिक्षा ऐनको दफा ११ मा जिल्ला शिक्षा समितिको गठन गर्दा अभिभावक वा शिक्षाविद्हरू मध्येबाट जिल्ला शिक्षा समितिले मनोनीत गरेको कम्तीमा एकजना दलित र एकजना महिला सहित तीनजना सदस्य रहने व्यवस्था गरेको छ । शिक्षा ऐनको दफा १६ (ञ) मा संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्था गरको छ । दफा १६ (ञ,१) मा संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्याको कम्तीमा दश प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिए बमोजिम विपन्न, अपाङ्ग, महिला, दलित वा जनजाति विद्यार्थीलाई निःशुल्क छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

- **स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्थाः**

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १२ को वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत (ग) को विकास कार्य अन्तर्गतको (३०) मा वडाभित्र आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपागंता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने भन्ने उल्लेख गरिएको छ ।

- **सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

दफा २९ मा भेदभाव गर्न नपाइने, कसैलाई निजको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, समुदाय, पेशा, व्यवसाय, यौनिक तथा लैङ्गिक पहिचान, शारीरिक वा स्वास्थ्य अवस्था, अपाङ्गता, वैवाहिक स्थिति, गर्भावस्था, वैचारिक आस्था, कुनै रोग वा जीवाणुबाट सक्रंमित भएको वा हुने जोखिममा रहेको अवस्था, प्रजनन स्वास्थ्यको रुग्णता (मर्बिडिटि) को अवस्था, व्यक्तिगत सम्बन्ध वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा परिवार नियोजन, प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व, सुरक्षित गर्भपतन, आकस्मिक प्रसुति तथा नवजात शिशु, प्रजनन स्वास्थ्य रुग्णता लगायतका महिनावारी सेवा प्राप्त गर्ने अधिकारमाथि कुनै किसिमले भेदभाव गर्न पाइने छैन ।

- **सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ४ मा ज्येष्ठ नागरिक भत्ताः (१) दलित र एकल महिला ज्येष्ठ नागरिकले साठी वर्ष उमेर पूरा गरेपछि र अन्य ज्येष्ठ नागरिकले सत्तरी वर्ष उमेर पूरा गरेपछि सामाजिक सुरक्षा भत्ताको रूपमा नेपाल सरकारले तोके बमोजिमको ज्येष्ठ नागरिक भत्ता पाउनेछन् ।

- **रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ६ मा भेदभाव गर्न नहुनेः कसैले पनि बेरोजगार व्यक्तिलाई रोजगार दिने सम्बन्धमा प्रचलित कानूनले कुनै खास वर्ग वा समुदायको लागि विशेष व्यवस्था गरेको अवस्थामा बाहेक त्यस्तो व्यक्तिको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात जाति, लिङ्ग, भाषा, क्षेत्र,वैचारिक आस्था वा यस्तै कुनै आधारमा भेदभाव गर्न हुदैन

- **बैदेशिक रोजगार ऐन, २०६३ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ९ मा विशेष सुविधा तथा आरक्षण प्रदान गर्नेः (१) वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, उत्पीडित, दैवी प्रकोप पीडित तथा दुर्गम क्षेत्रका व्यक्तिलाई नेपाल सरकारले विशेष सुविधा प्रदान गर्न सक्नेछ। (२) वैदेशिक रोजगारमा कामदार पठाउदा संस्थाले नेपाल सरकारद्वारा तोके बमोजिमको संख्यामा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, उत्पीडित वर्ग, पिछडिएको क्षेत्र तथा वर्ग एवं दुर्गम क्षेत्रका व्यक्तिलाई आरक्षण प्रदान गर्नु पर्नेछ।

- **भूमि सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ५२ (क) मा जमिन उपलब्ध गराउनेः (१) नेपाल सरकारले भूमिहीन दलितलाई एक पटकका लागि तोकिए बमोजिम तीन वर्ष भित्र जमिन उपलब्ध गराउनेछ।

- **अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ८ मा आर्थिक रुपमा विपन्न, अपाङ्गता भएका र दलित नागरिकलाई निःशुल्क उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ।

- **प्रहरी नियमावली, २०७१ मा भएको व्यवस्थाः**

प्रहरी नियमावली, २०७१ को नियम (५) प्रहरी सेवालाई समावेशी बनाउन खुल्ला प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा पूर्ति हुने पदमध्ये पैंतालीस प्रतिशत पद छुट्याई सो प्रतिशतलाई शत प्रतिशत मानि १५ प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था गरिएकोछ।

- **सैनिक सेवा नियमावली, २०६९ मा भएको व्यवस्थाः**

सैनिक सेवा नियमावली, २०६९ को नियम ५ को उपनियम (२) खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुने पदहरूको पैतालीस प्रतिशत पदसंख्या समावेशीकरणका लागि छुट्याई सो संख्यालाई शतप्रतिशत मानी पन्ध्र प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था गरिएकोछ।

- **प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन नियमावली, २०६४ मा भएको व्यवस्थाः**

ऐनको दफा ४ मा महिला, दलित समुदाय र विपन्न वर्गका व्यक्तिलाई एक करोड रुपैयासम्म पूजी भएको प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन गर्न एकसय रुपैया दस्तुर लाग्नेछ र एक करोड रुपैयाभन्दा बढी ५ करोडसम्म पूँजी भएको प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन गर्न यस नियम बमोजिम लाग्ने दस्तुरमा पचास प्रतिशत छुट हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको।

दलित मैत्री संरचन

- **प्रधानमन्त्री कार्यालयमा उच्चस्तरीय संयन्त्र**

जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलितहरुको अधिकार प्रवर्धन संयन्त्र, २०६८ कार्यान्वयन गर्नको लागि नेपाल सरकार (मन्त्रीपरिषद) को मिति २०६८।१२।२७ को निर्णय अनुसार प्रधानमन्त्रीको कार्यालयमा उच्च स्तरीय संयन्त्र स्थापना गरिएको छ।यो संयन्त्र अनुसार राष्ट्रिय स्तरमा सल्लाहकार समिति रहने व्यवस्था छ। प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा यो संयन्त्रको जिल्ला समन्वय समिति गठन हुने र गाउँपालिका र नगरपालिकामा स्थानीय निगरानी केन्द्र निर्माण गर्नु पर्ने प्रावधान राखेको छ। तर यसको संरचना र उद्देश्यद बारे विस्तृत रुपमा सो संयन्त्रमा राखिएको छैन। यो केन्द्रले

सल्लाहकार समूह, केन्द्रीय निर्देशन समिति र जिल्ला समन्वय समितिबाट स्थानीय निगरानी केन्द्रले गर्ने भनी तोकिएको जिम्मेवारी निर्वाह गर्ने भनी उल्लेख भएको छ। मिति २०६८/१२/२७ को निर्णय बमोजिम यस समितिलाई अबिलम्ब क्रियाशील गराउने तर्फ राज्यको ध्यान जानु पर्छ।

- **उपेक्षित–उत्पीडित तथा दलित वर्ग उत्थान विकास समिति (दलित विकास समिति)**

उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्ग उत्थान विकास समितिको स्थापना २०५४ सालमा विकास समिति ऐन, २०१३ अनुसार गठन भएको हो। नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित गरी २०५४ असोज १५ गते स्थापना भएको यस विकास समितिको देशका विभिन्न भागमा छरीएर बसोबास गरिरहेका दलित समुदायको विकासलाई लक्ष्य मानी कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयकन गर्ने लक्ष्य यस विकास समितिले लिएको छ। दलित समुदायलाई आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, धार्मिक, स्वास्थ्य एवं शैक्षिक विकासको मुल प्रवाहमा आवद्ध गर्ने नेपाल सरकारको प्रतिवद्धता अनुरुप संचालन गरिने कार्यक्रमहरुलाई एकिकृत एवं संस्थागत रुपमा विकसित, विस्तारित एवं प्रभावकारी बनाउने, उपेक्षित, उत्पीडित र दलितवर्गको आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृति, शैक्षिक र जातीय भेदभावपुर्ण यथार्थताको खोज तथा अनुसन्धान गर्ने र यथार्थ विवरण प्रकाशमा ल्याउने, आफ्नो परम्परागत पेशामा रहेका तर बदलिदो परिस्थितिसँग मुकाविला गर्न नसकेका दलितहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरी त्यस्ता परम्परागत पेशालाई आधुनिकीकरण गर्ने र नेपालमा दलित जातिहरुको बास्तविक समस्याको पहिचान गरी सामाधानका उपायहरु खोज्ने उद्देश्य रहेको छ। उपेक्षित, उत्पीडित र दलित वर्गको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने, आर्थिक तथा सामाजिक पक्षको विकास सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्नुका साथै तत् सम्बन्धी पुस्तक लेख आदि प्रकाशन एवं सूचना पद्धतिको स्थापना गर्ने गराउने, कार्यक्षमता बृद्धि गर्दै लैजाने र दिगो विकासका लागि आय आर्जन लगायतका सामुदायिक विकास कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गराउने, गोष्ठि, तालिम तथा सेमिनार संचालन गर्ने गराउने काम, कर्तव्य रहेको छ। हाल उक्त समिति निष्क्रिय रहेकोले अबिलम्ब गठन गर्नु पर्ने तर्फ राज्यको ध्यान जान जरुरी छ।

- **वादी विकास समिति**

स्थानीय विकास मन्त्रीको अध्यक्षतामा वादी विकास समितिको गठन २०६८ चैत्र २१ गते भएको हो। समितिलाई मुलुकको वादी समुदायको विकास उन्नति र संरक्षणका लागि ठोस नीति तथा कार्यक्रमको निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने तथा वादी समुदायको जीवनस्तर सुधार एवं राष्ट्रिय विकासको मूलधार मा ल्याउन विकास सम्बन्धी विविध किसिमका अभियानहरू सञ्चालन गरिएको छ। वादी समुदाय उत्थान, विकास समिति ऐन, २०१३ को दफा ३ ले दिएको अधिकार बमोजिम बादी समदुाय उत्थान विकास समिति गठन आदेश, २०६८ बमोजिम गठन भएको हो। नेपाल सरकारले बादी समुदायको उत्थान सम्बन्धी कार्य गर्न बादी समुदाय उत्थान विकास समिति नामको एक समिति मन्त्री परिषद्को निर्णयबाट गठन गरेको बादी समुदायको विकासका लागि आवश्यक नीति निर्माण गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकार समक्ष सुझाव पेश गर्ने, बादी समुदायको व्यवस्थित बसोबासका लागि बस्ती विकास एवम् पुर्नस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, गराउने, अध्ययन, अनुसन्धान गरी प्रकाशन र प्रशारण गर्ने, गराउने, बादी समुदायसँग सम्बन्धित तालीम, गोष्ठी तथा सेमिनार सञ्चालन गर्ने, गराउने काम, कर्तव्य रहेको समिति हाल निष्क्रिय रहेकोले अबिलम्ब गठन गर्नु पर्ने तर्फ राज्यको ध्यान जान जरुरी छ।

◆ खलो, बालिघरे (बाहुरे) तथा हलिया प्रथा र त्यसको अन्त्य

अन्तरिम संविधान २०६३ को मौलिक हक अन्तर्गतको शोषण विरुद्धको हकको धारा २९ मा प्रत्येक नागरिकलाई शोषण विरुद्धको हक हुनेछ भन्नुका साथै उपधारा २ मा प्रथा, परम्परा र प्रचलनको नाममा कुनै किसिमले कसैलाई शोषण गर्न पाइने छैन भनी उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै उपधारा ४ मा कसैलाई निजको इच्छा विरुद्ध काममा लगाउन पाइने छैन भनी उल्लेख छ । बालिघरे प्रथा, हलिया प्रथा र अत्यन्तै न्यून ज्यालामा काम गर्नुपर्ने बाध्यता विरुद्ध पीडितहरूलाई शोषण विरुद्धको हक प्रदान गरेको छ । दासप्रथाको अवशेषको रुपमा रहेको हलिया प्रथाको अन्त्यको घोषणा भएको १५ वर्ष भैसक्दा पनि पुनस्थापना पुरा भएको छैन । अझै पनि छुट हलियाको ठुलो सख्या रहेको छ । हालै नेपाल सरकारद्वारा गठित अध्ययन समितिको प्रतिवेदन लागु गर्न र देशब्यापी रुपमा रहेको बालीघरे प्रथाका पिडितहरुका लागि दलितहरुका परम्परागत सिपहरुको आधुनिकिकरण गर्नुपर्छ ।

२.४ राज्यका दलित लक्षित कार्यक्रमहरु

वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसार पाँच वर्षमाथिका ब्यक्तिको साक्षरता दर औषत ६५.९४ प्रतिशत हुँदा दलित समुदायको भने ५४ प्रतिशत मात्र छ । मानव विकास सूचांकमा दलित समुदाय सबैभन्दा तल छ । राष्ट्रिय योजना आयोग र संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास नियोग (युएनडिपी) ले संयुक्त रुपमा सन् २०१४ मा प्रकाशित गरेको मानव विकास प्रतिवेदन अनुसार ब्राह्मण क्षेत्रीको गरिबी दर १० प्रतिशत हुँदा पहाडी दलितको गरिबी दर ४३.६ र मधेशी दलितको गरीबी दर ३८.२ प्रतिशत थियो भने पछिल्लो आर्थिक विकासको सूचांक हेर्दा सरदर गरीबी ३१ प्रतिशत छ भने दलितको गरीबी ४७ प्रतिशत रहेको छ । बाहुन क्षेत्रीको गरिबी १९ र नेवारको गरिबी १४ प्रतिशत मात्र छ । यी सबै आर्थिक, सामाजिक सूचकले दलितहरू सबैभन्दा तल रहेको स्पष्ट देखाएको छ । ब्राह्मण क्षेत्रीको औसत आयु ७३ वर्ष र दलितको औसत आयु ६७ वर्ष छ । मानव अधिकार उल्लंघनबाट सबैभन्दा प्रभावित हुने समुदाय दलित नै हो । यसै सन्दर्भमा सरकारको समावेशीकरण राज्यको मूल नीति भएको छ ।

दलित केन्द्रीत राज्यको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूमा विद्यमान संरचनाहरूमा संघका मन्त्रालयहरू, विभागहरू, निकाय, समिति, बोर्ड तथा अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी संघ, संस्थाहरू, प्रदेशका मन्त्रालयहरू, विभागहरू, निकाय, समिति, बोर्ड तथा अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी संघ, संस्थाहरू, स्थानीय तहका जिल्ला समन्वय समिति लगायत विभिन्न सरकारी कार्यालय, समिति, बोर्ड तथा अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी संघ, संस्थाहरू, नगरपालिकाहरू, गाउँ पालिकाहरू, स्थानीय तहमा क्रियाशील राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर संस्थाहरू, राष्ट्रिय दलित आयोग, दलित विकास समिति, वादी विकास समिति र क्रियाशिल दलित सञ्जाल, दलित समिति, तथा दलित नागरिक समाजद्वारा दलित समुदाय लक्षित सशक्तिकरण तथा गरिबी न्युनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि रहेका छन् । जसमा हाल राज्यका दलित लक्षित कार्यक्रमहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

आ.ब २०७९/८० को नीति तथा कार्यक्रममा पेश गरिएका दलित लक्षित बुँदाहरू:

अति विपन्न, दलित, लोपोन्मूख, सीमान्तकृतका लागि किफायती र वातावरणमैत्री आवास उपलब्ध गराउने अभियान सञ्चालन गरिनेछ । जोखिममा रहेका बस्ती तथा विस्थापित परिवारलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरिनेछ। भूकम्पका दृष्टिले संवेदनशील स्थानका सार्वजनिक भवनलाई प्रबलीकरण गरी भूकम्प प्रतिरोधी बनाइनेछ । हस्तान्तरण भई आएका भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण कार्य आगामी दुई

वष भित्र सम्पन्न गरिनेछ ।

राज्यका आधारभूत तहमा महिला र दलितको समानुपातिक प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनेछ। राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। महिला र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार र भेदभाव अन्त्य गर्दै लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने नीति लिइनेछ। हिंसापीडितको तत्काल उद्धार, पुनःस्थापना र परिवारमा पुनः एकीकरण तथा आर्थिक सशक्तीकरणलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ। दुर्गम क्षेत्रका जोखिममा परेका गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाको हवाई उद्धार कार्यलाई थप व्यवस्थित बनाइनेछ ।

मदरसा शिक्षालाई आधुनिक शिक्षा प्रणालीसँग आबद्ध गर्न कानूनी व्यवस्था गरिनेछ । गुरुकुल, गुम्बा, मदरसा लगायतले सञ्चालन गर्ने शैक्षिक कार्यक्रममा दिइँदै आएको अनुदानलाई विद्यार्थी संख्याको आधारमा सञ्चालित गरिनेछ । दलित, अल्पसङ्ख्यक, लोपोन्मूख जातजाति, पिछडिएको क्षेत्र, दुर्गम तथा हिमाली क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारका बालबालिका तथा विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्न प्रदेश तहमा आवासीय विद्यालय सञ्चालन गरिनेछ। सहिद एवं वेपत्ता परिवार, आन्दोलनका घाइते एवं अपाङ्ग भएका र द्वन्द्वपीडित परिवारका बालबालिकालाई शिक्षामा विशेष अवसर सुनिश्चित गरिनेछ ।

- **दलितका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम**

सरकारले आर्थिक वर्ष २०५२/०५३ देखि नै शिक्षा मन्त्रालयमार्फत् प्राथमिक, निम्न माध्यमिक, माध्यमिक, उच्च माध्यामिक तहमा र सिमित रुपमा उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यवासायिक शिक्षामा विभिन्न छात्रवृत्ति प्रदान गर्‍यो । विद्यालयमा विद्यार्थी टिकाइ राख्न र विद्यालय छोड्ने दर कम गर्न आधारभूत तहका वालबालिकालाई दिवा खाजा जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन् ।

- **रोजगारीका विशेष कार्यक्रम**

स्थानीय तहमा रहने रोजगार केन्द्रमा वेरोजगारी सूची दर्ता भएका मुक्त कमैया, हलिया, हरूवा, चरुवा, कमलरी, सीमान्तकृत र विपन्न समुदाय, अपांगता भएका र खाद्य असुरक्षा भएका क्षेत्रका वेरो जगार लाई लक्षित गरी बजेटमा दलितलाई प्राथमिकतामा राख्दैरोजगारीका विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएका छन् ।

- **सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम**

सबै नागरिकलाई गर्भावस्थादेखि वृद्धावस्थासम्मको जीवन चक्रलाई सामाजिक सुरक्षामा आवद्ध गरिने र जसमा पाँच वर्ष मुनिका दलित बालबालिकाहरूलाई पोषण भत्ता तथा ६० वर्ष उमेर पुगेका दलितहरूलाई वृद्ध भत्ताको व्यवस्था अनुसार सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गरिदै आएको छ । कोही भोकै पर्दैन, कोही भोकै मर्दैन" भन्ने सरकारको प्रतिवद्धता रहेको छ ।

- **कर्जामा ब्याज अनुदान**

दलित समुदायको सामाजिक एकिकरण गर्दै उनीहरूलाई सहकारी तथा सामुदायिक उत्पादन प्रर्णाली मार्फत आधुनिक व्यवसाय गर्न कार्यविधिका आधारमा कर्जा ब्याज अनुदान उपलब्ध गराइने लक्ष्य बजेटले राखेको छ ।

- **अन्तरजातीय विबाह प्रोत्साहन भत्ता**

दलित र गैर दलित बीचको अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडीलाई पुरस्कृत वा हौसला प्रदान गर्न एकलाख रुपैयाँ प्रोत्साहन भत्ता दिने व्यबस्था ल्याइएको थियो तर उक्त कार्यक्रम संचालनमा छैन ।

- **जनता आवास कार्यक्रम**

जनता आवास, सुरक्षित आवास लगायतका कार्यक्रमअन्तर्गत् गरीव र दलित बस्तीहरूका दलित परिवारलाई सरकारले आवास निर्माण गरी गरिब दलित परिवारलाई हस्तान्तरण गर्दै आएको छ ।

- **जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम**

नागरिकलाई मानव अधिकारका आधारभूत पक्षमा सजग र क्रियाशिल बनाउन, जातीय विभेद तथा छुवाछूत अन्त्य एवं मानव अधिकार वहाली गर्न र सामाजिक मर्यादा कायम गर्न जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएका छन् ।

- **निःशुल्क कानूनी सहायता**

राज्यले हिंसा पीडित महिला, अपांग भएका व्यक्ति, दलित बालबालिका र जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क कानूनी सहायता उपलब्ध गराउदै आएको छ ।

- **मुक्त हलिया पुनःस्थापना कार्यक्रम**

राज्यले मुक्त हलिया पुनस्थापना संगै हरूवा,चरुवाको पनि पहिचाहन गरी पुर्नस्थापना गर्ने कार्यक्रम बर्षौ देखि सञ्चालन गर्दै आएको छ। यसको सुरुवाती सुदूरपश्चिम र साविकको कर्णालीका केही जिल्लाबाट भएको थियो ।

परिच्छेद-३

राज्यका विभिन्न निकाय/ संरचनाहरूमा दलित समुदायको प्रतिनिधित्वको अवस्था

३.१ व्यवस्थापिका संसद

वि.सं.(वर्ष)	महिला	पुरुष	जम्मा
२०१५ सम्म	०	३	३
२०१६ देखि २०४७ सम्म	०	६	६
२०४८ देखि २०६२ सम्म	०	९	९
पुर्नस्थापित व्यवस्थापिका संसद -२०६३)	६	१२	१८
पहिलो संविधान सभा -२०६४)	२१	२८	४९
दोस्रो संविधानसभा -२०७०)	२२	१८	४०
संघीय संसद-प्रतिनिधि सभा)	१३	६	१९
संघीय संसद-राष्ट्रिय सभा)	०	७	७
प्रदेश सभा -७ वटै)	२१	८	२९

३.२ सवैधानिक निकाय

अख्तियार दु.अ. आयोग	महालेखा परीक्षक	लोकसेवा आयोग	निर्वाचन आयोग	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	राष्ट्रिय महिला आयोग	राष्ट्रिय दलित आयोग	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	आदिवासी जनजाति आयोग	मधेशी आयोग	थारु आयोग	मुस्लिम आयोग
०	०	०	०	०	०	०	५	०	०	०	०	०

३.३ कार्यकारी निकाय

राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति	प्रधानमन्त्री र उप्रधानमन्त्री	प्रतिनिधि सभामा सभामुख र उपसभामुख	राष्ट्रिय सभामा अध्यक्ष र उपाध्यक्ष
०	०	०	०

३.४ न्यायालय, निजामती सेवा र सुरक्षा निकाय

क.सं.	विवरण	न्यायधीशहरूको विवरण		प्रतिशत	कैफियत
		कुल न्यायधीश	दलित न्यायधीश		
१	सर्वोच्च अदालत	१९	०	०	
२	उच्च अदालत	१३०	३	२.३०	
३	जिल्ला अदालत	२४०	२	०.८३	
	जम्मा	३८९	५	१.२८	

स्रोतः सर्वोच्च अदालत

श्रेणीगत रुपमा निजामती कर्मचारीको विवरण

क.सं.	विशिष्ट श्रेणी			रा.प.प्रथम श्रेणी			उपसचिव/शाखा अधिकृत			राजपत्र अनंकित			श्रेणी विहिन			जम्मा		
	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत
१.	६८	०	०	६६२	२	०.३०	१०९०६	१४२	१.३८	११५३६	३१०	२.६८	[illegible]	७९	०.८१	४०३४९	७६३	१.८७

तहगत रुपमा कर्मचारीको विवरण

क.सं.	बाह्रौं/एघारौं तह			आठौं देखि दशौं तह			पाँचौं/छैटौं			सहायकस्तर			जम्मा		
	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत	कुल	दलित	दलित प्रतिशत
१	११२	०	०	२९०९	४८	१.६५	१२४४४	१३२	१.०६	२९३८४	१०६२	३.६१	४४९८९	१२१४	२.७६

श्रेणीगत र तहगत गरी जम्मा सरकारी कर्मचारीको विवरण

क.सं.	जम्मा कर्मचारी	दलित कर्मचारी	दलित प्रतिशत	कैफियत
१	८३,७३८	२००५	२.३३	

स्रोत: राष्ट्रिय किताबखाना(निजामती)।

राजनीतिमा दलितको प्रतिनिधित्व

राजनीतिक दलमा दलित प्रतिनिधित्व

नेकपा एमाले	:	३०१ सदस्यमध्ये २० (६ महिला, १४ पुरुष)
नेपाली कांग्रेस	:	१४८ सदस्यमध्ये ११ (४ महिला, ७ पुरुष)
नेकपा (माओवादी केन्द्र)	:	३४३ सदस्यमध्ये ३१ (१३ महिला, १८ पुरुष)
नेकपा (एकीकृत समाजवादी)	:	३३५ सदस्यमध्ये १७ (७ महिला, १० पुरुष)
जनता समाजवादी	:	५१४ सदस्यमध्ये ३० जना
लोकतान्त्रिक समाजवादी	:	३१ सदस्यमध्ये ३ जना (२ महिला, १ पुरुष)
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	:	१८० सदस्यमध्ये ३ (पुरुष)

संसद्मा दलित प्रतिनिधित्व

प्रतिनिधिसभा
सिट : २७५
दलित : ७०१% (१९ जना)

राष्ट्रिय सभा
सिट : ५९
दलित : ११८६% (७ जना)

प्रदेशसभा
सिट : ५५०
दलित : ६.२२% (३३ जना)

स्रोतः कान्तिपुर दैनिक

नेपाली सेनाको विवरण

क.सं.	नेपाली सेना कर्मचारी विवरण	विशिष्ट, प्रथम श्रेणी, अधिकृत स्तरको संख्या			सहायक स्तरको संख्या			श्रेणी विहिनको संख्या			समग्रमा जम्मा नेपाली सेनाको संख्या			कै
		कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	
१	नेपाली सेना प्रशासन तर्फ	४३७५	४९	१.१२	७३७४०	६१६२	८.३६	५०२३	१३८४	२७.५५	८३१३८	७५९५	९.१४	
२	नेपाली सेना प्राविधिक तर्फ				३९६७	१४०	३.५३	०	०	०	३९६७	१४०	३.५३	
कुल जम्मा					७७७०७	६३०२	८.११	५०२३	१३८४	२७.५५	८७१०५	७७३५	८.८९	

स्रोतः नेपाली सेना

सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल

क्र.सं.	विवरण	विशिष्ट प्रथम श्रेणी अधिकृत स्तरको संख्या			सहायक स्तरको संख्या			श्रेणी विहिनको संख्या			समग्रमा जम्मा सशस्त्र प्रहरी बल नेपालको संख्या			कै
		कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	कुल संख्या	दलित संख्या	प्रतिशत	
१	प्रशासन तर्फ	१४४३	१२ अधिकृत मात्र	०.८३	३२६३ ७	२०४४	६.२६	१९०३	३६७	१९.२१	३३१६३	२०९३	६.२४	
२	प्राविधिक तर्फ	११७	२ अधिकृत मात्र	१.७१	६९४	१७	२.४४	०	०	०	८११	१९	२.३४	
कुल जम्मा		१५६०	१४	०.९०	३३३३ १	२०६१	६.१८	१९०३	३६७	१९.२९	३४०७४	२१२६	६.२४	

स्रोत :सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल

नेपाल प्रहरी

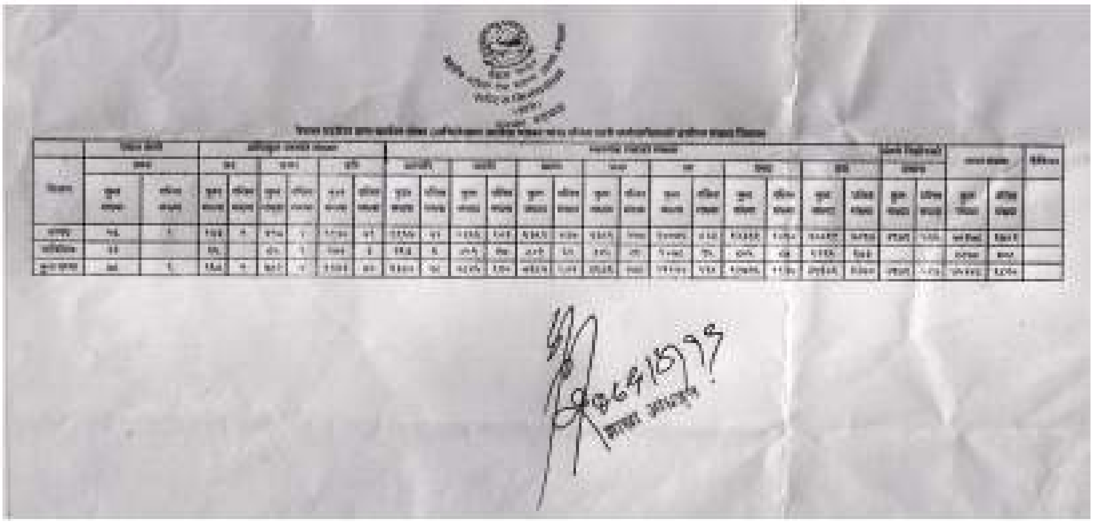

स्रोतः राष्ट्रिय किताबखाना(नेपाल प्रहरी)

शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र

क्र.सं.	शिक्षकको विवरण	मावि शिक्षक		निमावि शिक्षक		प्रावि शिक्षक		जम्मा शिक्षक	
		कुल शिक्षक	दलित शिक्षक	कुल शिक्षक	दलित शिक्षक	कुल शिक्षक	दलित शिक्षक	कुल शिक्षक	दलित शिक्षक
१	स्वीकृत दरबन्दी (स्थायी र अस्थायी)	१२०२४	५६	१६२२४	९९	८०१७६	४४४	१०९,१२४	५९९
२	राहत	६८६७	१३	९३२७	२८	२१७३६	९६	३७९,७०	१३७

स्रोतः शिक्षा तथा मानव स्रोत बिकास केन्द्र

३.५ स्थानीयतह

स्थानीय निकाय		स्थानीय तहमा २०७४				स्थानीय तहमा २०७९	
२०४८ साल	२०५४ साल	पद	जम्मा	दलित	प्रतिशत	दलित	प्रतिशत
०.०१ प्रतिशत	०.१ प्रतिशत	मेयर	२९३	६	२.०४	३	१.०२
२.६५ प्रतिशत	३.३९ प्रतिशत	उपमेयर	२९३	११	३.७५	८	२.७३
	४.६७ प्रतिशत	अध्यक्ष	४६०	४	०.८६	७	१.५२
		उपाध्यक्ष	४६०	१४	३.०४	७	१.५२
		वडा अध्यक्ष	६७४२	१९४	२.८७	१४८	२.१९
		खुला सदस्य	१३४८४	७९७	५.९१	८०८	६.४१
		दलित महिला सदस्य	६७४२	६४६७	९५.४	६६०९	९८.०२
		स्वतन्त्र	......	......		११४	
		जम्मा:	२८४७६	७५९३		७७८४	

	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बागमती प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	सुदूरपश्चिम प्रदेश	जम्मा
प्रमुख	०	१	०	१	०	१	०	३
उपप्रमुख	०	१	१	१	१	१	१	६
अध्यक्ष	१	०	०	२	२	१	१	७
उपाध्यक्ष	०	१	१	२	२	०	१	७
वडा अध्यक्ष	५	२१	७	१८	२६	४२	२७	१४८
सदस्य	५०	२४१	३४	९९	११४	१११	१४८	८०८
दलित महिला सदस्य	११४१	१२६५	१०८४	७३२	९८२	६८१	७१४	६६०९
प्रतिनिधित्व नभएको	७	६	३७	२७	०	३७	१०	१२४
जम्मा	१२१४	१५२९	११६४	८८३	११४७	९६६	८९२	७७८४

स्रोत: निर्वाचन आयोग, स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ ।

परिच्छेद - ४

दलितको अवस्था

सर्वप्रथम दलित शब्दको प्रयोग भारतीय दलित आन्दोलनबाट प्रारम्भ भएको हो । भारतीय दलित आन्दोलनका अगुवाहरूले दक्षिण एसियाली समाज र विशेषतः भारतीय समाजमा प्राचीन वर्णाश्रम व्यवस्थाले शुद्र र अछुत भनेर विभेद गर्दै आएको मानव समुदायलाई दलितको संज्ञाले सम्बोधन गरेका थिए ।

नेपालमा वि.स. २०२४ सालदेखि दलित आन्दोलनमा दलित शब्द प्रयोगमा आएको थियो । त्यस अघिसम्म नेपाली समाजमा शूद्र, अछुत जाति र हरिजन जस्ता शब्दहरू प्रचलित थिए । अझ भिन्नाभिन्नै थर अनुसार भिन्ना भिन्नै पदावली प्रयोग हुन्थे जसले गर्दा एउटै समस्या उस्तै उत्पीडन र समान पीडा भएर पनि दलितहरूमा खण्डित अवस्था बिद्यमान थियो । दलित शब्द जात व्यवस्थाले गरेको उत्पीडनमा बाँचेको र अछुतको अपमान भोगेको सबै नश्ल र थरका मानिसहरूलाई एकीकृत गर्ने र एउटै परिचय दिने साझा पदावलि बन्न पुग्यो ।

यद्यपि तत्कालीन पञ्चायती व्यवस्थाले लामो समयसम्म यस पदावलीमाथि नै प्रतिबन्ध लगाएको थियो । सारतहः दलित सक्कली श्रमजिवी सभ्यताको सूत्रधार भौतिकशास्त्री र संघर्षशील मानवको साझा चि-नारी वोधक पदावली हो । जसले एकता र परिवर्तनको सन्देश दिन्छ । हिन्दू वर्णाश्रम जात व्यवस्थाले शुद्र र अछुतको रुपमा विभेद गर्दै आएको तर मानव समाज र सभ्यताको इतिहासमा श्रमिक, शिल्पकारी, भौतिकशास्त्री र परिवर्तनकारीको रुपमा अटुट योगदान गर्दै आएको तर अफसोच आजको वैज्ञानिक युगमा समेत छुवाछूत र भेदभावको अमानवीय पीडा भोगिरहेको विभिन्न नश्ल भित्रका तर उस्तै उत्पीडनमा रहेका मान्छेहरू दलित हुन् भन्न सकिन्छ । राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४ मा दलित समुदाय भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले परिभाषित गरेको समुदायलाई सम्झनु पर्छ भन्ने उल्लेख भएको छ । नेपालका अधिकांश दलित समुदायको आर्थिक अवस्था कमजोर रहेको छ । कुल दलित जनसंख्या मध्ये ४२ प्रतिशत दलित गरिवीको रेखामुनि रहेको छ। उत्पादनका स्रोत साधनहरू माथिको पहुँच विहीनता, गरीबी, शिक्षाको अभाव र रोजगारीका पर्याप्त विकल्प नहुँदा दलित समुदायको खाद्य अधिकार दिनानुदिन कुण्ठित हुँदै गएको छ ।

नेपालका दलित समुदायमाथि जातीय छुवाछूत र भेदभावका घटना विगत शताब्दियौंदेखि निरन्तर हुँदै आई रहेको छ । समाजको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थिति र परिवेश, सामाजिक बनौट, रहनसहन र संस्कृतिमा समय अनुरुप फेरबदल हुदै गएता पनि सामाजिक रुढिवादी संस्कार र पुरातन सोँचले गर्दा समाजमा नेपालको संविधानले परिकल्पना गरे अनुसारको परिवर्तन अझै भै सकेको छैन । जातीय विभेद अन्त्य गर्ने तथा दलितको हकहित संरक्षणका लागि राज्यका जिम्मेवार राजनीतिज्ञ तथा सरोकारवाला व्यक्तिहरू नै जातीय छुवाछूत प्रथाप्रति संवेदनशील र प्रतिवद्ध हुनु पर्ने देखिन्छ । दलित समुदाय आर्थिक रुपमा सम्पन्न, शिक्षामा पहुँच, सामाजिक रुपमा विभेदमुक्त र राजनीतिक रुपमा सक्षम भै नेतृत्व लिन सक्ने हुन आवश्यक छ ।

दलित समुदायको परम्परागत पेशालाई अझ आधुनिकीकरण गरी जिविकोपार्जन मात्रै होइन की

आत्मनिर्भर मूखी हुन आवश्यक छ । त्यसका लागि परम्परागत व्यवसायमा आधुनिकीकरण र व्यावसायिकीकरण गरिनु पर्दछ । यसको लागि तीनै तहका सरकारबाट उपयुक्त वातावरण, अनुदान र सहुलियतपूर्ण कर्जाको लगानी गर्न आवश्यक रहेको छ । दलित समुदायको अवस्था विश्लेषण गरी उनीहरुको आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक, शैक्षिक, पेशागत लगायतका वास्तविक तथ्यांकका आधारमा दलितको उत्थानका लागि उपयुक्त नीति तथा रणनीति तर्जुमा गर्न आवश्यक हुन्छ । त्यसका लागि सबै सरकारी, गैर सरकारी निकाय तथा प्रदेश, स्थानीय तहको दलितको बहुआयामिक विभेदप्रति ध्यान पुग्नुपर्ने देखिन्छ ।

नेपालमा बहुदलीय प्रतिस्पर्धामा आधारित प्रणाली कायम भएकाले दलीय व्यवस्थाका आधारमा राज्यसत्ता संचालन हुँदै आईरहेको छ । दलितहरू सबैजसो राजनीतिक दलहरुमा आवद्ध भइ परिवर्तनका लागि विभिन्न कालखण्डमा भएका राजनैतिक आन्दोलन, संघर्ष र मोर्चाहरुमा लामवद्ध हुँदै आएका छन् ।

हजारौंको संख्यामा जीवनको बलिदानी दिएका छन् । अद्यापि राज्यको उच्च नेतृत्व तहमा पुग्नबाट वञ्चित गरिएका छन् । राजनैतिक विचार, क्षमता र योगदानका हिसाबले सक्षम, सबल र योग्य ठहरिए पनि जटिल र महँगो निर्वाचन प्रणाली, टिकट वितरणमा अप्राथमिकता र दलहरुको उपयोगवादी रणनीतिका कारण उनीहरु नेतृत्व तहमा आउन सकेनन् । राजनैतिक दलहरूले सीमित तल्ला पदहरुमा बाहेक कार्यकारी र ठूला निर्णय लिन सक्ने ओहदामा दलित समुदायलाई स्थापित गर्न राज्य गम्भिर हुनु पर्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजाअनुसार नेपालको जनसंख्या २,९१,९२,४८० पुगेको छ, जुन दश वर्षअघि (२०६८ साल) को जनसंख्या २,६४,९४,५०४ को तुलनामा २६,९७,९७६ ले बढी हो । दश वर्षमा नेपालको जनसंख्या १०.१८% ले बढेको देखिन्छ । विगत दश वर्षको सरदर वार्षिक वृद्धिदर (Exponential Growth) ०.९३% देखिन्छ । जुन अघिल्लो जनगणनामा १.३५७ रहेको थियो ।

कुल जनसंख्यामा १,४२,९१,३११ जना पुरुष (४८.९६%) र १,४९,०१,१६९ जना महिला (५१.०४%) रहेको छ । दश वर्ष अघि २०६८ सालको जनगणनामा कुल जनसंख्या २,६४,९४,५०४ जनामा पुरुष र महिलाको हिस्सा क्रमशः ४८.५७ र ५१.५% थियो । हालको प्रारम्भिक नतिजा अनुसार लैङ्गिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ९५.९१ रहेको छ जुन गत जनगणनामा ९४.१६ रहेको थियो ।

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा दलितको कूल जनसंख्या १३.०६ प्रतिशत रहेको छ । संख्यात्मक हिसाबमा भने ४१ लाख २४ हजार ३९ जनसंख्या रहेको पाईन्छ ।

प्रदेशगत हिसबाले हेर्दा दलितको जनसंख्या प्रदेश नं १ मा १०.१ प्रतिशत, मधेश प्रदेशमा १७.२ प्रतिशत, बागमती प्रदेश मा ५.८४ प्रतिशत, गण्डकी प्रदेशमा १७.४ प्रतिशत, प्रदेश नं ५ मा १५.१ प्रतिशत, कर्णाली प्रदेशमा २३.३ प्रतिशत र सुदूर पश्चिम प्रदेशमा १७.३ प्रतिशत जनसंख्या रहेको तथ्यांकले पुष्टि गर्छन् ।

४.१ जनसंख्या २०७८

- कूल जनसंख्याः २६४९४५०४ पुरुष ४८.५ र महिला ५१.५
- दलितको कुल जनसंख्याः ४१२४०३९ १३.६ प्रतिशत.
- पहाडि मुलका दलितः ८.१२ प्रतिशत, मधेशी मूलका ४.११ प्रतिशत र अन्य दलित १.३७ प्रतिशत

कूल जनसंख्यामा

- दलित जातिहरुमध्ये सबैभन्दा बढी विश्वकर्माहरुको जनसंख्या ४.७५ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा कम मधेसी दलित समुदायभित्र पर्ने कलार जातिको ०.००५ प्रतिशत रहेका छन ।
- मधेसी दलितहरुको परिवार संख्या औसत ५.६ जना र पहाडी दलितहरुको परिवार संख्या औसत ४.८ जना रहेको छ ।

४.२ गरिबी अवस्था

देशमा १५.३२ प्रतिशत पहाडी दलित र ४४ प्रतिशत मधेशी दलित शुद्ध भूमिहीन अवस्थामा रहेका छन्। कृषि भूमिहीनको परिभाषा अनुसार पहाडमा ७७ प्रतिशत र तराईमा ९० प्रतिशत दलित भूमिहीनताको अवस्थाबाट गुज्रिरहेका छन्। ती अधिकांश भूमिहीन दलितहरु जमिनदार वा भूमिपतिको जमीनमा दशकौं देखि निरन्तर काम गरेरै गुजारा चलाउँदै आईरहेका छन् ।नेपालका ग्रामीण भेगका दलित समुदाय अझैपनि बालीघरे प्रथाबाट जीविका धान्न बाध्य छन् । हरुवा, चरुवा, बोनी प्रणाली उनीहरुको जीवन धान्ने माध्यम बन्ने गरको छ। शिक्षामा दलित समुदाय असाध्यै पछाडि परेको छ। त्यसोहुँदा दलितको साक्षरता दर ५२.४ प्रतिशत मात्र रहेको छ। जबकि राष्ट्रिय औषत साक्षरता दर ६५.९ प्रतिशत छ। तराईमा दलितको साक्षरता दर त अझै कम ३४.५ प्रतिशत छ। दलित समुदायका १.६ प्रतिशतले मात्र एसएलसी उत्तीर्ण गरेका छन्। त्यो संख्या स्नातक तहसम्म पुग्दा ०.८ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तै दलित महिलाको साक्षरता ४५.५ प्रतिशत रहेको छ। यो तथ्यांकले दलित समुदायको शिक्षामा कहालिलाग्दो अवस्थालाई चित्रण गर्छ ।

राष्ट्रिय योजना आयोगका अनुसार राष्ट्रिय औषत आयु ६८ दशमलव ८ वर्ष छ भने दलितको औषत आयु ५८ वर्ष मात्र छ । खुल्ला बजार अर्थतन्त्रका कारण दलित समुदायको परम्परागत सिप, कला, पेसा व्यवसाय विस्थापित हुँदै गएको पाइन्छ। विश्वव्यापी महामारीका रुपमा फैलिएको कोबिड १९ र लामो बन्दाबन्दीका कारणले हजारौंको संख्यामा बेरोजगारी थपएिकोछ। विद्यामान् ५० प्रतिशत दलित जनशक्ति पूर्णरुपमा बेरोजगार भएको छ । देशका ९५ प्रतिशत दलित समुदाय खाद्य संकटमा रहेको छ। दलित ५० प्रतिशत जनसंख्या बन्दाबन्दीपश्चात् जीविकोपार्जनको खोजिमा भौतारिरहेको छ।

दलित समुदाय बैंक, वित्तीय संस्थाहरूको पहुँचबाट टाढा रहेका छन्। ती वित्तिय संस्थाहरुमा ऋण लिनको लागि धितो राख्न आवश्यक जमिन नभएका कारण अधिकांश दलित समुदाय बैक, सहकारी तथा फाईनान्स जस्ता संस्थाहरुमा पँहुच राख्न असमर्थ हुन्छन्। तसर्थ, उनीहरु साहु महाजनसँग अधिक चर्को व्याज दर (मिटर व्याज) मा ऋण लिनुपर्ने अवस्थामा छन् ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालयले सन् २०१२ मा नेपाल सामाजिक समावेशीकरण सर्वेक्षणको तथ्यांक अनुसार सार्वजनिक ठाउँमा प्रवेशमा विभेद भोग्ने नेपालका मुख्य आठवटा जातीय समूहमध्ये सबैभन्दा बढी ५० प्रतिशत दलितहरू छन्। अझै ४३ प्रतिशत मधेसी दलितले स्वास्थ्य सेवामा विभेद भोग्छन् ।त्यस्तै २१ प्रतिशतभन्दा बढी मधेसी दलितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच छैन। भाषाका कारण १९ प्रतिशत मधेसी दलितले रोजगारीको अवसर गुमाउनु परिरहेको छ ।

विषय र क्षेत्र	राष्ट्रिय औसत	दलित समुदाय
वार्षिक आय	रु ८८७८५	३४१८७
भुमिहीन	२१ प्रतिशत	४० प्रतिशत
मानव विकास सूचकांक	०.४ प्रतिशत	०.४४६
गरिबी	२५ प्रतिशत	४२ प्रतिशत
खाद्यन्न प्रयप्तता	७७ प्रतिशत	५३ प्रतिशत

- ४६ प्रतिशत मधेसी दलितहरुले वर्षभर दुई छाक पूरा खान पाउँदैनन्
- स्रोत र साधनहरुमाथिको पहुँचको अभाव, गरिबी, शिक्षाको अभाव र रोजगारीका पर्याप्त विकल्प नहुँदा दलित समुदायको खाद्य अधिकार दिनानुदिन कुण्ठित हुँदै गएको छ ।
- ४२.५ प्रतिशत मधेसी दलितहरु प्राथमिक पेसाहरुबाट आफ्नो जीविकोपार्जन गरिरहेका छन् ।

४.३ शिक्षाको अवस्था

क्षेत्र	राष्ट्रिय औसत	दलित समुदाय	मधेशी दलित
साक्षरता	५९ प्रतिशत	४९ प्रतिशत	३४ प्रतिशत
कक्षा ८ अध्ययन पूरा गर्ने		२५ प्रतिशत	१२ प्रतिशत
एस.एल.सी. उत्तिर्ण गर्ने		१.६ प्रतिशत	०.८ प्रतिशत

४.४ स्वास्थ्य तथा सरसफाइ

विषय/ क्षेत्र	अन्य महिला	दलित महिला	दलित
परिवार नियोजनको साधनमा पहुँच	५३ प्रतिशत	४३ प्रतिशत	
गर्भावस्थामा स्वास्थ्य चौकी जाने	६३.५	४० प्रतिशत	
स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने	४८.५२	२६.४	
आइरन चक्की लिनेहरुमा	५१	२८	
खोप लिने	९०	८६	
आफ्नै आम्दानीबाट आफ्नो स्वास्थ्य उपचार खर्च व्यहोर्न नसक्ने	५५.५		६५ प्रतिशत
बाल विवाह			६० प्रतिशत
सुधारिएको शौचालयमा पहुँच			३५ प्रतिशत

४.५ रोजगारीको अवस्था

यसरी अधिकाशं दलित समुदाय उपयुक्त रोजगारीका अवसरबाट बञ्चित हुन पुगेका छन् । ठूलो रकम लगानी, उपयुक्त सीप र उच्च शिक्षाको अभावले दलित युवा रोजगारीका लागि कम आय हुने, न्यून आकर्षक मानिने र रोजगारिका लागि जोखिमयुक्त मुलुकहरु भारत तथा खाडी मुलुकमा बढी जाने गरेको पाईन्छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले सन् २०१९ मा गरेको अध्ययन अनुसार बहुआयामिक गरीबीको रेखामुनि रहेको जनसख्या १८.७ प्रतिशत छ । तर दलित समुदायको भने ४२ प्रतिशत जनसख्या गरीबीको रेखामुनि हुनुबाट प्रष्ट हुन्छ की दलित समुदाय गरिबीबाट आक्रान्त रहेका छन् ।

ब्राहमण / क्षेत्री	६३
जनजाति	१९.५५
मधेशी	१५.९५
दलित	१.९४

आयोगको संगठनात्मक संरचना, प्रशासनिक / वित्तीय स्थिति र भौतिक स्रोत साधनको अवस्था

५.१ संगठन संरचन

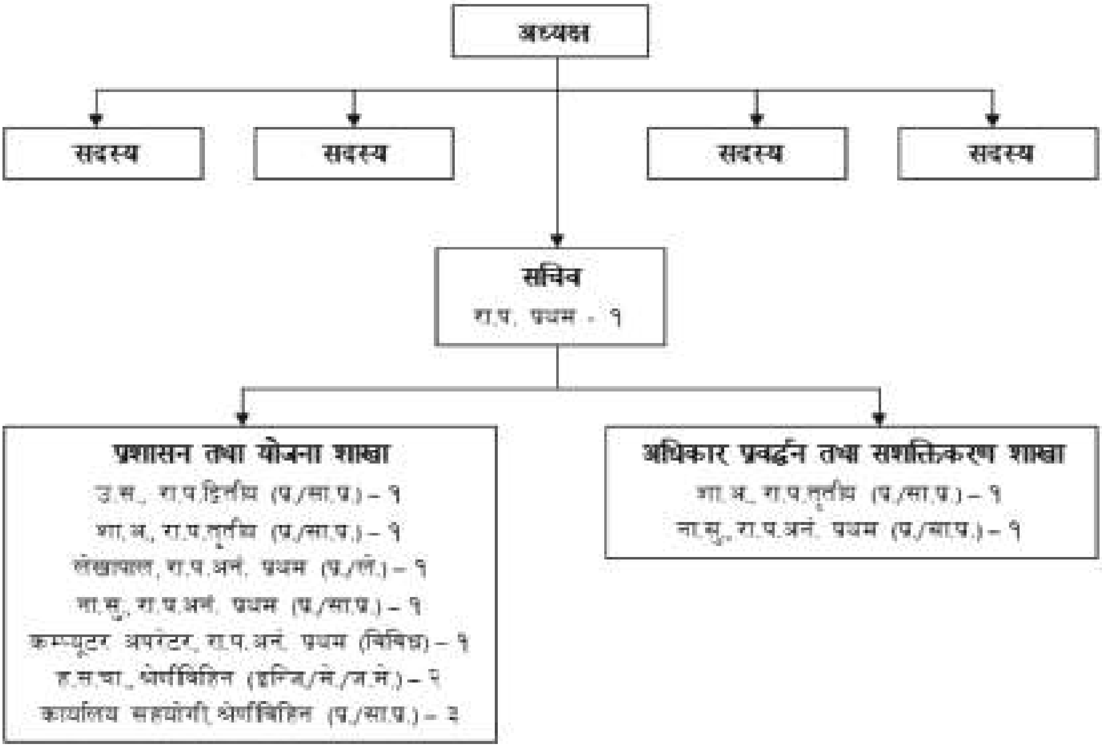

५.२ दरबन्दी र पदपूर्ति

यस आयोगको आ.व २०७८/७९ को कर्मचारीहरूको दरवन्दी र पदपूर्तिको अवस्था तपसिल बमोजिम रहेको छ ।

क्र.सं.	पद	श्रेणी	दरबन्दी	पदपुर्ती	रिक्त	कैफियत
१	सचिव	रा.प.प्र.(प्र/सा.प्र.)	१	१		
२	उपसचिव	रा.प.द्वि.(प्र/सा.प्र.)	१	२		काजमा १ जना
३	शाखा अधिकृत	रा.प.तृ.(प्र/सा.प्र.)	२	२		
४	लेखापाल	रा.अ.अनं.प्र.(प्र/लेखा)	१	१		
५	नायब सुब्बा	रा.अ.अनं.प्र.(प्र/सा.प्र.)	२	१	१	
६	ह.स.चा.	श्रेणी विहिन	२	२		
७	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	३	३		
८	कुल जम्मा		१२	१२	१	

५.३ वित्तिय स्थिति

आयोगका आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका, रणनीति, आचारसंहिताहरू निर्माणको क्रममा छन् । आयोगको कार्य संचालनका लागि आफ्नै भवन तथा पर्याप्त कोठाहरूको अभाव छ । आयोगको कार्य गर्नको लागि सम्बन्धित क्षेत्रको विज्ञ कर्मचारीहरूको आवश्यक पर्ने देखिन्छ त्यसको लागि सम्बन्धित दरवन्दिको अभाव रहेको छ । प्रदेशस्तरमा आयोगको सम्पर्क कार्यालय नहुनाले विभिन्न भौगोलिक विकटता तथा दुर्गम क्षेत्रमा रहेका दलित समुदायको समस्याहरूको अनुगमन तथा अनुसन्धान गर्न कठिनाई भई आयोगको लक्षियत उद्देश्य हासिल गर्न जोखिम रहने देखिन्छ ।

५.३.१ बजेट निकासा, खर्च र प्रगति विवरण

यस आयोगको आ.व २०७८/०७९ को विनियोजित कुल वार्षिक बजेट रकम रु. ३,३२,९५,५००।- (तीन करोड बतीस लाख पन्चानब्बे हजार पाँच सय) रहेको तथा चालु तर्फ रु. ३,२२,९५,५००।- र पूँजीगत तर्फ रु १०,००,०००।- बजेट विनियोजन भएको देखिन्छ । विनियोजित बजेट मध्ये पूँजीगत तर्फ रु. ७,३१,२००।- खर्च भएको छ भने कार्यक्रम तथा चालु तर्फ रु. २,७०,०७,११५।९० रकम खर्च भएको छ । कुल वितिय प्रगति ८३.३० प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये पुँजीगत वित्तिय प्रगति ७३.१२ प्रतिशत छ । चालु भौतिक वितिय प्रगति ८३.३२ प्रतिशत रहेको छ । आ.व २०७८/०७९ मा विनियोजित बजेट तथा खर्चको फाँटवारी अनुसूची दुईमा संलग्न गरिएको छ ।

५.४ भौतिक श्रोत साधन

यस आयोगको आफ्नै कार्यालय भवन छैन । हाल ललितपुर जिल्लाको कुपण्डोलमा भाडामा आयोगको कार्यालय सञ्चालनमा रहेको छ । यस कार्यालयमा ८ वटा सवारी साधन चालु अबस्थामा, त्यस्तै ५ वटा मोटरसाइकल तथा २ वटा स्कुटर र ७ वटा मोटरसाइकल तथा स्कूटर चालु अबस्थामा रहेको छन् । कार्यालयको लागि आवश्यक फर्निचर र फर्निसिङ गरिएको छ । कार्यालयको दैनिक कार्य सूचारु रुपमा संचालन गर्न सोलार जडान गरिएको छ । आयोगको Web site निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याइएको छ ।

परिच्छेद - ६

आयोगको बार्षिक कार्यक्रम र कार्यान्वयनको स्थिति

६.१. आयोगबाट सम्पन्न भएका महत्वपूर्ण गतिविधिहरु

१. मिति २०७८/०४/१५ गते राष्ट्रिय दलित आयोग र मधेश प्रदेशका मुख्य मन्त्री माननीय लालबाबु राउतज्यू बीच आयोगको प्रदेश कार्यालय स्थापना, शसक्तीकरण ऐन, दलित हक अधिकारका विषयम छलफल गरी दलित सरोकार विषयहरुलाई नीतिगत रुपमा समाधान गर्दै जाने सम्बन्धमा छलफल गरियो ।

२. मिति २०७८/०४/१५ गते राष्ट्रिय दलित आयोग र प्रहरी महानिरिक्षक शैलेश थापाज्यू बीच दलित घटनाका उजुरी, सो को कारबाही प्रक्रिया, देखापरेका समस्या, समाधानका उपाय, दलित सहायता कक्ष तथा नेपाल प्रहरीमा दलितहरुको उपस्थितिका बारेमा, आगामी दिनमा जातीय भेदभावका घटनाहरुलाई निरुत्साहित गर्नका लागि दलित सहायताकक्ष र ऐन कानूनलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने विषयमा छलफल गरियो ।

३. मिति २०७८/०४/३१ गते सामाजिक अभियान्ता पण्डित दिनबन्धु पोखरेल र सामाजिक अभियान्ता अर्जुन थापाको अगुवाईमा दलित समुदायका व्यक्ति लक्ष्मण रम्तेललाई मुख्य पुजारी बनाउनु भएको मा दिनबन्धु पोखरेल र अर्जुन रानालाई सम्मान गर्नुको साथै मुख्य पुजारी लक्ष्मण रम्तेललाई समेत आयोगको तर्फबाट सम्मान गरिएको थियो ।

४. मिति २०७८/०५/१० मा राष्ट्रिय सभाका सम्माननीय अध्यक्ष श्री गणेश प्रसाद तिमिल्सिनासंग भेट गरी ऐन कानूनमा भएका दलित हक, अधिकार सम्बन्धी व्यवस्थालाई के कसरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गरियो ।

५. मिति २०७८/०५/१७ गते जुरि नेपालसंगदलित संग सरोकार राख्ने कानूनहरुका बारेमा छलफल गयो । दलितको समग्र अवस्था तथा संविधानमा भएका मौलिक हक अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि बनाईनु पर्ने कानूनहरुका बारेमा छलफल गरियो ।

६. मिति २०७८/०५/२० गते आ.व २०७७/०७८ को वार्षक प्रतिवेदन सम्माननीय राष्ट्रपति विद्यादेवी भणडारीज्यूलाई आयोगको तर्फबाट पेश गरी उक्त प्रतिवेदन संसदमा पेश गरि छलफला गराउने धारणा व्यक्त गर्नु भयो । दलितहरुको समस्या समाधान गर्नका लागि हामी सबै गम्भिर भएर लाग्नु पर्ने धारणा व्यक्त गर्नु भयो ।

७. मिति २०७८/०५/२१ गते राष्ट्रिय दलित आयोग र अनुसन्धान संस्थाको तर्फबाट मुख्य अनुसन्धानकर्ता एवं नेपाल सरकारका पूर्व सचिव शरदचन्द्र पौडेलसंग दलितका समस्या, दलितको अवस्थाका वारेमा छलफल गरियो आगामी दिनमा दलितका विषयहरुलाई के कसरी संवोधन गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गरियो ।

८. मिति २०७८/०८/०२ गते राष्ट्रिय दलित आयोग, बिभिन्न संघ/संस्था र दलित नागरिक समाजबीच जनगणनाको फाराम संशोधन गर्ने र अपमानित शब्द उल्लेख भएकोले सम्मानित हुने शब्द राख्नका

लागि छलफल गरियो ।

९. मिति २०७८/०८/२० मा राष्ट्रिय दलित आयोग र संयुक्त राष्ट्र मानव अधिकार प्रतिनिधिसंग भेट गरी दलितहरुको मानव अधिकारको अवस्था, दलितहरुको मानव अधिकार रक्षा र ऐन, कानून तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धका बिषयमा छलफल गरियो ।

१०. आयोगले मिति २०७८/०४/०१ देखि मिति २०७८/१०/२४ सम्म गरेका गतिविधिका बारेमा मिति २०७८/१०/२५ गते पत्रकार सम्मेलन मार्फत जानकारी गराइयो ।

११. राष्ट्रिय दलित आयोगको तर्फबाट लोकसेवा आयोगको परीक्षाबाट उत्तीर्ण भई निजामती सेवामा नियुक्ति हुनु भएका दलित समुदायका शाखा अधिकृतहरुलाई मिति २०७८/१०/२५ गते सम्मान तथा बधाई कार्यक्रम गरियो ।

१२. ५७औं अन्तराष्ट्रिय जातीय बिभेद उन्मूलन दिवस मार्च २१(२०७८ चैत्र ०७)

स्काई जोन रेष्ट्रो एण्ड बैंङ्क्यट, धुम्बाराही, काठमाण्डौंमा राष्ट्रिय दलित आयोगको आयोजनामा ५७ औं अन्तराष्ट्रिय जातीय बिभेद उन्मूलन दिवस मार्च २१ कार्यक्रममा नेपाल सरकारका संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका माननीय मन्त्री श्री राजेन्द्र प्रसाद श्रेष्ठज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न भएको थियो ।

कार्यक्रममा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री तपबहादुर मगरज्यू, राष्ट्रिय महिला आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री कमला पराजुलीज्यू, आदिबासी जनजाती आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री राम बहादुर थापा मगरज्यू, थारु आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री विष्णु प्रसाद चौधरीज्यूको पनि उपस्तित रहेको सो कार्यक्रममा आयोगका तर्फबाट स्वागत मन्तव्य आयोगका सचिव श्री शिवराम गेलालज्यूले राख्नु भएको थियो।

जातीय उन्मूलन दिवस कार्यक्रमको सुरुवात राष्ट्रिय दलित आयोगकका माननीय श्री सुन्दर पुर्कुटी ज्यूले आयोगको कार्यक्षेत्र र अवस्थाको बारेमा प्रस्तुति गरी गर्नुभएको थियो। नेपाल सरकारका पूर्व सचिव डा. मानबहादुर विश्वकर्माज्यू, शिक्षाविद् श्री चक्रमान विश्वकर्माज्यू, नेपाल राष्ट्रिय दलित समाज कल्याण संघका अध्यक्ष श्री त्रिलोकचन्द्र विश्वकर्माज्यू, खत्वे दलित समाज नेपालका अध्यक्ष श्री राजलाल मण्डल ज्यू, सामाजिक अभियान्ता श्री सरु सुनारज्यू लगायतले दिवसको उपलक्ष्यमा शुभकामना मन्तव्यका साथै दलितका हक, अधिकारको अवस्था, कानूनी व्यवस्था, आयोगका लगायत सरोकारवालाहरुको भूमिकाको बारेमा धारणा समेत राख्नु भयो ।

आयोगको निमन्त्रणालाई स्वीकार गरी प्रमुख अतिथिको रुपमा पाल्नु भएका संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका माननीय मन्त्री श्री राजेन्द्र प्रसाद श्रेष्ठज्यूले राष्ट्रिय दलित आयोगको प्रदेश कार्यालय स्थापनाको लागी मन्त्रीपरिषदमा प्रस्ताव लगेर पास गराउनु साथै सम्पूर्ण आयोगहरुमा कर्मचारी सरुवा एवं व्यवस्थापनमा देखा परेको समस्यालाई समाधान गर्न छुट्टै आयोग सेवा स्थापना गर्ने धारणा सहित शुभकामना मन्तव्य राख्नु भएको थियो ।

कार्यक्रमको अन्तमा राष्ट्रिय दलित आयोगका माननीय अध्यक्षज्यूले कार्यक्रममा पाल्नुहुने सम्पूर्णमा धन्यवाद सहित कार्यक्रमको समापन गर्नु भएको थियो ।

१३. जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव उन्मूलन राष्ट्रिय दिवस जेठ २१ गते

कार्यक्रममा कानून तथा मानव अधिकार समिति का मा. सभापति श्री कृष्ण भक्त पोखरेलज्यू राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री तपबहादुर मगरज्यू, राष्ट्रिय महिला आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री कमला पराजुलीज्यू, आदिबासी जनजाती आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री राम बहादुर थापा मगरज्यू, थारु आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री विष्णु प्रसाद चौधरीज्यूको पनि उपस्थित रहेको सो कार्यक्रममा आयोगका तर्फबाट स्वागत मन्तव्य आयोगका माननीय सदस्य श्री मेहले पार्कीज्यूले राख्नुभएको थियो ।

करीब ३५० भन्दा बढीको उपस्थिति रहेको जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव उन्मूलन राष्ट्रिय दिवस जेठ २१ गते कार्यक्रममा दलितहरुको अवस्थाको बारेमा विज्ञ श्री मोतीलाल नेपालीज्यूले कार्यपत्र प्रस्तुति गर्नुभएको थियो भने कार्यक्रममा प्रतिनिधि सभाका माननीय सांसद श्री विमला विश्वकर्माज्यूले, दलित गैरसरकारी सस्था महासंघका अध्यक्ष श्री जेवि विश्वकर्माज्यू लगायतले दिवसको उपलक्ष्यमा शुभकामना मन्तव्यका साथै दलितका हक, अधिकारको अवस्था, कानूनी व्यवस्थाका साथै आयोग लगायत सरोकार वालाहरुको भूमिकाको बारेमा धारणा समेत राख्नु भयो ।

आयोगको निमन्त्रणालाई स्वीकार गरी प्रमुख अतिथिको रुपमा पाल्नु भएका राष्ट्रिय सभाका सम्माननीय अध्यक्ष श्री गणेश प्रसाद तिमिल्सिनाज्यू जातिय छुवाछूत अन्त्यका लागि भएका ऐन कानूनको प्रभाकारी कार्यान्वयन संगै सचेतना,दलितहरुको आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक समस्या समाधानका लागि दलित समुदायले एकीकृतरुपमा संघर्ष गर्नुका साथै समानतामा आधारित सभ्य समाज निर्माणका लागि सिङ्गो राष्ट्र लाग्नु पर्ने र जातका आधारमा विभेद कही कतै गर्नै नहुने बताउनु भयो । त्यस्तै युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयका माननीय मन्त्री श्री महेश्वर जंग गहतराज अथकज्यूले समृद्ध नेपाल निर्माणको लागि सबैभन्दा पहिले दलितहरुले सदियौदखि भोग्दै आएको जातीय भेदभाव तथा छुवाछूतको समस्यालाई सदाको निम्ति अन्त्य गरिनु पर्दछ तवमात्र सबृद्ध नेपाल सुखी नेपाली नारा संभव हुनेछ जसको लागि आफू सदैव लागि परिरहेको वताउनु भयो । कानून तथा मानव अधिकार समितिकामा. सभापति श्री कृष्ण भक्त पोखरेलज्यूले सरकारले छुवाछूत उन्मूलन घोषणा गरेर सोलाई कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि विभिन्न औजारहरु तयार भएको भएता पनि सफल कार्यान्वयन हुन नसकेको भनाई राख्नु भयो त्यस्तै मानव अधिकार का माननीय अध्यक्ष श्री तप बहादुर मगरज्यूले दलित समुदाय माथि जातीय छूवाछूतको घटना घट्नु देशको लागि लज्जाको विषय भएको र कानूनी व्यवस्थालाई व्यवहारिक रुपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्दा विभिन्न घटना थप मौलाएका कारण हालै रोल्पा कारागारमा मृत्यू भएको नेपालगन्जका सुन्दर हरिजनको मृत्युबारे राष्ट्रिय मानव अधिकार आयो ग अनुसन्धान गर्ने कुरा समेत बताउनु भयो । त्यस्तै महिला आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री कमला पराजुलीज्यूले सामाजिक रुपमा दरिलो जडा गाढेर बसेको जातीय विभेद विरुद्ध विभिन्न कार्य हुदा हुदै पनि पूर्ण परिवर्तनका लागि कानूनी व्यवस्था सचेतना मानवीय सोचमा परिवर्तन आवश्यक छ भनाई राख्नु भयो ।

कार्यक्रमको अन्तमा राष्ट्रिय दलित आयोगका माननीय अध्यक्षज्यूले कार्यक्रममा सहभागि सम्पूर्णमा धन्यवादसहित सामाजिक चेतनामा परिवर्तन नहुदा जातीय घटना घट्दै आएका हुन राज्यका मुख्य निकाय सम्बन्धित संघ संस्था मानव अधिकार लगायत राज्य सञ्चालन गर्ने राज्यका संयन्त्र तथा राजनीतिक दलहरु गम्भीर नहुदा घोषणा कागजमा मात्र सिमित भएको कुरा वताउनु भयो ।

१४. मिति २०७९/०२/२७ मा जगदगुरु आदर्श संस्कृत गरुकुलम् ,जगदगुरु आश्रममा आयोगका माननीय अध्यक्ष श्री देवराज विश्वकर्माज्यू र माननीय सदस्य श्री सुन्दर पुर्कुटीज्यू दलित विद्यार्थीलाई भर्ना नलिएको विषयमा अनुगमन गर्न गई त्यहाँको अवस्था बारे जानकारी लिई गुरुकुल र दलित आयोग बीच आगामी शैक्षिक सत्रदेखि दलित विद्यार्थीहरुलाई भर्ना गराउने, त्यहाँ रहेका सबै संरचनामा समावेशी बनाउने, दलित आयोगसँग सहकार्य /समन्वय गरी कार्य गर्ने भन्ने छलफल सहित सहमति गरिएको थियो ।

१५. मिति २०७९/०३/०८ मा सम्माननीय प्रधानमन्त्री शेर बहादुर देउवाज्यूले समक्ष आयोगले तयार पारेको ५१ बुंदे सुझाव/सिफारिस पेश गर्नु भयो सो अवसरमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले आयोगको सुझाव तथा सिफारिसलाई कार्यान्वयका लागि सम्बन्धित निकायमा आवश्यक निर्देशन दिने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्नु भयो ।

१६. मिति २०७९/०३/१० गते डेलिगेशन अफ द यूरोपियन युनियन टु नेपाल (Delegation Of The European Union To Nepal) र राष्ट्रिय दलित आयोगको बीचमा आगामी दिनमा समन्वय गरेर जान थप गृह कार्य गरी अगाडी बढ्ने विषयमा छलफल गरियो .

१७. मिति२०७९/०३/१६ गते रणनीति योजना सम्बन्धी छलफल कार्यक्रमःआ.ब.२०७८/०७९ मा यस आयोगबाट आयोगको रणनीतिक योजना तयार पार्नको लागी दलित हक अधिकारसंग सरोकार राख्ने विभिन्त्र महानुभाव तथा सरोकारवालाहरुलाई आमन्त्रण गरी मिति २०७९/०३/१६ गते जिल्ला समन्वय समिति काठमाण्डौंमा रणनीतिक योजना सम्बन्धी छलफल कार्यक्रम आयोजना गरियो । युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयका माननीय मन्त्री श्री महेश्वर जंग गहतराज अथकज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा भएको उक्त कार्यक्रममा दलितहरुको हक अधिकारको सुनिश्चता गर्नका लागि राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, मानवीय विकास गर्न स्पष्ट रुपमा नीतिगत रुपमा योजना तथा खाका बनाउन र साथै राष्ट्रिय दलित आयोगको लक्ष्य, सोच, उद्देश्य एवं रणनीति तयारको लागि सुरुवाति प्रयासको उक्त कार्यक्रम उपलब्धी हुनसक्ने छ ।

६.१.२ आयोगका माननीयज्यूहरूबाट सम्पन्न भएका महत्वपूर्ण गतिविधिहरु

माननीय अध्यक्ष देवराज विश्वकर्माज्यूबाट गरिएका गतिविधिहरु

स्थानीय तहः

मिति मिति २०७८/०९/२३ देखि२०७८/०९/२९ सम्म अनुगमन

मिति २०७८/०९/२६ देखी २९ सम्म लुम्बिनी प्रदेशका कपिलवस्तु तथा प्युठान जिल्लाका स्थानीय तहहरुका प्रमुख, उपप्रमुख, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसंग दलित समुदायका वर्तमान स्थिति, संविधान ऐन कानूनले प्रदत्त गरेको हक अधिकारको सहज पहुँच उपलब्धता भएर नभएको अध्ययन, जन्मदर्ता, नागरिकता , सामाजिक सुरक्षा भत्ता, जनता आवास कार्यक्रमको सहज उपलब्धता भए/नभएको वारेमा अनुगमन ।

जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला प्रहरी कार्यालय

मिति २०७८/१२/११ देखि २०७८/१२/१७ सम्म

रोल्पा जिल्लाका जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु संग सयुक्त रुपमा बैठक र छलफल गरी जातीय विभेदका घटना, थर संशोधन गरी दलित

समुदायलाई नागरिकता प्रतिलिपि दिने कार्य र अन्य दलित समुदायले भोग्दै आएका समस्याहरुका सम्बन्धमा सहजिकरण गर्ने विषयमा सरोकारवालाहरुलाई प्रतिबद्धता गराईयो ।

जातीय विभेदका घटनाहरु रोल्पा जिल्लामा हालसालै नघटेको साथै जातीय विभेद, महिला हिंसा जस्ता कुरामा शुन्य सहनशीलता अनुरुप काम गरिएको जानकारी ।

दलित समुदायलाई बाध्यात्मक रुपमा लेखाईदै आएको जाती लाई थर कायम गरी आत्मसम्मान अभिबृद्धि गर्ने अवस्थाका लागि आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरि नागरिकतामा थर सहजरुपमा संशोधन गर्न प्रमुख जिल्ला अधिकारीले अग्रसर भई दिने धारणा व्यक्त ।

दलितहरुको शिक्षा, स्वास्थ्य ,रोजगारी आर्थिक सामाजिक रुपमा अन्य समुदायको भन्दा दलित समुदाय अझै पहुच भन्दा बाहिर रहेको पाईयो । दलितहरुको सोही नाजुक अवस्थाका कारण रोजगारिका लागि देश बाहिर जाने अवस्था आएको देखियो ।

अन्य गतिविधिः

मिति २०७८/१२/२४ देखि २०७८/१२/२६ सम्म

डि.एन.एफको महाधिवेशनमा प्रमुख अतिथिको रुपमा सहभागी भएको थियो सो कार्यक्रममा राष्ट्रिय दलित आयोग दलित अधिकारकर्मी, डि.एन.एफ लगायतका सरोकारवालाहरु सबै मिलेर दलितका विषयमा उठेका सवालहरालाई समाधान गर्नु पर्ने विषयमा धारणा राख्दै डि.एन.एफ संग सहकार्य गरी दलित सम्बन्धी कार्यक्रम समेत गर्ने धारणा राखिएको ।

दलित सशक्तिकरण अभियान गढुवा देउखुरी दाङ केन्द्रिय कार्यालयको दोस्रो साधारण सभाको प्रमुख अतिथिका रुपमा सहभागीभई दलितका सयौं व्यक्तित्वहरुलाई उत्साहित गर्ने कार्य गरियो ।

मिति२०७८/०३/२९ गते दलित कल्याण संघ काठमाणडौंका आयोजनामा सांसद , जनप्रतिनिधि तथा संघ संस्थाद्धारा छुवाछूत विरुद्ध लड्न क्रान्तिकारी विचार निर्माणको विकास राजनैतिक लोकतान्त्रिक संघर्षबाट संवैधानिक दलित अधिकार सुनिश्चितताको विषयक कार्यशाला गोष्ठी माननीय अध्यक्ष ज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा सम्पन्न भएको छ। उक्त कार्यक्रममा अध्यक्षज्यूले राजनैतिक परिवर्तन सगै दलित समुदायका धेरै अधिकार स्थापित भएको र दलित समुदाय सम्पूर्ण रुपमा पछि परेकोले आयोगले योग्यता र क्षमता अनुसारका दलित समुदायका व्यक्तिलाई राज्यका सबै निकायमा पँहुचमा लैजान आफुले पहल गरिरहेको जानकारी गराउनु भएको थियो ।

माननीय सदस्य, मिना सोवज्यूबाट गरिएका गतिविधिहरूः

मिति २०७८ चैत्र २६ गते देखि २९ सम्मको प्रतिवेदन

जिल्ला प्रशासन कार्यालय / जिल्ला प्रहरी कार्यालय

जातीय विभेद सम्बन्धी जानकारी दिने सरोकारवाला निकायलाई जातीय विभेद अन्त्यका लागि जिम्मेवार बनाउने । कैलाली टिकापुर डि.एस.पी.लाई भेटघाटको क्रममा उहाँले १० वर्ष यता छुवाछूतका जघन्य घटना नघटेको जानकारी गराउनु भयो । यदि दलित भएकै कारणले जातीय विभे द र छुवाछूत का घटना घटेमा आफू दलितको हितको लागि सहजीकरण गर्ने र पीडितलाई न्याय दिलाउनको लागि सधै खटिने प्रस्ट पार्नु भयो ।जिल्ला प्रशासन कार्यालय डोटीका प्रमुख शंकर बहादुर विष्टसँग थर सूचीकरण सम्बन्धी र प्रदेशमा पनि राष्ट्रिय दलित आयोगको शाखा कार्यालय स्थापना गरिनु पर्ने बारे छलफल थियो ।

बाजुरा, अछाम जिल्ला राष्ट्रिय दलित आयोगको मिति २०७८/११/२६गतेको भ्रमण आदेश बमोजिम अनुगमन तथा छलफल भेटघाट कार्यक्रम गर्न टोली बझाङ्ग, बाजुरा र मंगलसेन नगरपालिकामा पुगेको थिए । मिति २०७८/११/२६ गते चैनपुर बझाङ्गमा भएको छलफलमा धर्म ग्रन्थ र पुराणमा भएका कुरीतीलाई हटाउनु पर्दछ भन्ने जस्ताकुराहरु उठेको थियो । हलियाहरुलाई जग्गा दिईएको तर लालपुर्जा दिईएको छैन । सुकुम्बासीहरुको समस्या चाडै समाधान गर्नु पर्दछ भन्ने कुरा उठेको थियो । छलफलमा उपस्थित लोकेन्द्र ब. सिंहले अव्यवस्थित बसोबासी र सुकुम्बासी समस्याका सम्बन्धमा धारणा राख्नुका साथै संविधानमै दलित राखिएकाले विभेद हुन पुगेको छ भन्ने कुरा बोल्नु भयो । उहाँले जनतामा विस्तारै चेतनाको विकास हुँदै गएकाले परिर्वतनका लागि आशावादी हुनु पर्ने कुरामा जोड दिनु भएकोथियो । सहभागी नोनु खड्काले जातीय छुवाछूतका सम्बन्धमा शैक्षिक कोटा कुनै निश्चित जातीले मात्र प्राप्त गरेका छन् । त्यस्तै सहभागी जुना आग्रिले अन्तरजातीय विवाह प्रोत्साहन किन रोकियो? भनेर प्रश्न गर्नुभयो । त्यससँगै थर सूचीकरणमा समस्या भएको र जिल्लास्तरमा निगरानी केन्द्र खोलिनु पर्दछ भन्ने कुरा राख्नु भयो । प्रहरी नायब उपरिक्षकले ३ वर्षको दौरानमा जातीय छुवाछूतको एउटा मात्र घटना अएको बताउनुभयो । त्यस्तै कार्यक्रममा थुप्रै वक्ताहरुले दलित सम्बन्धी समस्या सम्बन्धी धारणा राख्नु भएको थियो ।

मिति २०७८/११/२७ गते शुक्रबारका दिन अछाम जिल्लाका निमित्त प्रमुख जिल्ला अधिकारी श्री पुष्कर खड्काज्यूको अध्यक्षता तथा राष्ट्रिय दलित आयोगका माननीय सदस्य श्री मिना देवी सोबज्यूसँग विशेष भेटघाट छलफल कार्यक्रम गरियो। उक्त छलफल/कार्यक्रममा बोल्नु भएका अधिकांश वक्ताहरुले जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत कसुर सजाय ऐन, २०६८ कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउनु पर्नेमा जोड दिनु भएको थियो ।

मिति २०७८/११/२९ गते मार्तडी, बाजुरामा छलफल तथा कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । उक्त छलफलमा दलितको हकहित र दलित अधिकारका लागि भएका र राज्यले तय गरेका नीति तथा कार्यक्रम अझै प्रभावकारी बनाउनु पर्ने देखिन्छ । त्यसको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण पनि उही गतिमा हुनु पर्ने विषयमा वक्ताहरुले बोलेका थिए । सृजनशिल काममा दलित समुदायको हक हितलाई ध्यानमा र ाखी सरकारले आउदो वार्षिक बजेट नीति तथा कार्यक्रममा दलित वर्गको उत्थानको लागि छुट्टै व्यवस्था गरिनु पर्दछ भन्ने विषय उठेको थियो । आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक सहिष्णुता सबै कुराहरुमा दलितको हक हित तथा सहजता र आत्म सम्मानमा ध्यान दिनु पर्ने विषय महत्वका साथ वक्ताहरुले उठाएका थिए ।

अतः दलित वर्गको उत्थान, चेतना वृद्धि, शैक्षिक पहुँच र आर्थिक उपार्जन सहित सबै हिसाबले दलित वर्गलाईमाथि उठाउन समन्वय सहकार्य हुनु पर्ने धारणा अधिकांश वक्ताहरुले राखेका थिए । राज्यको माथिल्लो तह र तप्कासम्म दलित समुदायलाई पुऱ्याउन हरेक पक्षबाट सकारात्मक भूमिका खेल्नु पर्ने निष्कर्ष कार्यक्रमले प्रदान गरेको थिए ।

स्थानीय तह

कञ्चनपुर, दोधारा-चाँदनी न.पा.का मेयर श्री विर बहादुर सुनारलाई भेटघाट गरियो । उहाँसगको भेटघाट तथा छलफलका क्रममा हाल छुवाछूतका घटना नघटेको जानकारी गराउनु भयो । यदि दलित भएकै कारणले जातीय विभेद र घटना घटेमा आफू दलितको हितको लागी सहजीकरण र न्यायको लागि सधै अडिग रहेको प्रस्ट पार्नु भयो । त्यससँगै दिपायल सिलगढी नगरपालिका प्रमुख श्री मन्जु

मलासीलाई पनि भेटघाट गरियो । उहासँगको भेटमा जातीय छुवाछूत तथा विभेद कसरी न्यूनीकरण गर्ने र यसको अन्त्यको लागि अन्तरघुलन कार्यक्रम तथा सीपमुलक तालिमको व्यवस्थापन गर्ने विषयमा छलफल भयो ।

कञ्चनपुर, दोधारा-चाँदनी न.पा.का मेयर श्री विर बहादुर सुनारलाई भेटघाट गरियो । उहाँसगको भेटघाट तथा छलफलका क्रममा हाल छुवाछूतका घटना नघटेको जानकारी गराउनु भयो । यदि दलित भएकै कारणले जातीय विभेद र घटना घटेमा आफू दलितको हितको लागी सहजीकरण र न्यायको लागि सधै अडिग रहेको प्रस्ट पार्नु भयो । त्यससँगै दिपायल सिलगढी नगरपालिका प्रमुख श्री मन्जु मलासीलाई पनि भेटघाट गरियो । उहासँगको भेटमा जातीय छुवाछूत तथा विभेद कसरी न्यूनीकरण गर्ने र यसको अन्त्यको लागि अन्तरघुलन कार्यक्रम तथा सीपमुलक तालिमको व्यवस्थापन गर्ने विषयमा छलफल भयो ।

अन्य गतिविधिः

मिति २०७८/०६/१३ देखि

राष्ट्रिय दलित आयोगले आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ को वार्षिक प्रतिवेदन र भित्तेपात्रो मिति २०७८/०६/१३ गते सुदुर पश्चिम प्रदेशका मुख्यमन्त्री मा. श्री त्रिलोचन भट्टज्यू समक्ष पेश गरियो । भेटघाटमा मुख्यमन्त्री भट्टले जातीय छुवाछूतको विषयमा छलफल गर्दा दलित भएकै कारणले जातीय विभेद र घटना घटेमा आफू दलितको हितको लागी प्रतिवद्ध रहेको प्रस्ट पार्नुभयो । साथै, राष्ट्रिय दलित आयोग केन्द्रमा मात्र सिमित नभै प्रदेशमा पनि स्थापना हुनुपर्ने कुरामा उहाँले जोड दिनुभयो ।

माननीय सदस्य मेहल पार्कीज्यूबाट गरिएका गतिविधिहरु

प्रदेश प्रमुखलाई प्रतिवेदन पेस

नेपालको संविधानको धारा २९४ को उपधारा ३ बमोजिम राष्ट्रिय दलित आयोगको आ.ब. २०७७/०७८ को बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन मिति २०७८/०५/२४ गते कर्णाली प्रदेशका प्रमुखज्यूलाई पेस गर्ने क्रममा कर्णाली प्रदेशका माननीय गोविन्द बहादुर कलौनीज्युलाई जातीय विभेद सम्बन्धी जानकारी दिने कार्य भयो । त्यस्तै सरोकारवाला निकायलाई जातीय विभेद अन्त्यका लागि जिम्मेवारी बनाउने र जातयि विभेद तथा छुवाछूत को अन्त्य गर्ने विषयमा समेतछलफल गरियो ।यसैगरि छलफलका क्रममा उहाँले राष्ट्रिय दलित आयोगको प्रदेश कार्यालयको स्थापनाका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने कुराको सम्बोधन गर्नुभयो ।

सुझावः

जातीय विभेद अन्त्य गर्न बनेका संवैधानिक र कानुनी प्रावधानहरुलाई दलित, गैरदलित र बहुसरोकार वालाहरु पक्षहरुबीच व्यापक अन्तरक्रियात्मक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी सुस्पष्ट पार्नुपर्ने देखिन्छ ।कर्णाली प्रदेशमा दलित सशक्तिकरण विधेयक र राष्ट्रिय दलित आयोगको प्रदेश कार्यालय स्थापनाको सम्बन्धमा निरन्तर सम्पर्कमा रही छिटोभन्दा छिटो पारित गराई कार्यन्वयनमा ल्याउन आयोगबाट थप पहल गर्न जरुरी भएकोले सोही अनुसार पहल कदमी अगाडी बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।

राष्टिय दलित आयोगको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा संक्षेपमा समेटिएका विषयवस्तुलाई विस्तृत रुपमा खुल्ने गरी उल्लेख गरिनु पर्ने सुझाव प्राप्त भएको हुँदा ध्यान पुग्नुपर्ने देखिन्छ ।

मिति २०७८।०६।२८ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लामा रहेको अदानचुली गा पा को श्रीनगर

स्थित प्रहरी चौकीका प्रहरी सहायक निरिक्षक कृष्ण बहादुर बुढा लगायत प्रहरी चौकीमा रहेका सुरक्षकर्मीहरुसँगको छलफलमा जातीय विभेद सम्बन्धी उजुरीका विषयमा छलफल भएको थियो । उक्त छलफलका क्रममा हालसम्म चौकीमा जातीय विभेद, अन्तरजातीय प्रेम तथा अन्तरजातीय विवाहका घटना सम्बन्धमा कुनै जाहेरी दर्ता नभएको जानकारी प्राप्त भयो । त्यस चौकीका अधिकारीहरुले आउँदा दिनमा त्यस्ता उजुरी आएमा दर्ता गरि कानुन बमोजिम कारबाही चलाउने प्रतिवद्धता प्राप्त भयो ।

मिति २०७८।१२।१५ देखि २०७८।१२।२१ सम्म राष्ट्रिय दलित आयोगको तर्फबाट जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरुको आयोगको वार्षिक कार्यक्रम अनुरुप नै अनुगमन गर्न आवश्यक भए बमोजिम तपसिल बमोजिमको संलग्नतामा कार्यक्रम तथा अनुगमन गरिएको थियो । त्यस क्रममा दोलखा जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी निरिक्षक श्री अन्जान कोइरालासँग भएको छलफलमा हाल दोलखा जिल्लामा जातीय विभेद, अन्तरजातीय प्रेम र अन्तरजातीय विबाहका घटनाका सम्बन्धमा कुनै जाहेरी दर्ता नभएको जानकारी प्राप्त भयो । आगामी दिनमा त्यस प्रकृतिका उजुरी आएमा दर्ता गरी कानुनको परिधिभित्र रही पीडकमाथि कारबाही चलाउने र पीडितलाई न्याय दिलाउने प्रतिवद्धता प्राप्त भयो ।

स्थानीय तहः

मिति २०७८।०६।२६ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लाको ताँजाकोट गा.पा. वडा नं.३ पैमा गाउँमा स्थानीय जनप्रतिनिधिहरु, दलित नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु र गाउँका दलित तथा गैर दलित अगुवाहरुसँग छलफल भयो । जसमा राष्ट्रिय दलित आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा दलित अधिकारका विषयमा अन्तक्रिया गरियो । त्यहाँ आयोगले दलित समुदायका बीच अधिकारमूखी, जनचेतनामूलक र अन्तरक्रियाका कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा संचालन गर्न आवश्यक रहेको विषय छलफलका क्रममा उठेको थियो । ती कार्यहरु गर्नाले जातीय विभेदको न्यूनिकरण गर्न मद्दत पुग्नुका साथै जातीय विभेद सम्बन्धी जाहेरीलाई छिटोछरितो तवरले अघि बढाउन सहयोग पुग्ने धारणा व्यक्त भएको थियो । उक्त छलफलका क्रममा प्रशासनिक तथा सम्बन्धित सरकारी निकायहरुमा आयोगले समन्वय गर्न सुझाव प्राप्त भयो ।

मिति २०७८।०६।२७ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लाको अदानचुली गा.पा.वार्ड नं. १,२,३,४ र ६ का स्थानीय जनप्रतिनिधिहरु, दलित नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु, गाउँका दलित र गैरदलित अगुवाहरुसँग श्रीनगरमा छलफल भयो । जसमा राष्ट्रिय दलित आयोगको काम कर्तव्य र अधिकार तथा सिंगो उत्पीडित दलित समुदायको अधिकारको विषयमा छलफल, अन्तक्रिया गरिएको थियो । जसमा आयोगले दलितका विषयमा गरेका अधिकारमुखी काम र दलित जन चेतनाका बारेमा कार्यक्रम राखेर बारम्बार छलफल तथा अन्तरक्रिया संचालन गर्न सुझाव दिईएको थियो । जातीय विभेद विभेदका घटनासँग जोडिएका जाहेरीलाई छिटोछरितो गराउन प्रशासनिक तथा सम्बन्धीत निकायहरुमा आयोगले समन्वय बढाउनु पर्ने विषय पनि अर्न्तक्रियाका सहभागिहरुले उठाएका थिए । त्यसैगरी जातीय विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धमा बनेका कानून, नियमावली र कार्यविधिहरुलाई थप दलित अधिकारमूखी बनाउन आयोगले तत्काल पहल गर्नुपर्ने सुझावहरु समेत प्राप्त भएको थिए ।

मिति २०७८।०७।०६ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लाको अदानचुली गा पा को मकै गाउँमा स्थानीय जनप्रतिनिधिहरु,दलित नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु,गाउँका दलित र गैर दलित अगुवाहरु सँग छलफल भयो । जसमा राष्टिय दलित आयगको काम कर्तव्य र अधिकार तथा दलितहरुको अधिकार

को विषयमा छलफल अन्तर्क्रिया भयो जसमा आयोगले दलितहरुका विषयमा गरेका अधिकारमुखी काम र दलित जन चेतनाका बारेमा कार्यक्रम राखेर बारम्बार छलफल तथा अन्तर्क्रियाका कामाध्यमबाट जातीय विभेद न्यूनिकरण आउने विभेदका जाहेरीलाई छिटोछरितो गराउन प्रशासनिक तथा सम्बन्धित निकायहरुमा आयोगले समन्वय बढाउन सुझाव प्राप्त भयो ।

दोलखा जिल्ला भिमेश्वर नगरपालिकाको सभाहलमा राष्ट्रिय दलित आयोगका माननीय सदस्य मेहल पार्कीको प्रमुख आतिथ्यता तथा भौतिक पूर्वाधार विकास समितिका संयोजक तथा भिमेश्वर नगरपालिका वडा नं. ६ का वडा अध्यक्ष नविन कुमार लामाको अध्यक्षतामा छलफल भएको थियो । उक्त अर्न्तक्रियामा नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, कार्यपालिकाका बिषयगत समितिका संयोजकहरु र दलित जनप्रतिनिधिहरुको सहभागिता रहेको थियो । नगरपालिकाको सभाहलमा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रममा आ.ब. २०७८/७९को बार्षिक बजेटमा दलित अधिकार सम्बन्धी नीति, कार्यक्रम, योजना तथा अन्य व्यवस्थाका सम्वन्धमा गरिएका कार्यहरुको बारेमा छलफल भयो । सो कार्यक्रममा वक्ताको रुपमा भिमेश्वर नगरपालिका वडा नं. ३ का वडा अध्यक्ष हरिशरण शिवाकोटी, नगरकार्यपालिका सदस्य सुमन सुनाम, प्रमुख प्रशासकिय अधिकारी माधव प्रसाद सुवेदी, शिक्षा प्रमुख अर्जुन बहादुर कार्की, कृषि अधिकृत मनुका घिमिरे, दलित अगुवा टेक घतानी, कुमार विश्वकर्मा र रमिला विश्वकर्माको मन्तव्यबाट तपसिल वमोजिमको जानकारी प्राप्त भयो ।

सुझावहरु

दोलखा जिल्लाको अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा तपसिलमा उल्लिखित सुझावहरु

क. अन्तरजातीय प्रेम सम्बन्धबाट वैवाहिक जोडिहरुलाई माइतिको घरमा सहज तरिकाले आवत-जावतका लागि अनुकूल वातावरण मिलाउन आयोगको तर्फबाट विशेष कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

ख. जातीय विभेद अन्त्य गर्न बनेका संवैधानिक र कानुनी प्रावधानहरुलाई दलित र अन्य सरोकारवाला पक्षहरु वीच अन्तरक्रियात्मक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी सुस्पष्ट पार्नुपर्ने देखिन्छ ।

ग. शिक्षा आर्जनको अवसरबाट वञ्चित दलित समुदायलाई शिक्षाको मुलप्रवाहमा ल्याउन दलित बालबालिकाहरुलाई छात्रवृत्ति, खाजा, झोला तथा पोशाकको लागि सम्बन्धित निकायहरुमा पहल गरी उपलब्ध गराउन सहजिकरण गर्न आवाश्यक छ ।

घ. नगरपालिकामा दलित लक्षित बजेटका रुपमा सिपमूलक, आय आर्जनमा बाख्रापालन, पन्चेबाजा र आरनका लागि थोरै बजेट विनियोजन गरी लक्षित समुदायमा ब्यबसायीक प्रयोजनका रुपमा प्रयोग भएको जानकारी प्राप्त भयो ।

ङ. अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडिहरुलाई रु ५० हजार पुरस्कार दिने बजेटमा ब्यवस्था भएको जानकारी प्राप्त भयो ।

अन्य गतिविधिहरु:

मिति २०७८/०६/३१ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लाको अदानचुली गा.पा.श्रीनगरमा सञ्चालित श्रीनगर रेडियो १०४.२ मेगाहर्जमा प्रत्येक बुधबार बिहान ८.०० देखि ९.०० बजेसम्म सञ्चालन हुने विशेष बहसमा राष्ट्रिय दलित आयोगका सदस्य माननीय मेहले पार्कीको अतिथिको रुपमा सहभागीता रह्यो । सो बहसमा आयोगको भावी कार्ययोजनाका साथै दलित समुदायका राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक र कानूनी अधिकारका बारे समेत उठेको थियो । त्यस क्रममा आयोगले विगतमा गरेका र वर्तमानमा भैरहेका काम कारवाही तथा भावी रणनीतिक पहलकदमीका बारेमा स्पष्टता गराईएको थियो । बहस पश्चात् दलित आयोगको रणनीति सकारात्मक रहेको भन्दै त्यसलाई व्यवहारमै उपयोगमा ल्याउन र परिणाममूखी बनाउन आयोगले तत्काल पहल गर्नुपर्ने सुझाव तथा प्रतिक्रिया प्राप्त भएको थियो ।

मिति २०७८।०७।०५ गते कर्णाली प्रदेशको हुम्ला जिल्लाको सर्केगाड गा.पा.वार्ड नं.१ चुम्त गाउँमा कर्णाली एकिकृत ग्रामीण विकास केन्द्र (कर्डिक नेपाल) को आयोजनामा भएको हुम्ला कचहरी कार्यक्रममा प्रमुख अतिथिको आतिथ्यता गरी आयोगको भावी कार्ययोजना सम्बन्धी छलफल भएको थियो । दलित समुदायका राजनीतिक,आर्थिक,सामाजिक, शैक्षिक र कानूनी अधिकारका बारेमा आयोगले विगतदेखि वर्तमानसम्म गरेका काम कारवाही र भावी रणनीतिक पहलकदमीका बारेमा स्पष्टता गराईयो । सो कार्यक्रमका सहभागीहरुबाट आगामी दिनमा कर्णाली एकिकृत ग्रामीण विकास केन्द्र (कर्डिक नेपाल) र राष्ट्रिय दलित आयोगको संयुक्तरुपमा कार्यक्रम चलाउँदा त्यहाँका दलित समुदाय र महिलाहरु आफ्नो अधिकारका बारेमा थप स्पष्ट र जागरुक हुने भएकाकाले यस्ता कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिन जोडदार माग सहितको सुझाव प्राप्त भयो ।

माननीय सदस्य श्री सुन्दर पुर्कुटीबाट गरिएका गतिविधिहरु

१. जिल्ला प्रशासन कार्यालय

पृष्ठभूमि:

दलित समुदायको नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, दलित हितसंग सम्बन्धित कानून प्रभावकारी रुपमा पालना भए वा नभएको विषयगत अनुगमन गरी कार्यान्वयन नभएको भए सोको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारलाई सुझाव तथा सिफारिश गर्ने उद्देश्यका साथ जिल्लामा रहेका दलित अगुवा, पत्रकार सहितको उपस्थितिमा प्रमुख जिल्ला अधिकारी र कार्यरत कर्मचारीहरु सहित सम्बन्धित स्थलमा नै गई त्यहाँको समस्या र समाधानका बारेमा भेटघाट तथा छलफल गरिएको विवरणहरु

- मिति वि.सं. २०७८ कार्तिक ०९ गते चितवन जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी अस्मान तामाङ्गसँग छलफल
- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०५ गते लमजुङ जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी शुशिल बैद्यसँग छलफल
- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०६ गते तनहुँ जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी विश्व अर्यालसँग अन्तर्क्रिया
- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०६ गते कास्की जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी जयनारायण आचार्यसँग छलफल,

- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०७ गते पर्वत जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी देवी पाण्डे खत्रीसँग अन्तर्क्रिया,
- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०८ गते बाग्लुङ्ग जिल्लाका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी गणेश पौडेलसँग अन्तर्क्रिया,
- मिति वि.सं. २०७८ पौष ०९ गते म्याग्दी जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी चिरञ्जीवी रानासँग छलफल।
- मिति वि.सं. २०७८ माघ २८ गते उदयपुर जिल्लाका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारी विनोद कुमार पोखरेलसँग छलफल ।
- मिति वि.सं. २०७८ चैत ०६ गते रामेछाप जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी दिपक पहाडीसँग अन्तर्क्रिया

सुझावहरु:

क) जातीय भेदभाव र छुवाछूत अन्त्य तथा दलित अधिकारको प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ अनुसार जिल्ला स्तरको संयन्त्रका बैठक बसी जिल्ला समन्वयको काम, कर्तव्य र अधिकार बमोजिम कार्यन्वयन गर्नुपर्ने ।

ख) हिनतावोध हुने थरहरु संशोधन गर्न चाहनेहरुका लागि नेपाल सरकार (सचिवस्तर)बाट मिति २०६३/०४/२१ को निर्णयलाई नागरिकतामा थर सचाउने कुराको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

ग) जातीय विभेदका घटनाहरुलाई जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत र भेदभाव (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ बमोजिम कार्यन्वयन गर्ने ।

घ) गृह मन्त्रालय २०७८/०७ /०७ गते प्रभावकारी कार्यन्वयनका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निर्देशनको पालना गर्ने गरी भएको निर्देशनको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

२.जिल्ला प्रहरी कार्यालय

पृष्ठभूमि

दलित समुदायको नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, दलित हितसंग सम्बन्धित कानून प्रभावकारी रुपमा पालना भए वा नभएको विषयगत अनुगमन गरी कार्यान्वयन नभएको भए सोको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारलाई सुझाव तथा सिफारिश गर्ने उद्देश्यका साथ जिल्लामा रहेका दलित अगुवा, पत्रकार सहितको उपस्थितिमा जिल्ला प्रहरी प्रमुख र कार्यरत प्रहरी सहित सम्बन्धित स्थलमा नै गई त्यहाँको समस्या र समाधानका बारेमा भेटघाट तथा छलफल गरिएको विवरणहरु:

- मिति २०७८ कार्तिक ०९ गते चितवन जिल्लाका प्रहरी उपरीक्षक ओम अधिकारीसँग भेटघाट
- मिति २०७८ कार्तिक १२ गते सर्लाही जिल्लाको हरिवन ईलाका प्रहरी कार्यालयका प्रहरी निरीक्षक भुपेन्द्रराज गिरीसँग भेटघाट
- मिति २०७८ कार्तिक १३ गते सिन्धुली जिल्लाका प्रहरी नायब उपरीक्षक मनोज कुमार लामासँग छलफल
- मिति २०७८ पौष ०५ गते लम्जुङ्ग जिल्लाका प्रहरी नायब उपरीक्षक कृष्ण बहादुर कार्कीसँग

अन्तर्क्रिया

- मिति २०७८ पौष ०६ गते तनहुँ जिल्लाका प्रहरी उपरीक्षक राजेन्द्रबाबु रेग्मीसँग छलफल
- मिति २०७८ पौष ०६ गते लमजुङ जिल्लाको इलाका प्रहरी भोर्लेटारका प्रहरी निरीक्षक वोधराज घिमिरेसँग अन्तर्क्रिया,
- मिति २०७८ पौष ०७ गते कास्की जिल्लाका प्रहरी उपरीक्षक रमेश थापासँग भेटघाट
- मिति २०७८ पौष ०८ गते कास्की जिल्लाको वडा प्रहरी कार्यालय बैदामका प्रहरी नायब उपरीक्षक चीनिमायाँ तामाङसँग अन्तर्क्रिया,
- मिति २०७८ पौष ०८ गते कास्की जिल्लाको प्रहरी चौकी भदौरे ,नौडाँडा प्रहरी सहायक निरीक्षक जयलाल बुढासँग भेटघाट
- मिति २०७८ पौष ०८ गते पर्वत जिल्लाका प्रहरी नायब उपरीक्षक शिवराज बुढाथोकीसँग छलफल
- मिति २०७८ पौष ०९ गते म्याग्दी जिल्लाका प्रहरी नायब उपरीक्षक श्याम कुमार राईसँग छलफल
- मिति २०७८ माघ २८ गते उदयपुर जिल्लाका प्रहरी उपरीक्षक सुवास बोहरासँग अन्तर्क्रिया
- मिति २०७८ फागुन २ गते सिन्धुली जिल्लाको प्रहरी चौकी खाङ्गसाङ्ग कार्यालका प्रहरी सहायक निरीक्षक गोविन्दराम घिमिरेसँग अन्तर्क्रिया,
- मिति २०७८ चैत्र ०६ गते रामेछाप जिल्लाको प्रहरी नायब उपरीक्षक राजकुमार थिङ्गसँग छलफल

सुझावहरु

क) जातीय विभेदको संवेदनशिलतालाई ध्यानमा राख्दै जातीय विभेदका घटनालाई अन्यत्र नमोडी जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८ अनुसार मुद्दा चलाउने,

ख) मिति २०७८ /०७ /०८ को गृहमन्त्रालयको परिपत्र अनुसार जातीय विभेदका मुद्दा मा अगाडी बढाउन सबै कार्यालयमा छुट्टै दलित डेस्क राखि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने,

ग) अनुसन्धान अधिकृत वा युनिट प्रमुखहरुलाई जातीय छुवाछूत को बिषयमा राज्यले लिएको नीतिको बारेमा तालिम दिने, जानकारी गराउनुपर्ने,

घ) दलित समुदायको सर्वसुलभ पहुँच र स-सम्मान सेवा प्राप्त गर्ने गरी Help Desk को स्थापना गर्ने भनी गृह मन्त्रालयबाट २०७८/०७/०८ मा प्रहरी प्रधान कार्यालयको परिपत्रलाई Help Desk स्थापना गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

३. स्थानीय तह

पृष्ठभूमि

दलित समुदायको नीति तथा कार्यक्रमको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, दलित हितसंग सम्बन्धित कानून प्रभावकारी रुपमा पालना भए वा नभएको विषयगत अनुगमन गरी कार्यान्वयन नभएको भए सोको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारलाई सुझाव तथा सिफारिश गर्ने उद्देश्यका साथ जिल्लामा रहेका दलित अगुवा, पत्रकार सहितको उपस्थितिमा प्रमुख/ अध्यक्ष, उप-प्रमुख/उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत समितिका संयोजक, दलित जनप्रतिनिधहरु, दलित अगुवाहरु र पत्रकार सहित सम्बन्धित स्थलमानै गई त्यहाँको समस्या र समाधानका बारेमा भेटघाट तथा छलफल गरिएको विवरणहरु

- मिति २०७८ कार्तिक ०८ गते धादिङ्ग जिल्लाको गजुरी गाँउपालिका अध्यक्ष राजेन्द्र विक्रम बस्नेत सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ कार्तिक १० गते चितवन जिल्लाको भरतपुर महानगरपालिका प्रमुख रेणु दाहाल सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ कार्तिक १० गते चितवन जिल्लाको कालिका नगरपालिका प्रमुख खुमनारायण (गोपी) श्रेष्ठ र उपप्रमुख कमला भट्टराई सहितको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ कार्तिक १० गते चितवन जिल्लाको खैरहनी नगरपालिका प्रमुख लालमणी चौधरी र उप-प्रमुख सुनिता खरेल थपलिया समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ कार्तिक ११ गते चितवन जिल्लाको राप्ती नगरपालिका प्रमुख प्रभा बराल पौडेल र उप-प्रमुख इमानसिंह लामा समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ कार्तिक ११ गते मकवानपुर जिल्लाको हेटौडा उपमहानगरपालिका प्रमुख हरि बहादुर महत समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ कार्तिक १४ गते सिन्धुली जिल्लाका कमलामाई नगरपालिका प्रमुख खड्ग बहादुर खत्री र उप-प्रमुख मन्जु देवकोटा र बागमती प्रदेशका पूर्व मन्त्री एवं प्रदेश माननीय प्रदिप कटुवाल सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ कार्तिक १४ गते काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको रोशी गाँउपालिकाका वडा नं. ७ का वडा अध्यक्ष रामहरी गौतमको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ पौष ०५ गते गोरखा जिल्लाको पालुङटार नगरपालिका उप-प्रमुख पम्फा बसेल, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत रामकृष्ण अर्यालको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ पौष ०५ गते लमजुङ जिल्लाको बेसीशहर नगरपालिका प्रमुख गुमान सिं अर्याल, उप-प्रमुख लक्ष्मीदेवी अधिकारी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ईमानाथ कडेंलको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ पौष ०६ गते तनहुँ जिल्लाको ब्यास नगरपालिका प्रमुख बैकुण्ठ न्यौपाने, उप-प्रमुख मिरा जोशी, जिल्ला समन्वय समिति सदस्य केशव सुनार, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत डिल्लीराम सिग्देल सहितको उपथितिमा,

  मिति २०७८ पौष ०६ गते लम्जुङ जिल्लाको मध्यनेपाल नगरपालिका प्रमुख रमेश कुमार पाण्डे, उप-प्रमुख राज कुमार श्रेष्ठ, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत बैकुन्ठ प्रसाद सापकोटा सहितको उपस्थितिमा
- मिति २०७८ पौष ०७ गते कास्की जिल्लाको अन्नपूर्ण गाँउपालिका उप-प्रमुख सगुन गुरुङ सहितको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ पौष ०८ गते पर्वत जिल्लाको कुश्मा नगरपालिका उप-प्रमुख बिना कुमारी काफ्ले लामिछाने, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत कुमान सिं गुरुङ र शिक्षा शाखा उप-सचिव विष्णु तिवारी सहितको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ पौष ०८ गते बाग्लुङ जिल्लाको बाग्लुङ नगरपालिका प्रमुख जनकराज पौडेल, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत जीवन ज्ञवाली सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ पौष० ९ गते म्याग्दी जिल्लाको बेनी नगरपालिका प्रमुख राजकुमार श्रेष्ठ, उप-प्रमुख सन्जु बरुवाल, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ढोलकराज ढकाल सहितको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ पौष २७ गते काठमाडौं जिल्लाको शंखरापुर नगरपालिका प्रमुख सुवर्ण श्रेष्ठ, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत रमेश गौतम सहितको उपस्थितिमा ,

- मिति २०७८ फागुन ०२ गते सिन्धुली जिल्लाको फिक्कल गाँउपालिका अध्यक्ष घन बहादुर (घनश्याम) कार्की, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजु प्रसाद न्यौपाने समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ फागुन ०२ गते सिन्धुली जिल्लाको सुनकोशी गाँउपालिका अध्यक्ष दिपा बोहरा दाहाल, उपाध्यक्ष दिर्वु सिं, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत बसन्ती न्यौपाने समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ फागुन ०२ गते काभ्रेपालान्चोक जिल्लाको रोशी गाँउपालिका उपाध्यक्ष लक्ष्मी उप्रेती बर्देवा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राम बहादुर तामाङ समेतको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ चैत्र ०६ गते रामेछाप जिल्लाको मन्थली नगरपालिका प्रमुख रमेश कुमार बस्नेत, उप-प्रमुख माया कुमारी कार्की, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लिलानाथ पौडेल सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ चैत्र २० गते काठमाडौं जिल्लाको कागेश्वरी मनोहरा नगरपालिका प्रमुख कृष्णहरी थापा, उप- प्रमुख विन्दु पुडासैनी सिम्खडा,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत भोजराज घिमिरे सहितको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७९ असार ०३ गते काठमाडौं जिल्लाको बुढानिलकण्ठ नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत भूवनेश्वर लामिछानेको उपस्थितिमा र ०७९ बैशाख ३० मा निर्वाचित दलित जनप्रतिनिधि छलफल तथा सम्मान, बधाई कार्यक्रम ,

सुझावः

१. स्थानिय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अनुसार अभिलेख राखि सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने तर्फ ध्यान जानुपर्ने,

२. जातीय भेदमात छुवाछूत अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यविधि २०७३ अनुसार स्थानीय तहमा जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव अन्त्यका लागि छुवाछूत निगारानी केन्द्र गठन गर्ने,

३. "स्थानीय तहको सन्देश, जातीय छुवाछूत प्रथाको पूर्ण बन्देज" भन्ने नारा तय गरी संविधानले व्यवस्था गरे बमोजिम मौलिक हकलाई व्यवहारमानै कार्यान्वयन गर्ने तर्फ ध्यान जाने,

४. प्रत्येक वर्ष जेष्ठ २१ गतेलाई छुवाछूत उन्मूलन दिवस मनाउने,

५. दलित र गैर दलित बिच अन्तरघुलनका सचेतना कार्यक्रम संचालन गरी प्रत्येक वडामा डकुमेन्ट (Document) तयार गरी प्रदशन गर्ने, संविधान प्रस्तावना/ मौलिक हक र जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत र भेदभाव (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ को बारेमा जानकारी गराउने,

६. संविधान, ऐन, कानूनमा भएका व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्ने तर्फ ध्यान जानुपर्ने ।

प्रदेश प्रमुखलाई प्रतिवेदन पेसः

नेपालको संविधान, २०७२ को धारा २९४ को दफा ३ बमोजिम मानीय प्रदेश प्रमुख समक्ष प्रस्तुत गरिएको राष्ट्रिय दलित आयोगको आ.व. २०७७/०७८ को वार्षिक प्रतिवेदनको सारांश प्रस्तुत गरी बागमती प्रदेश प्रमुख माननीय यादवचन्द्र शर्माज्यू समक्ष मिति २०७८ कात्तिक ११ गते र गण्डकी प्रदेश प्रमुख माननीय पृथ्वीमान गुरुङज्यू समक्ष मिति २०७८ पौष ०७ गते आयोगको वार्षिक प्रतिवदन

पेस गरियो । वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने क्रममा प्रदेश प्रमुखसँग मौलिक हक, दलित समुदायको हकहित र अधिकारका सम्बन्धमा भएका कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने महत्वपूर्ण समेत छलफल गरिएको थियो । माननीय प्रदेश प्रमुखज्यूहरुले दलित सशक्तीकरण ऐन ल्याउने र जातीय विभेद समूल अन्त्य गर्ने अभियान सञ्चालन गर्न मुख्य मन्त्रीज्यूसँग छलफल गरी अगाडी बढाउने सम्बन्धमा आफ्नो भनाई राख्नु भएको थियो ।

अन्य गतिविधिहरु

- मिति २०७८ कार्तिक १० गते चितवन जिल्लाको कालिका नगरपालिका वडा नं. ६ का वडा सदस्य दिपक सिं परियार सहितका दलित अगुवाहरुको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ कार्तिक ११ गते मकवानपुर जिल्लाको हेटौडा उपमहानगरपालिकाको वडा नं. ९ का अध्यक्ष लक्ष्मण भण्डारी र दलित अगुवाहरुको उपस्थितिमा ,
- मिति २०७८ कार्तिक १४ गते सिन्धुली जिल्लाका सुनकोशी गाँउपालिका वडा नं. ०६ खाल्टेमा कृतिमान नेपाली सहित दलित समुदाय र गैर दलितको उपस्थितिमा
- मिति २०७८ पौष ०५ गते तनहुँ जिल्लाको भानु नगरपालिका वडा नं. १ नयाँ बस्ती (गर्न्धव टोल) मा रामकृष्ण गर्न्धव सहितको उपस्थितिमा,
- मिति २०७८ पौष ०८ गते पर्वत जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख मनोहर पौडेल बि.क.र मिति २०७८ माघ २९ गते उदयपुर जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख खड्क बहादुर परियार सहित दलित समुदायका अगुवाहरु बीचमा मौलिक हक कार्यान्वयनका सम्बन्धमा छलफल तथा बधाई कार्यक्रममा सहभागी,
- मिति २०७८ पौष १५ र १६ गते सर्पोट नेपाल(Support Nepal/INFO) पोखरामा उक्त संस्थाको आयोजना र व्यवस्थापनमा समानता तथा समावेशीकरण लक्षित संवैधानिक प्रावधान, कार्यान्वयनको अवस्था र भावी कार्यदिशा विषयक कार्यशालामा सहभागिता जनाईएको थियो । उक्त कार्यशालाको मुख्य उदेश्य लैङगिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण लक्षित नेपालको संविधान, २०७२ भएका व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयनको अवस्था तथा चुनौती रहेको थियो । उक्त कार्यक्रममा दलित आयोगको क्षेत्राधिकार, दलित लक्षित मौलिक अधिकार कार्यान्वयनको अवस्था, अवसर र चुनौतीहरुका विषयमा आयोगको प्रतिनिधित्व गरी प्रस्तुती दिइयो । प्रस्तुतीकै क्रममा आयोगको दृष्टिकोण र दलित लक्षित मौलिक अधिकार कार्यान्वयनमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको भूमिकाका सन्दर्भमा राष्ट्रिय दलित आयोगका माननीय सदस्य सुन्दर पुर्कुटीले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । त्यस कार्यक्रममा मधेश प्रदेश समितिका माननीय सभापतिहरु, नगरपालिका प्रमुख, गाँउपालिका उपाध्यक्ष विभिन्न संघ संस्थाको प्रतिनिधिहरु समेत उपस्थिति रहेको थियो ।

  त्यसैगरी कास्की जिल्ला माछापुच्छ्रे गुठी परिवार, कास्कीको आयोजनामा पोखरामा मिति २०७८ पौष १५ र १६ गते दलित समुदायसँग छलफल तथा सम्मान कार्यक्रममा सहभागीता जनाईयो ।
- मिति २०७८ माघ २९ गते मिजार समाज सेवा उदयपुर जिल्लाको आयोजनामा मौलिक हक कार्यान्वयनको अवस्थामा दलित समुदायसँग छलफल तथा सम्मान कार्यक्रममा सहभागि भईयो ।

६.२ आयोगका महत्वपूर्ण निर्णयहरु

कार्यविभाजन सम्बन्धमा मिति २०७८/०४/०६ गतेको बैठकले आयोगका माननीय सदस्यहरुको विषयगत कार्यविभाजन देहाय बमोजिम गरिएको छ।

क) माननीय सदस्य श्री मीना देवी सोव - सुदूर पश्चिम प्रदेश

ख) माननीय सदस्य श्री टुन्जे कामी - १ र २ नं प्रदेश

ग) माननीय सदस्य श्री मेहले पार्की - लुम्बिनी र कर्णाली प्रदेश

घ) माननीय सदस्य श्री सुन्दर पुर्कटी - वागमती र गण्डकी प्रदेश

२. मिति २०७८/०५/१०मा राष्ट्रिय दलित आयोगको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि,२०७८

३. मिति २०७८/०६/०६ मा जनगणना लक्षित सूचना प्रकाशण गर्ने सम्बन्धमा

४. मिति २०७८/०६/१२ मा राजनैतिक दलका कमिटीहरु समावेशी वनाउन पत्राचार गर्ने सम्बन्धमा

५. मिति २०७८/०८/२९ मा प्रहरी कार्यालयहरुमा सामाजिक सहयता कक्ष व्यवस्था सम्बन्धमा।

६. कार्यविभाजन सम्बन्धमा मिति २०७८/०९/२३ गतेको बैठकले आयोगका माननीय सदस्यहरुको विषयगत कार्यविभाजन देहाय बमोजिम गरिएको छ।

क) महिला, लैङ्गिक अल्पसंख्यक, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति समन्वय- माननीय सदस्य श्री मीना देवी सोव

ख) मानव अधिकार तथा समाजिक समन्वय र UNR - माननीय सदस्य श्री टुन्जे कामी

ग) राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संघ संस्था र निजि क्षेत्र समन्वय - माननीय सदस्य श्री मेहले पार्की

घ) प्रवक्ता तथा जनसम्पर्क समन्वय- माननीय सदस्य सुन्दु पुर्कुटी

७. मिति २०७८/१०/२५ मा दलित समुदायका व्यक्तिहरुको नागरिकता जाती/थर संशोधन तथा जाती प्रमाणपत्र प्रमाणित सम्बन्धमा श्री गृह मन्त्रालय र श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई सिफारिस गर्ने सम्बन्मा

८. मिति २०७८/१०/२५ पत्राकार सम्मेलन तथा सम्मान कार्यक्रम गर्ने सम्मबन्धमा।

९. मिति २०७८/११/०५ विभिन्न निर्देशिका र आचारसंहिता स्वीकृत सम्बन्धमा

क) राष्ट्रिय दलित आयोगको आचार संहिता, २०७८

ख) राष्ट्रिय दलित आयोग आन्तरिक व्यवस्थापान निर्देशिका, २०७८

ग) राष्ट्रिय दलित आयोग उजुरी (व्यवस्थापन) निर्देशिका,२०७८

१०. मिति २०७८/१२/२२ मा भएका निर्णयहरु

क) राष्ट्रिय दलित आयोगको अनुगमन निर्देशिका, २०७८ स्वीकृत,

ख) आयोगको क्यालेण्डर छपाई,

ग) भूमीहीन दलितका सम्बन्धमा नेपालको संविधानको धारा ४० को उपधारा(६) मा राज्यले भूमिहीन दलितलाई कानून बमोजिम एक पटक जमिन उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्था कार्य संचालन प्रक्रियाको बारेम राष्ट्रिय दलित आयोयलाई जानकार गराउदै सो प्रक्रियामा दलित प्रतिनिधिलाई समेत सामेल गराउन राष्ट्रिय भूमी आयोगलाई अनुरोध गरिएको।

११. कुपोषणका कारण दलित शिशुको मृत्युदर सम्बन्धमा श्री प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरीषदको कार्यालयलाई

लेखी पठाईएको ।

१२ प्राकृतिक प्रकोप न्यूनिकरण र रोकथाम सम्बन्धमा गृह मन्त्रालयलाई परिपत्र ।

१३. मिति २०७८/१२/०९ मा नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गर्नुपर्ने विषयहरुका वारेमा श्री प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरीषदको कार्यालयलाई पत्राचार गरिएको ।

१४. आयोगको प्रदेश कार्यालय स्थापनाको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई पत्राचार गरिएको।

१५. मिति २०७८/१२/३० मा विज्ञ / विशेषज्ञ सूचीकरण (रोष्टर) सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८ स्वीकृत

१६. स्थानीय तहको निर्वाचनमा - २०७९ मा दलित समुदायको सहभागिता अधिक गराउने सम्बन्धमा । "आसन्न स्थानिय तहको निर्वाचन, २०७९ सन्दर्भमा नेपालको संविधानका प्रस्तावना, धारा ४०(१), धारा ४२(१) मा समानुपातिक समावेशी सहभागीतामूलक सिद्धान्तका आधारमा राज्यका सबै निकायमा सहभागिता गराउने भन्ने उल्लेख भए अनुरुप आसन्न स्थानिय तहको निर्वाचन, २०७९ मा दलित समुदायको समानुपातिक समावेशी सहभागीतामूलक सिद्धान्तका आधारमा सबै पदहरुमा दलहरुबाट हुने उम्मेदवारीको सुनिश्चिता गराउने व्यवस्थाको लागी निर्वाचन आयोगलाई ध्यानकार्षण गराउदै अनुरोध गर्ने" निर्णय गरियो

१७. मिति २०७९/०१/१३ मा जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत उन्मूलन राष्ट्रिय दिवस जेठ २१ भव्यताका साथ मनाउने सम्बन्धमा ।

१८. कर्णालीका वादी समुदायसंग सम्बन्धमा छलफल गर्दा कर्णाली लगायत नेपाल भरीका घरबार नभई विस्थापितमा परेका वादी समुदायलाई आवास तथा भूमि व्यवस्थापनका लागी के-कस्तो व्यवस्था भईरहेको छ सोको तयारी बारे राष्ट्रिय दलित आयोगलाई जानकरी गराउनका लागि राष्ट्रिय भूमि आयोगलाई पत्राचार गर्ने र वादी समुदायका समस्या समाधानका लागि सम्बन्धित निकायहरुसंग आवश्यक समन्वय सहकार्य गर्ने निर्णय गरियो ।

१९. नेपाल सरकारलाई पेशगर्ने ५१ बुँदे सुझाव सम्बन्धमा ।

२०. Racial discrimination and Right to health विषयको सम्बन्धमा Special Rappoteur सोधिकएको जवाफ प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालयमा पठाउने सम्बन्धमा

६.३ आयोगबाट स्वीकृत भै कार्यन्वयनमा आएका आचारसंहिता, कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिकाहरु

१. राष्ट्रिय दलित आयोगको बैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ आयोगको बैठकबाट स्वीकृत मिति २०७८।०५।१० गते ।

२ .राष्ट्रिय दलित आयोगको आन्तरिक व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ आयोगबाट स्वीकृत मिति २०७८/११/०५ गते ।

३. राष्ट्रिय दलित आयोगको आचारसंहिता, २०७८ आयोगबाट स्वीकृत मिति २०७८/११/०५ गते ।

४. राष्ट्रिय दलित आयोग उजूरी (व्यवस्थापन) निर्देशिका, २०७८ आयोगबाट स्वीकृत मिति २०७८/११/०५ गते।

५. राष्ट्रिय दलित आयोगको अनुगमन निर्देशिका, २०७८ आयोगबाट स्वीकृत मिति २०७८/१२/२२ गते

६. विज्ञ/विशेष सूचीकरणको मापदण्ड, २०७८, आयोगको बैठकबाट स्वीकृत मिति २०७८/१२/३० (कार्यविधि, आचारसंहिता, मापदण्ड, निर्देशिकाहरु निर्माण गर्न जुरी नेपालको प्राविधिक सहयोग रहेको।)

परिच्छद -७

जातीय भेदभाव तथ छुवाछूत सम्बन्धि घटनाको विवरण

७.१ जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव सम्बन्धी घटना उजुरी कारबाही राष्ट्रिय दलित आयोगको घटना विवरण अभिलेख

यस आयोगमा पर्न आएका वा बिभिन्न सञ्चारका माध्यममा प्रकाशित समाचार अनुसार आयोगको ध्यानाकर्षण भई जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला प्रहरी कार्यालय र सम्बन्धित निकायमा पत्राचार हुनुको साथै यस आयोगका माननीय अध्यक्ष तथा माननीय सदस्यहरूबाट उल्लेखित घटनाहरूको सम्बन्धमा स्थलगत अनुगमन भएको छ ।

उजुरी/घटनाको प्रकृति	संख्या	कैफियत
दलित हक अधिकार हनन	३	
जातीय छुवाछूत र भेदभाव	१३	
कुटपिट	७	
बलात्कार	१	
अन्तरजातीय विवाह/प्रेम	६	
हत्या/मृत्यु	७	
अन्य प्रकृति	१६	
जम्मा	५३	

क.सं	घटनाको जानकारी प्राप्त मिति	घटना घटेको मिति/स्थान	जानकारी प्राप्तिको स्रोत	घटनाको संक्षिप्त व्यहोरा	आयोगबाट भएको कारवाही/पत्राचार विवरण	विषय/ क्षेत्र	कैफियत
१	२०७८/०४/०६	२०७८/०३/३१ गते/मुसीकोट न.पा -८,वामि टक्सार बजार, आदर्श मावि भवन नजिकै	मिति २०७८/०४/०६ गते thahakhabar.com मा प्रकाशित समाचार ऐ निवासी दम्पतीले जि.प्र.का गुल्मीमा चढाएको जाहेरी दरखास्त	ऐ निवासी डिलाराम सापकोटा र निजकी श्रीमती बिनिता सापकोटाले बजारबाट घर जाँदै गरेका र थकाई मार्न सार्वजनिक बाटो नजिक बसिरहेका ऐ निवासी तेज बहादुर दमाई र निजकी श्रीमती बिनिता सापकोटालाई निर्घात कुटपिट गरेको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०४/०८ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गुल्मीलाई आवश्यक कारवाहीका लागि पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव जन्य व्यवहार	
२	२०७८/०४/२४	बुढीनन्दा न.पा.-०२, कोल्टी, बाजुरा	ऐ बस्ने भिमबहादुर मिजारले दर्ता गराएको निवेदन	ऐ स्थायी निवासी भिमबहादुर मिजारका छोरा खमबहादुर मिजारले ऐ निवासी जयलाल गिरीकी छोरी यमुना गिरिसग प्रेम विवाह गरि भागेकोमा केटीका आफन्तहरुले निज र निजको परिवारलाई गाली, बेइजती तथा धम्की दिने गरेको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७७/४/२४ गते आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बाजुरालाई पत्र पठाइएको ।	अन्तरजातिय विवाह र गाली, बेइजती तथा धम्की	
३	२०७८/०४/२७	टोखा न.पा.-५, धापासी कृष्ण मन्दिर, काठमाडौं	ऐ बस्ने विमला वि.क.ले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	ऐ निवासी श्रीमान सागर कामीले बहुविवाह गरेको कारण विमला वि.क.ले जि.प्र.का काठमाडौमा बहु विवाह मुद्धा (मुद्धा नं. ०७७-C1-१६७९) दायरा गरी कार्वाही चलिरहेको अवस्थामा श्रीमान् सागर कामी र परिवारका अन्य केही सदस्यहरु समेतले आफूलाई दिनहुँ जसो कुटपिट गर्ने डर धम्की दिने गरी मानसिक तनाव दिदै आएको हुँदा आफ्नो र छोरा छोरीको खाना, बस्न, औषधी उपचार लगायत छोरा छोरीको पढाईको व्यवस्थाको साथै आफ्नो जीउ ज्यानको सुरक्षा समेतको व्यवस्था गराई पाउँ भन्ने व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०४/२७गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौंलाई आवश्यक अनुसन्धान गरी कारवाहीका लागि पत्र पठाइएको ।	बहुविवाह र सुरक्षा व्यवस्था	
४	२०७८/०५/०१	२०७८/०३/०८ र २०७८/०३/२८ गते गौशाला नपा-८, बेलगाछी, महोत्तरी ।	ऐ निवासी चन्द्रवती देवी रामले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	ऐ निवासी श्री चन्द्रवती देवी रामको घरमा ऐ निवासी लोलेन्द्र ठाकुर मैथिल वाहुनले नचिनेका मानिसहरु समेतलाई लिई जाहेरवालीको घरमा धमाधम तोडफोड गरी सामानहरु समेत फ्याकि, चमार जातको भनी गाली गलौच गरी अभद्र व्यवहार गर्ने र साथै यो चमार जात हो यसलाई यहाँ बस्न दिनुहुदैन, यसले छोए भनी हाम्रो जात जान्छ भन्ने जस्ता व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०५/०१ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, महोत्तरी र जिल्ला प्रहरी कार्यालय, महोत्तरीलाई जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत सम्बन्धमा आवश्यक कार्यार्थ पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत	
५	२०७८/०५/०५	कलैया उप म.न.पा. -२७, बारा।	मिति २०७८/०५/०५ गते dalitonline.com मा प्रकाशित समाचार	बारा जिल्लामा कलैया उप म.न.पा. -२७ की वडा सदस्य तारादेवी पासवानमाथि स्थानीयवासीले खम्बामा बाँधेर निर्घात कुटपिट गरेको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०५/०८ गते सत्य तथ्य जाँचबुझ तथा आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बारालाई पत्र पठाइएको । मिति २०७८/०५/१४ गते गृहमन्त्रालयले जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बारालाई आवश्यक कारवाहीका लागि पत्र पठाएको ।	कुटपिट	

६.	२०७८/०५/२०	अदानचुली गा.पा वडा नं ०१, हुम्ला	ऐ निवासी रणसिंह परियारले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	अदानचुली गा.पा वडा नं ०१, हुम्ला बस्ने रणसिंह परियारले दलित समुदाय र माथिल्लो जातको मसानघाट एउटै ठाँउमा कायम गरिदिने व्यवस्थाको लागि निवेदनमा व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०३/०४गते श्री अदानचुली गाउँपालिका, हुम्लामा आवश्यक कारवाही र जिल्ला प्रशासन कार्यालय, हुम्लामा समन्वय गरी आवश्यक कार्यार्थको लागि पत्र पठाइएको ।	जाती यविभेद	
७.	२०७८/०५/२०	२०७८/०५/१४ गते जानकी गा.पा वडा नं ०४,बर्दिया।	ऐ निवासी गौरी लाल कामीले दर्ता गराउनु भएको जाहेरी दरखास्तको छायाँप्रति ईमेल मार्फत	जानकी गा.पा वडा नं ०४, बांकेमा ऐ निवासी गौरी लाल कामीले २०७८/०५/१४ गते ईलाका प्रहरी कार्यालय राजापुर बर्दियामा कर्तव्य ज्यान सम्बन्धी कसुर बारे दिएको जाहेरी बारेको व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०५/३१ गते सत्य तथ्य जाँचबुझ तथा कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बर्दिया लाई पत्र पठाइएको ।	निर्मम हत्या (जातीय भेदभाव)	
८.	२०७८/०५/२८	२०७८/०५/२४ गते जलेश्वर न.पा वडा नं ०४, सुगा, महोत्तरी ।	मिति २०७८/०५/२४ janakpurpress.com मा प्रकाशित समाचार र विष्णु सिंहबाट ईमेल मार्फत जानकारी समेत	जलेश्वर न.पा वडा नं ०४, सुगा, महोत्तरीका विजउ मण्डल र प्रिया कुमारी झावीच भएको अन्तरजातिय भागी विवाहको सम्बन्धमा व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०५/३१ गते आवश्यक कारवाहीको लागि उजुरी पठाइएको सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, महोत्तरीलाई पत्र पठाइएको।	अन्तरजातिय विवाह	
९.	२०७८/०५/२८	२०७७/१२/११ टोखा न.पा.-३, भुतखेल, परुटोल, काठमाडौं ।	कुमार मिजारले अनुसन्धान कार्यलाई तदारुकताका साथ अगाडि बढाउन निर्देशन गरी पाउँ भनी दर्ता गराउनु भएको निवेदन	हाल टोखा न.पा.-३, भुतखेल, परुटोल, काठमाडौंमा बस्ने कुमार मिजारले मेरो छोरा १८ को सुजन बयलकोटीको मृत्यु भएको घटनाको छानबिन तथा अनुसन्धानको लागि श्री महानगरीय प्रहरी वृत, महाराजगंजमा निवेदन दिएकोमा सो निवेदन माथि कुनै कार्वाही अगाडी नबढाएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०६/०७ गते सत्य तथ्य जाँचबुझ तथा आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाडौंलाई पत्र पठाइएको ।	हत्या/मृत्यु	
१०.	२०७८/०६/१२	बाग्लुङ न.पा.-७, कालीमाटी दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था, बाग्लुङ ।	मिति २०७८/०६/१२ गते onlinekhabar.com मा प्रकाशित समाचार	बाग्लुङका दलित समुदायको पीडाः दुग्ध सहकारीले नै किन्दैन दुध शीर्षकको समाचारानुसार बाग्लुङ न.पा.-७, कालीमाटी दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था, बाग्लुङले स्थानीय दलित समुदायका मानिसहरुले उत्पादन गरेको भैसीको दुध लिन विभिन्न वाहानामा अस्वीकार गरी जातीय भेदभावजन्य व्यवहार गरेको व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०६/१७ गते आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, बाग्लुङलाई पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव	
११.	२०७८/०६/१७	का.म.न.पा.-२६, सामाखुसी, काठमाडौं	ऐ बस्ने कल्पना नेपालीले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	ऐ निवासी कल्पना नेपालीले गैरदलित युवक श्री कृष्ण पौडेलसँत प्रेम विवाह गरेको कारण युवकको घरका सदस्यहरुले निजहरु दुवैजनालाई घरबाट निकालिएको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०४/२७गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौंलाई आवश्यक कारवाहीका लागि पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव	
१२	२०७८/०६/२८	२०७८/०६/२८ भरतपुर म.न.पा वडा नं -०४, चितवन	२०७७/०७/०१ गते कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिकमा प्रकाशित समाचार	भरतपुर म.न.पा वडा नं -०४, चितवन स्थित दुर्गाचोकका भीमबहादुर विकको ज्यानै जाने गरेर भएको कुटपिटपछि मृत्यु भएको व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०७/०१ गते आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, चितवनलाई पत्र पठाइएको ।	मृत्यू	

					अनुगमनमा मर्तक भिम बहादुर विश्वकर्मा आफै ज्यामी काम गर्दै परिवारहरु पालन पोषण गरी आएको देखिएको हुँदा मृतक एवं परिवारको आर्थिक अवस्था दयनीय भएकोले गृह मन्त्रालयबाट यस्ता प्रकृतिका विशेष घट्नामा उपलब्ध गराए सरह अधिकतम राहत तथा क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्थाका लागि मिति २०७८/०८/०६गते पत्र पठाइएको । मिति २०७८/०७/०३ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, चितवनले आवश्यक कार्यार्थ सम्बन्धमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, चितवनमा पत्र पठाएको यस आयोगलाई बोधार्थ ।		
१३	२०७८/०८/१५	दुहवी न.पा - ५, सुनसरी	मिति २०७८/०४/०६ गते नयाँ पत्रिका दैनिकमा प्रकाशित समाचार	ऐ निवासी ७० वर्षीय लक्ष्मी परियार र निजकी छोरी ४० वर्षीय आरती परियारलाई ऐ न.पा. वडा नं ४ निवासी रोशन कार्की, निजको भाई रवि कार्की र जुवाई सन्तोष कर्णले जातीय भेदभावजन्य व्यवहार सहित कुटपिट गरेको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०८/१५ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरीलाई आवश्यक कारवाहीका लागि पत्र पठाइएको ।	कुटपिट	
१४	२०७८/०८/२६	पालुङटार न.पा. -०९, गोरखा।	मिति २०७८/८/२४ गते ऐ. निवासी मिन बहादुर नेपालीले दर्ता गराउनु भएको निवेदन मिति २०७८/१०/०७ गते ऐ. निवासी मिनबहादुर नेपालीले पुन दर्ता गराउनु भएको निवेदन	पालुङटार न.पा. -१०, गोरखा जिल्ला स्थित मिरकोट माध्यमिक विद्यालयका शिक्षक मिन बहादुर नेपाली आफू दलित समुदायको व्यक्ति भएको कारण सोही विद्यालयका प्रधानाध्यापक भुवन अधिकारीले विद्यालयमा जातीय विभेदजन्य व्यवहार गरेको भन्ने व्यहोरा उल्लेख । २) मिति २०७९/०२/१२ मा निवेदक मीन बहादुर परियारले आवश्यक कारबाहि गरि पाउ भनि पुन निवेदन दिनु भएको ।	१)च.नं २८३ मिति २०७८/०८/२८ आवश्यक कारवाहीका लागि श्री जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गोरखालाई पत्र पठाइएको । २) च.नं. ३५७ मिति २०७८/१०/१३ मा सो सम्बन्धमा हालसम्म भएको काम कार्वाहीको जानकारी पठाईदिनुहुनका लागि श्री जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गोरखालाई पुन पत्र पठाइएको ३) च.नं ४०९ मिति२०७८/११/२६ मा ताकेता पत्र यथाशिघ्र जानकारी पठाउन पत्राचार मिति २०७८/१२/२३ मा CDO संग ४ बजेतिर सम्पर्क गरि पत्रको जवाफ पठाईदिन अनुरोध गरेको । मिति२०७८/१२/२४ मा पालुङटार न.पाका उपमेयरज्युलाई baselpampha123@gmail.com मेल गरिएको । ४) च.नं .५५० मिति२०७९/०२/१३ मा आवश्यक कारबाही सहित विवरण उपलब्ध गराईदिनुहुन भनी पत्राचार फोन सम्पर्क मिति	जातीय भेदभाव	१)मिति०७८/१२/२३मा च.नं. ५९९४ को पत्रबाट पालुङटार नपालाई ताकेता सम्बन्धमा गरीएको पत्राचारको बोधार्थ प्राप्त २)मिति०७८/१२/२३ मा च.नं. ५९९४ को पत्र मार्फत जवाफ पेश गरीएको पत्राचार प्राप्त जसमा पालुङटार न.पाको च.नं. ९७७ मिति २०७८/१२/३० मा नि..प्र.अको हस्ताक्षरित जवाफ र मिरकोट मा .वि पालुङटारको जवाफ संलग्न थियो ।

					२०७९/०२/१८ मा daogorkha@moha.gov.npमेल मिति २०७९/०२/३१ गते 9856057780 मा चुडामणी तिवारी प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्पर्क गरि पत्र प्राप्त नभएकोले पत्र पठाउन अनुरोध गरिएको । 9856057780/9856057777 ५) च.न ५८४ मिति२०७९/०३/०७ मा मिलापत्रको कागजात सम्बन्धमा भनी पत्राचार daogorkha@moha.gov.np र मिति २०७९/०३/१९ गते 9855029334 मुद्दा फाटमा र सूचना अधिकारि संग सम्पर्क गरि पत्रको बारेमा जानकारि ।		
१५	२०७८/०९/०५	सर्केगाड गा.पा. -०१, जैर, हुम्ला।	khabarajako.com मा प्रकाशित समाचार	सर्केगाड गा.पा. -०१, जैर, हुम्ला जिल्लाका चन्द्र कामीले मुगु जिल्ला शोरु गा.पा वडा नं ०४, लिम्रुकी सुन्तलि मल्लसँग अन्तरजातीय विवाह गरेका कारण केटीको माइती पक्षले केटाको घरमा मध्यरातमा तोडफोड गरी चन्द्र कामी सम्पर्क विहिन भएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०९/०५ आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, हुम्ला , जिल्ला प्रशासन कार्यालय, मुगु र साथै गृह मन्त्रालय सिंहदरवार, काठमाडौमा बोधार्थसहित पत्र पठाइएको	अन्तरजातीय विवाह र हिंसा	
१६	२०७८/०९/०५	जानकी गा.पा. -०९, जैर, कैलाली।	मिति २०७८/०९/०५ गते नयाँ पत्रिका दैनिकमा प्रकाशित समाचार	जानकी गा.पा. -०९, जैर, कैलाली जिल्लाका २५ वर्षीय अर्जुन दासको धारिलो हतियार प्रयोग गरी घाटी रेटेर हत्या भएको भन्ने व्यह(ोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०९/०५ आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कैलाली र गृह मन्त्रालय सिंहदरवार, काठमाडौमा बोधार्थसहित पत्र पठाइएको	मृत्यू(जातीय भेदभाव)	
१७	२०७८/०९/०५	गोलबजार न.पा. -०६, सिराहा।	मिति २०७८/०९/०५ गते नयाँ पत्रिका दैनिकमा प्रकाशित समाचार	गोलबजार न.पा. -०६, सिराहा जिल्लामा दुई समूहबीच विवाद हुँदा ऐ. निवासी १९ वर्षीय राम कुमार सदा माथि छुरा प्रयोग हुँदा गम्भीर घाइते भई मृत्यू भएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०९/०५ आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सिराहा र गृह मन्त्रालयलाई बोधार्थसहित पत्र पठाइएको	मृत्यू(जातीय भेदभाव)	
१८	२०७८/०९/१२	भंगहा न.पा. -०५, महोत्तरी।	मिति २०७८/०९/१२ गते ऐ. निवासी शुभ आसिष चम(ारले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	ऐ. निवासी शुभ आसिष चमारले जग्गा रोक्का फुकुवा सम्बन्धमा निवेदन दिएको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/०९/१३ आवश्यक कारवाहीका लागि श्री भुमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, प्रदेश नं. २, जनकपुर, धनुषामा पत्र पठाइएको	जातीय भेदभाव	
१९	२०७८/०९/१८	वादी समुदायका बालबालिका, सुर्खेत।	मिति २०७८/०९/१८ गते नागरिक दैनिकमा प्रकाशित समाचार	वादी समुदायका बालबालिका पढाइबाट वञ्चित शीर्षकको समाचार अनुसार सुर्खेत जिल्लाका हिक्मत वादीले सञ्चालन गरिरहेको विशेष गरी वादी बालबालिकाहरु राखिएको एक छात्रावासमा आर्थिक अभावका कारण बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा पठाउन नसकिएको र यस अघि त्यस प्रदेशको माननीय मुख्यमन्त्रिज्यूले समेत छात्रावास सञ्चालन गर्ने प्रतिवद्धता जनाउनु भएको भन्ने व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०९/१९ आवश्यक सहयोग तथा समन्वयका लागि श्री सामाजिक विकास मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश, सुर्खेतमा र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत पत्र पठाइएको	अन्य(गरिवीको कारण से वाबाट वञ्चित)	

२०	२०७८/०९/२२	ताप्लेजुङ	मिति २०७८/०९/२२ गते फोन नं. ९८४४६९२७६९ बाट आयोगमा प्राप्त सन्देश	ताप्लेजुङ जिल्लाका राजेन्द्र बुढाथोकीले अन्तरजातीय विवाह गरेको कारण निजलाई आफ्नो कूलबाट हटाइएको भनि दाजु-भाईले समूहबाट गर्ने गरेको गोठको पूजामा सहभागी नगराएको र सो सम्बन्धमा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, ताप्लेजुङमा जाहेरी दर्ता गराउन जाँदा प्रहरी कार्यालयले जाहेरी लिन नमानेको व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०८/१५ गते जिल्ला प्रशासनकार्यालय, ताप्लेजुङलाईआवश्यक कारवाहीकालागि पत्र पठाइएको ।	अन्तरजातीय विवाह गरेको कारण जातीय विभेद	
२१	२०७८/०९/२८	गंगाजमुना गा.पा. को क्यान्टिन, धादिङ ।	मिति २०७८/०९/२८ गते दियो पोष्टमा प्रकाशित समाचार	गंगाजमुना गाउँपालिकाका अध्यक्ष अधिकारीले क्यान्टिन कार्यरत कुक सुवास वि.क. दलित भन्ने थाहा पाएपछि गाउँपालिकाका अध्यक्षको दवावमा निजलाई कामबाट निकालिएको व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/०९/२९ गते आवश्यक कारवाहीका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, धादिङलाई र गृह मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौमा बोधार्थसहित पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव	
२२	२०७८/०९/३०	बुलिङ्टार गा.पा-३, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) ।	ऐ निवासी त्रिभुवन मा.विका शिक्षक श्री दल बहादुर वि.क ले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	निवेदन अनुसार निवेदकलाई आफ्नो घर पायक पर्ने नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) हुप्सेकोट गा.पा-३ स्थित श्री सरस्वती संस्कृत तथा साधारण माध्यमिक विद्यालयमा सरुवा भई आउनको लागि सरुवा भई जाने र सरुवा भई आउने दुवै विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहमति समेत लिई सकेपछि पनि निज दलित भएको कारण सरुवा हुन नपाएको भन्ने गुनासो रहेको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/१०/०३ गते श्री शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुरलाई आवश्यक जाँचबुझ तथा गुनासो सम्बोधन सम्बन्धमा पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव	
२३	२०७८/१०/०७	बर्दघाट गा.पा.वडा नं.२ निवासी नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम) ।	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम) निवासी दले कामी, ले दर्ता गराउनु भएको निवेदन ।	निवेदन अनुसार निवेदकलाई मृतक रत्न कुमार कामीको सवारी ज्यान मार्ने सम्वन्धी महान्यायाधिवक्ताको कार्यलयमा बुझाएको निवेदनको बोधार्थ अनुसार न्याय पाउने सम्बन्धी जानकारी लिने ।	मिती २०७८/११/०१ गते श्री महान्यायाधिवक्ताको कार्यलय रामशाहपथ, काठमाण्डौ लाई अनुसन्धान प्रक्रियाको सम्बन्धमा पत्र पठाइएको ।	हत्या/मृत्यू (सवारी ज्यान मार्ने सम्वन्धी)	
२४	२०७८/१०/१६	सर्लाही जिल्ला हरिवन नगरपालिका वडा नं. १०, नयाँरोड	ऐ निवासी कृष्ण रिजाल तथा मन्जु कुमारी ब्लोनले दर्ता गराउनु भएको निवेदन	ऐ निवासी निवेदकहरुको अन्तरजातिय विवाह भएको कारण माइती तथा ससुराली पक्षबाट निवेदकहरुको जीवनमाथि नै खतरा उत्पन्न हुन सक्ने भनिएको सम्बन्धमा निवेदकहरुलाई आवश्यक सुरक्षा व्यवस्था मिल(इदिनहुन व्यहोरा उल्लेख	मिति २०७८/१०/१८ गते मानव अधिकार संरक्षण सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, काठमाडौलाई र गृह मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौमा बोधार्थसहित पत्र पठाइएको	अन्तरजातीय विवाह र जीवन रक्षा सम्बन्धमा	
२५	२०७८/१०/१६	अछाम जिल्ला मंगलसेन नगरपालिका वडा नं. ०७ स्थित पीपल गाउँ	२०७८/१०/१६ गते कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित समाचार	अछाम जिल्ला मंगलसेन नगरपालिका वडा नं. ०७ स्थित पीपल गाउँको दलित समुदायका किशोरीहरु दलित भएकै कारण विद्यालय जानबाट वञ्चित भएको व्यहोरा उल्लेख ।	मिति २०७८/१०/२० गते शिक्षाबाट वञ्चित विपन्न दलित किशोर किशोरीहरुलाई विशेष सम्बोधन हुने शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था गर्न श्री मंगलसेन न.पा, अछाम र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ,अछामलाई पत्र पठाइएको ।	जातीय भेदभाव	१) मिति ०७९/०३/२३ मा च.नं १६४६ को पत्रानुसार घटनाको बारेमा प्रतिवेद प्राप्त गरि आयोगको बैठकमा पेश

२६	२०७८/११/०५	दलितहरुको हक हित संरक्षण तथा सम्वर्धन समिति, छिन्नमस्ता गाउँपालिकाका कार्यालय सप्तरी।	२०७८/११/०५ गते बौआ लाल शर्माले बोधार्थ मार्तफ दर्ता गराउनु भएको निवेदन .	छिन्नमस्ता गाउँपालिकाको कार्यालय सप्तरीको स्थानीय सरकारका निति तथा कार्यक्रमहररुमा सक्रिय सहभागी गराउने सम्बन्धमा ।	मिति २०७८/११/१० गते जिल्ला प्रशासन कार्यलय, सप्तरी, आवश्यक व्यवस्था सम्बन्धमा पत्र पठाइएको ।	अन्य(स्थानिय सरकारका निति तथा कार्यक्रमहररुमा सक्रिय सहभागी गराउने सम्बन्धमा।)	
२७	२०७८/११/१२	महालक्ष्मी न.पा. ०६ धनकुटा ।	२०७८/११/१२ सन्तोष वि.क सिफारिस गरि पाउँ .	महालक्ष्मी न.पा. ०६ धनकुटाका सन्तोष वि.क को शैक्षिक प्रमाणपत्रमा अर्याल थर कायम गराउने सम्बन्धमा ।	१) मिति २०७८/११/१२ मा परिक्षा नियन्त्रण कार्यालय सानोठिमि भक्तपुर ।	अन्य(शैक्षिक प्रमाणपत्रमा थर सच्चयाउने सम्बन्धमा ।)	
२८	२०७८/११/२६	चन्द्रनगर गाउँपालिका वडा न.६ सर्लाही ।	२०७८/११/२६ गते सरोज भुजेल, मोहीचन माझी समेतले दर्ता गराउनु भएको निवेदन .	चन्द्रनगर गाउँपालिका वडा न.ट सर्लाही ज्यान सम्बन्धी कसुरमा छानविनमा सहयोगको लागी निवेदन ।	१) मिति २०७८/११/२६ गते जिल्ला प्रशासन कार्यलय, सर्लाही, आवश्यक कारवाही सम्बधमा पत्र पठाएको।	अन्य(ज्यान सम्बन्धी कसुरमा छानविनका सम्बन्धमा)	
२९	२०७८/११/२९	चागु नारयण न.पा-०३ भक्तपुर	शान्ति सुरक्षा तथा न्याय पाउ सम्बन्धमा .	चागुनारायण न.पा ०३ भक्तपुर निवासी रामकृण परियार र सुबद्रा परियारको संयुक्त निवेदन अनुसार निजहरुको छोराले भक्तपुर न.पा ०३ वस्ने सविता क्वानचाख्या संग राजीखुशी भागी विवाह गरेकोमा केटीको परिवारले डर धाक धम्की त्रास देखाएको हुदा हाल नातेदार दिनेश परियारकोमा बस्दै आएको जिल्ला प्रहरी कार्यालय भक्तपुरले वोलाएर प्रहरी कार्यालय जादा केटीको परिवारले कार्यालय परिसरमा दिनेश परियारसलाई समेत कुटपिट गरेकोले जीउ ज्यानको सुरक्षा पाउ भनि मित २०७८/११/२९ मा निवेदन प्राप्त ।	१)मिती २०७८/११/२९मा सो निवेदकको निवेदन सहित च.न ४१६ मिति २०७८/११/२९ मा शान्ति सुरक्षा सम्बन्धमा विषयको पत्राचार जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई आवश्यक कारवाहीको लागी सचिवस्तरीय निर्णय गरि पत्राचार ।	कुटपिट तथा डर त्रास	
३०	२०७८/१२/०२	मन्थली नगरपालीका ६, चिउरीपानी , रामेछाप ।	२०७८/१२/०२ गते गोरखापत्र दैनिकमा प्रकाशीत बालिकालाइ २१ घण्टासम्म बाँधेर यातना शिर्षकको समाचार अनुसार दर्ता .	मन्थली नगरपालीका ६, भलुवाजोरमा, रामेछापमा १३ बर्षिय दलित बालिका सरीता नेपालीलाई गैर दलितको घरमा छिरी भन्दै स्थानीय शेर बहादुर श्रेष्ठले हात र कम्मरमा नाम्लोले बाधेर २१ घण्टासम्म कुटपिट गरेको समाचार प्रती आयोगको ध्यानाकर्षण सहित जानकारी ।	१) मिति २०७८/१२/०२ गते आवश्यक कारवाही सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, रामेछाप पत्र पठाइएको । २) घटनाका सम्बन्धमा आयोगका माननीय सदस्य श्री सुन्दर पुर्कुटीज्यूबाट स्थलगत अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश भएपश्चात आयोगको मिति २०७८/१२/०९ गतेको बैठक भई प्रचलित कानून बमोजिम कारवाहीको लागि गृह मन्त्रालय पत्राचार ।	जातीय भेदभाव	१) गृह मन्त्रालयको च.नं १३१ मिति २०७८/१२/२२ मा सिफासरिस कार्यन्वयन सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय रामेछाप पठाईएको पत्र आयोगलाई वोधार्थ ।
३१	२०७८/१२/०२	नलगाड नगरपालीका वडा न. ६ जाजरकोट ।	२०७८/१२/०२ अनरुपे कामीले सिफारिस सम्बन्धमा निवेदन दर्ता .	नलगाड नगरपालीका वडा न. ६ जाजरकोट निवासी अनरुपे कामीको छोरी विपना विकको मुटु सम्बन्धी स्वास्थ्य उपचारमा सहुलितपूर्ण रुपमा गर्ने ब्यबस्थाका लागी सिफारीस माग ।	२०७८/१२/०२ गते सिफारीस सम्बन्धमा शहिद गगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र बाँसबारीमा, काठमाण्डौलाई पत्र पठाको ।	अन्य(मुटु सम्बन्धी स्वास्थ्य उपचारमा सहुलितपूर्ण रुपमा गर्ने ब्यबस्थाका लागी सिफारीस ।)	

३२	२०७८/१२/०८	शुक्लानन्द न.पा. ४, तनहुँ ।	२०७८/१२/०८ शुक्लानन्द न.पा. ४, तनहुँ निवासि मिना सुनार न्याय सम्बन्धमा निवेदन दर्ता।	१)शुक्लानन्द न.पा. ४, तनहुँ निवासि मिना सुनारको १६ महिनाको छोरा रोहित सुनार को उपचारको क्रममा घटेको घटनाको न्याय सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्नपुर्ण बाल तथा महिला अस्पताल पोखरा बाट विवरण माग गरि जानकारी लिने। २) पीडित रोहित सुनारको आमा लगायत देशमाया लामाले मिति २०७९/०३/२२ मा आयोगमा सहयोगको लागि अपिल	१)२०७८/१२/०८ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्नपुर्ण बाल तथा महिला अस्पताल पोखरा बाट यथार्थ विवरण मागको लागि पत्र पठाइएको । २) अन्नपुर्ण अस्पतालमा सम्पर्क गरि सो घटनाको बारेमा बुझ्न अस्पतालको प्रमुखको सम्पर्क नं मागेको र घटनाको बारेमा जानकारि गराईएको ।	अन्य(उपचार गर्दा मृत्यु भएको घटना ।)	मिति २०७८/१२/२२ मा च.नं७०२ को पत्र मार्फत नेपाल मेडिकल काउन्सिल बासवारीबाट छानविन गरि रिपोर्ट आएको जानकारी प्राप्त
३३	२०७८/११/१५ निवेदन प्राप्त भएता पनि निवेदन दिनेको हस्ताक्षर तथा अस्पतालको कुनै कागजात नभएको हुदा पत्राचार ढिला भएको	अछाम जिल्ला स्थायी घर भई हाल का.म.न.पा नरेफाँट निवासी	अछाम जिल्ला स्थायी घर भई हाल का.म.न.पा नरेफाँट निवासी धिरज टमटा र गौत्तम टमटाको निवेदन 9860174243	अछाम जिल्ला स्थायी घर भई हाल का.म.न.पा नरेफाँट निवासी लाल बहादुर वि.क (एल वी) अस्वस्थ्य भई उपचारको क्रममा सिभिल अस्पताल लगेकोमा पैसा नभएको कारण अस्पतालले वास्ता नगरी मृत्यु हुन गएको भन्ने दावी धिरज टमटार गौत्तम टमटाको दावी	१)२०७८/१२/१० गते सिभिलि सर्भिस अस्पताल वानेश्वरलाई घटनाको छानविन तथा जाँचबुझ गरि यथार्थ विवरण पठाउनको लागि निवेदन सहित उपलब्ध कागजात सहित पत्राचार गरिएको ।२) च.न५०१ मिति २०७८/१२/२८ मा ताकेता पत्र ३)च.नं.५९८ मिति २०७८/१२/१९ मा ताकेता पत्र	अन्य(उपचार गर्नका लागि लगेको मा पैसा अभावका कारण मृत्यु भन्ने दावीको उजुरी)	
३४	२०७८/१२/१४	खजुरा गाउपालिका बाँके	जन्म दर्तामा आमा बाबुको थर भन्दा फरक थर राख्न मिल्ने नमिल्ने भनी राय माग	खजुरा गापाबाट कृपालाल सुनारको छोराले जन्मदर्ता गराउन जादा आफ्नो तथा श्रीमतीको थर भन्दा फरका थर राखि जन्म(दर्ता गराउन खोजेकोमा गाउपालिका अन्यौल भई दलित भएको निजले राख्न खोजेको थर कायम गर्न मिल्न / नमिल्ने भनी च.नं. ८५७ मिति २०७८/१२/१४ को राय माग गरेको पत्र प्राप्त ।	१) राय माग गरेको पत्रमा आयोगबाट च.नं. ४८१ मिति२०७८/१२/१५ मा छुटेका दलित थरहरु सूचीकृत क्रममा रहेको हुदा प्रमाण पुगेका थरहरु सूचिकृत हुने प्रक्रियामा रहेको अनुरोध छ भनी पत्राचार ।	अन्य(बुढा क्षेत्री थर कायम गर्न मिल्ने नमिल्ने सम्बन्धमा राय माग)	
३५	२०७८/१२/२३	नेपाली सेनाको विज्ञापन	नेपाली सेनाको विज्ञापन सम्बन्धमा	मिति २०७८/१२/०१मा श्री भर्ना छनौट निर्देशानलय कार्यरथी विभाग जंगी अड्डाबाट सैन्य पदको दरखास्त प्रकाशित गर्दा समावेशी तर्फ दरखास्त दिने उम्मेदवारको हकमा दलितको लागी दलित आयोगबाट दलित भनी प्रमाणित भएको प्रमाणपत्र एक प्रति अनिवार्य भनिएको सूचनाका साथै विभिन्न व्यक्तिहरुले दरखास्त दिनको लागि दलित आयोगमा प्रमाणपत्र माग गरेको सम्बन्धमा ।	१) निर्देशानलय कार्यरथी विभाग जंगी अड्डाबाट सैन्य पदको दरखास्त प्रकाशित गर्दा समावेशी तर्फ दरखास्त दिने उम्मेदवारको हकमा दलितको लागी दलित आयोगबाट दलित भनी प्रमाणित भएको प्रमाणपत्र एक प्रति अनिवार्य भनिएकी सूचनामा आयोगको गम्भीर ध्या(नर्षण भएको र सो सम्बन्धमा आयोगले मिति २०७८/१२/२३ गते सचिव स्तरीय निर्णय गरी दलित प्रमाणित सम्बन्धी व्यवस्था स्थानीय सरकार संञ्चालन ऐन २०७४को दफा १२ को उपदफा २ (ङ) को ३४ बमोजिम सो कार्य वडा समितिको काम कर्तव्य भएको र यस अघि रा.द.आयोगले प्रमाणित गरेको हकमा सो ही आधारमा समावेशी कोटामा भर्ना छनौट प्रक्रियामा समावेश हुन सक्ने व्यवस्था मिला(उनको लागि रक्षा मन्त्रालय र भर्ना छनौट निर्देशानालय कार्यरथी विभागलाई पत्राचार	दलित हक अधिकार हनन(नेपाली सेनाको विज्ञापनमा दलितहरुको हकमा दलित सहभागी हुन अनावश्यक कागजात पेश गर्नु पर्ने प्रावधान सम्बन्धमा संचार माध्यम तथा सेवाग्राहीको गुनासो ।)	पत्राचार पश्चात दलित आयोगबाट दलित प्रम(ाण पत्र बाहेक तो किएक निकायबाट जारी प्रमाणपत्रको आधारमा मा पनि भर्ना प्रक्रियामा सहज हुन मद्दत पुगेको

३६	२०७८/१२/०८	वाजुरा मुसीकोट	जहाँ हरेक आमाले गुमाएका छन् सन्तान	मिति २०७८/१२/०८ गतेको कान्तिपुर दैनिकमा प्रकाशित समाचार अनुसार बाजुराको मुसीकोटमा कुपोषण भएका कारण प्राय सबै आमाले सन्तान गुमाउन परेको समाचार प्राप्त।	मिति २०७८/१२/०८ गतेको कान्तिपुर दैनिकमा प्रकाशित समाचार अनुसार बाजुराको मुसीकोटमा कुपोषण भएका कारण प्राय सबै आमाले सन्तान गुमाउन परेको र त्यसमा पनि दलितहरुको अवस्था ज्यादै दयनीय भएकोहुदा सोको सत्य तथ्यबुझी कुपोषणबाट हुनु असर न्यूनिकरणका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउनको लागि जिल्ला प्रशासन कार्यलय बाजुरालाई च.नं ४९२ मिति २०७८/१२/२३ मा पत्राचार ।	अन्य(कुपोषणबाट सिङ्गो गाउनै प्रभावित भएको भनी संचार माध्यम तथा आयोगको माननीय सदस्य श्री मीनादेवी सोवज्यूको निववेन)	
३७	२०७८/१२/२४	राष्ट्रिय भूमि आयोग	भूमिहीन दलितको सम्बन्धमा	दलितहरुको लागि संविधानमा व्यवस्था भूमि प्राप्त हुन नसकेको विषयमा आयोगमा विभिन्न माध्यम तथा सरोकारवालाहरुको गुनासो प्राप्त भएको	१) मिति२०७८/११/२ गते आयोगको बैठका वसि संविधानको धारा ४० को उपधारा ५ मा राज्यले भूमिहीन दलितलाई कानून बामोजिमा एक पटक जमिन उपलब्ध गराउनु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था भए बमाजिम भूमि उपलब्ध गराउनका गठन भएको भूमि आयोगले नेपालका भूमिहीन दलितलाई भूमिको व्यवस्था तथा लालपूर्जा वितरणमा उच्च प्राथमिकता दिई आवश्यक व्यवस्था मिलाउन र भूमि वितरण प्रक्रिया के कसरी अघि बढाइएको छ सो कुरा आयोगलाई जानकारि गराउनका लागि निर्णय गरि च.नं ४९४ मिति२०७८/१२/२४मा भूमि आयोग ताहचल काठमाण्डौलाई पत्राचार ।	अन्य(विभिन्न सरोकार वाला हरुलेदलित भूमिहीनको बारेमा सो धनी भएको तथा आयोगले आधिकारिकता बुझ्न ।)	
३८	२०८१/०१/०४	झापा जिल्ला हाल ईमाडोल	कानूनी कारवाही गरीपाउ संजिव वराईली 9841660193	झापा जिल्ला स्थयी ठेगाना हाल ईमाडोल ललितपुर निवासी संजिव बराईलीको निवेदन अनुसार आफ्नोर गायिका मेलिना राईको पारिवारिक सल्लाहमा विवाह बन्धनमा बाधिने निर्णय भई Engagement को फोटो सहित सामाजिक संजाल फेसबुक मार्फत Add गरेकोमा विभिन्न व्यक्तिहरुले व्यक्तिगत मान मर्यादामा आच आउने गरि गालि गलौज गरि फेसबुक तथा सामाजिक संजालमा स्टाटस पोष्ट गरेको हुदा निजहरुलाई कानूनी कारवाही गरिदिनका लागि मिति २०७९/०१/०४ मा निवेदन	१) मिति २०७९/०१/०५ निवेदकको निवेदन सहित आवश्यक कारवाही सम्बन्धमा च.नं.५०६ मिति २०७९/०१/०५ मा गृह मन्त्रालय लाई पत्राचार २)) च.नं.५३० मिति २०७९/०१/१९ मा जानकारी सम्बन्धमा भनी विवरण URL खुलाई पठाईदिने भनी 1-01-026-01 च.न१३९९ मिति२०७९/०१/१४ प्रहरी प्रधान कार्यालय को पत्र प्राप्त भए पछ च.नं.५२५ मिति २०७९/०१/२२ मा जानकारी सम्बन्धमा संजीव वराईलाई पत्राचार र वोधार्थ गृह मन्त्रालाई पत्राचार ।	अन्य(गाली बेईज्जती/ साईबार अपराध)	१) च.नं. ५३० मिति २०७९/०१/१९ मा जानकारी सम्बन्धमा भनी विवरण URL खुलाई पठाईदिने भनी 1-01-026-01 च.न.१३९९ मिति २०७९/०१/१४ प्रहरी प्रधान कार्यालय को पत्र प्राप्त
३९	२०८१/०१/०५	कैलाली जिल्ला घोडाघोडी न.पा भई हाल का.मनपा १० नेपालटार	न्यायीक प्रकृयामा सहयोग गरिदिने सम्बन्धमा दिपा नेपाली 9862791103	कामनपा कृष्ण विडारीको घरमा बस्दै आएकोमा जात थाहापाएपछि तल्लो जातले घरमा बस्न नमिल्ने भन्दै मानसिक तनाव दिदै घर छोड्न लगाएको हुदा नेपालको संविधान अनुसार साथै २१ औ शताब्दीमा आएर मानव भएर बाच्नु पाउने मौलिक हक समेत हनन भएको भनी मुद्दा २०७६/११/२२ मा दर्ता गराएको तर जिल्ला अदालतले मिति २०७८/०३/२९ ले मौलिक हक स्थापना हुने र मानव भएर बाँच्न पाउने हक सुनिश्चिता गर्न नसकेको हुदा उच्च अदालत पाटनमा २०७८/०८/०९ गते जातिय भेदभाव तथा छुवाछूतको मुद्दा दर्ता भई कानूनी प्रक्रियामा रहि मिति २०७८/०१/०६ गते पेशी तोकिएको जानकारि सहित आवश्यक न्यायीक प्रकृयामा सहयोगका लागी निवेदन	अदालतमा विचाराधिन मुद्दा भएको हुदा पत्र दर्ता मात्र गरिएको	जातीय विभेद	

४०	२०७९/०१/०६	दैलेख जिल्ला आठविस न.पा ०१ सात्तला	आर्थिक सहयोग बारेमा झुपेन्द्र विक 9860161007	दैलेख जिल्ला आठविस नपा ०१ निवासी झुपेन्द्र विकको वर्ष ०३ को छोरा प्रिन्स धम(ालाको कान्ति बाल अस्पतालमा किडनी लिभर र ब्रेनमा क्यान्सर -Neuro-balstoma)सम्बन्धि उपचार गराउदै आएको वोनम्यारो ट्रान्सप्लान्ट गर्नुपर्ने भएको हुदा सो उपाचारको लागी सहयोगको अनुरोध सहित निवेदन ।	१) मिति २०७९/०१/०६ मा च.नं. ५०७ अनुसार सिफारिस सम्बन्धमा श्री गृह मन्त्रालयलाई निज विर ामी दलित समुदायको तथा आर्थिक अवस्थापनि ज्यादै नाजुक भएको हुदा विपत्तिमा परेको अवस्थामा आवश्यक सहयोगको व्यवस्थाका लागी सचि(वस्तरीय निर्णय गरि अनुरोध ।	अन्य(उपचारको लागि सहयोगको)	
४१	२०७९/०१/११	चितवन जिल्ला भई हाल कुपोण्डोल ललित पुर	आवश्यक कारवाहि सम्बन्धमा विन्दु दर्जी 9823745374	ललितपुर जिल्ला चापागाउ निवासी काले विष्टको छोरा र निवेदिका विन्दु दर्जीविच २०७४ सालमा विवाह भएको हाल ४ वर्षको एक सन्तान समेत भईसक्दा बाहिरी केटीहरुसंग लागेर जातभात नमिलेको भनि कुटपिट गने घरमा नआउने, खर्चपानी नदिने दलित भनि हेला गर्ने यातना दिनुका साथै विवाह दर्ता तथा जन्म दर्तागर्न नमाने को हुदा आवश्यक सहयोग गरिदिनुहुन भनी निवेदन ।	१) मिति२०७९/०१/१२ मा च.नं. ५११ अनुसार जिल्ला प्रसासन कार्यालय ललितपुर लाई आवश्यका कारबाही सम्बन्धमा भनी निवेदक विन्दु दर्जीले दिनुभएको निबेदनको छाँया प्रति सहित पत्राचार र सम्पर्क गरि जानकारी ।	कुटपि ट(पारिवारिक झगडाका साथै जातीय विभेद)	
४२	२०७९/०१/११	अन्य आयोगका माननीयज्यूहरुको पत्र	ध्यानार्षण पत्र अन्य आयोग मा(ननीयज्यूहरुको हस्ताक्षरित पत्र	आसन्न स्थानीय निर्वाचनमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी उम्मेदबार तय गर्न राजनीतिक दलहरुलाई विशेष ध्यानार्षण पत्र	१) आयोगको रेकर्डमा राखिएको ।	अन्य(लैङ्गिक समावेशी)	
४३	२०७९/०१/१३	कैलाली जिल्ला बर्दगो रिया गापा वडा नं. ०३	घटनाको साय तथ्य अनुसन्धान गरि न्यायको लागि पहल गरिदिने सम्बन्धमाानृप नेपाली 9742972953	कैलाली जिल्ला बर्दगोरिया गापा वडा नं. ०३ खैरेनी बस्ने नृप नेपालीलाई ऐ.ऐ. बस्ने अन्दाजी द्वद्ध को महोन रेग्मीले मिति २०७९/०१/०४ मा तिमिहरु डुमको जग्गा कब्जा गरेर मारेपनि उम्किन सक्छु भनि डर त्रास धम्की दिएकोले असुरक्षित महसुस भई हार गुहार माग्दा उल्टै निवेदको भाउजु गालीगलौच तथा हातपात समेत गरि ईलाका प्रहरी संग मिली निवेदकको परिवार को नाममा सार्वजनिक मुद्दा दर्ता गरि विना पक्राउ पुर्जि थुन्ने भएको हुदा सो विभेदपूर्ण हस्तक्षेप छानविन गरि न्यायीक प्रक्रियामा पहल गरिदिनु भनि निवेदन ।	१) मिति२०७९/०१/१३ मा चनं.५१६ अनुसार जिल्ला प्रसासन कार्यालय कैलाली र जिल्ला प्रहरी कार्यालय कैलालीमा आवश्यक कारवाही सम्बन्धमा निवेदनको छाँयाप्रति सहित पत्राचार तथा फोन सम्पर्क	कुटपिट/जातिय भेदभाव	

४४	२०७९/०१/१५	सप्तरीको खडक नगर पालिकाका ०४	२०७९/०१/१४ मा Thahaon-line.com / setopati.com मा प्रकाशित कुटपिट बाट एक युवकको मृत्यु र स्वतन्त्र उम्मेदवार उठाएको निहुमा दलित युवकलाई कुटीकुटी हत्या समाचार	समाचार अनुसार सप्तरी जिल्ला खडक नपा ०४ निवासी सन्तलाल पासवानले दलित मतदाता बाहुल्यत भएको वडामा उम्मेदबार नबनाएको असन्तुष्टिमा स्वतन्त्र उम्मेदवार दिएको हुदा दलितहरु बढी राजनिति गर्न थाल्यो भन्ने निहुमा मारेको भन्ने मृतकको बुवाको दाबी रहेको समाचारमा उल्लेख रहेको छ।	१) मितिर०७९/०१/१५ मा च.नं.११८ अनुसार जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीलाई पत्रिकामा प्रकाशित समाचार अनुसार स्वतन्त्र उम्मेदवार उठेको निहुमा सप्तरी जिल्ला खडक नगरपालिका ०४ निवासी दलित यूवक सन्तलाल पासवानको कुटपिटबाट हत्या भएको विषयमा छानविन गरि यथाशिघ्र कारवाहीको जानकारी यस आयोगमा पठाउनको लागी पत्राचार।	हत्या	
४५	२०७९/०१/१६	चिकित्सा आयोगको नतिजा सम्बन्धमा	२०२२ अप्रिल ०२मा प्रकाशित गरेको medical Education Entrance Examination - Mecee Bl 2022_ Entrance Result BNS मधेशी दलित तर्फको नतिजा सम्बन्धमा	२०२२ अप्रिल ०९मा प्रकाशित गरेको medical Education Entrance Examination - Mecee Bl 2022-Entrance Result BNS मधेशि दलित नतिजामा बविवा शाह, रिडकु कुमारी यादवले दलित कागजात पेश गरेको विवरणमा शंका लागेको हुदा सो सम्बन्धा छानविन पेश गर्न र कागजातको वारेमा बुझ्नको लागि निवेदन तथा आयोगको ध्यानार्षण भएको।	१)मितिर०७९/०१/१६ मा च.नं.११९ को पत्रानुसार चिकित्सा शिक्षा आयोग सानोठिमी भक्तपुरलाई २०२२ अप्रिल ०९मा प्रकाशित गरेको medical Education Entrance Examination - Mecee Bl 2022_ Entrance Result BNS नतिजामा सहभागी परिक्षार्थीहरुले पेश गर्नुभएको कागजातको छाँयाप्रति माग गरि पत्राचार तथा 9851194731 हेमन्त राज कोईराला9842044767/9841581424माफो नगरिnfo@mec.gov.npमेल गर्नुका साथै आयोगमा पत्र पुर्याएको। २) पटक पटक मौखिक रुपमा सम्पर्क गरि जवाफ मागगर्दा पनि पत्र प्राप्त नभएकोले पुन ताकेत पत्र च.नं ५५१ मिति २०७९/०२/१६ मा जवाफ ७ दिन भित्र उपलब्ध गराउनको लागी पत्राचार ३) मिति २०७९/०२/२३ को पत्रानुसार परीक्षार्थीहरु मध्ये एक लाई हटाईएको र अरुले पेश गरेको कागजातमा बाविता शाहको बारेमा आयोग अझै अन्यौल भएको हुदा सोलाई स्पष्ट पार्न पुन सोनार जाति मधेशी दलित जातीमा नपने भएको व्यहोराको पत्र साथै आयोगको दलित अनूसूची सहित आवश्यक कार्याथ सम्बन्धमा च.नं.५६८ मितिर०७९/०२/३० मा पत्राचार र सम्पर्क।	(दलित हक अधिकार हनन)गैर दलितले सेवा सुविधा प्राप्त गरेको उजुरि	१)मिति २०७९/०२/२३ मा च.नं. ५८२ को पत्रानुसार जानकारी उपलब्ध गराईएको पत्र प्राप्त
४६	२०७९/०१/१९	सिन्धपाल्चोक मेलम्ची नपा ०२	दलित प्रमाणित बनाउन निवेदन संगीता विश्वकर्मा 9860358623	निवेदिकाले निजको सुपुत्री निष्ठा विश्वकर्माले दलित कोटा अर्न्तगत बुढानिल कण्ठ मा.विमा परिक्षा दिनको लागि वडाबाट प्रमाणित गरेको दलित प्रमाणित कागजले मात्र नहुने राष्ट्रिय दलित आयोगले बनाएको भएमात्र परीक्षामा सहभागी गराउने भनी परीक्षाको दिन मिति२०७९/०१/०९ मा निवेदन प्राप्त	१) आयोगका माननीय सदस्य सुन्दर पुर्कुटी ज्यूले तत्काल सम्पर्क गरि विद्यालयमा दलित प्रमाणितको व्यवस्था वारेमा जानकारी गराउनु भई परिक्षमा सहभागी गराउन आग्रह २) मिति २०७९/०१/१९मा च.नं. ५२० मा आवश्यक कारबाही मिलाउनहुन भनी जातिय सिफारिस तथा जातीय प्रमाणपत्र सम्बन्धमा मिति२०७५/०४/३० मा संघीय मामिला तथा सामान्या प्रशासन मन्त्रालयबाट जारि भएको परिपत्र समेत संलग्न गरि पत्राचार	दलित हक अधिकार हनन(जातिय प्रमाणपत्र सम्बन्धमा)	पत्राचार पछि परीक्षामा सहभागी

४७	२०७९/०२/२२	शंखमुल काठमाण्डौ	श्री जगत गुरु आदर्श ससंकृत गुरुकुल	वर्दिर्याबाट आएका दलित विद्यार्थीहरुलाई तेज प्रसाद भट्टराईले सुनार थर भएका दलितलाई गुरुकुलमा भर्ना हुन नदिएको संचार माध्यममा आएको निवेदन	आयोगका माननीय अध्यक्षज्यू र माननीय सदस्य श्री सुन्दर पुर्कुटी श्री जगत गुरु आदर्श ससंकृत गुरुकुलमा गई घटनाको वारेमा यथार्थ बुझ्दा घटना संचार माध्यममा आएको जस्तो नभएकोले शैक्षिक शत्र गुज्रिसकेको र कोटा खाली नभएको बुझीएको आवश्यक राय सल्लाह सुझाव सहित ३ बुदे सहमति गर्नुभएको १) आगामी शैक्षिक शत्रमा दलित विद्यार्थीहरुलाई भर्ना गराउने । २)दलितका विषयहरुमा राष्ट्रिय दलित आयोगसंग सहकार्य तथा समन्वयमा अगाडी बढ्ने ।	जातीय भेदभाव	
४८	२०७९/०२/२३	देउला समुदायको सम्बन्धमा	देउला समुदायलाई दलितमा राख्ने नराख्ने भनी बारम्बार विवादमा आईरहेको र कतिपयले राख्नुपर्ने कतिपयले राख्नु नहुने भनि निवेदन प्राप्त भएकोले सोलाई स्पपष्ट धारणा बनाउनको लागि देउला समुदाय भएको पालिकाहरुमा पत्राचार गरी सो जातीलाई दलितमा समावेश गर्न पर्ने नपर्ने स्थलगत बुझी प्रमाणसहित पेश गर्न आग्रहको पत्राचार गर्ने विषयमा आयोगको मिति २०७९/०२/१२ गतेको निर्णय	उला समुदायलाई दलितमा राख्ने नराख्ने भनी बारम्बार विवादमा आईरहेको र कतिपयले राख्नुपर्ने कतिपयले राख्नु नहुने भनि निवेदन प्राप्त भएकोले सोलाई स्पपष्ट धारणा बनाउनको लागि देउला समुदाय भएको पालिकाहरुमा पत्राचार गरी सो जातीलाई दलितमा समावेश गर्न पर्ने नपर्ने स्थलगत बुझी प्रमाणसहित पेश गर्न आग्रहको पत्राचार गर्ने विषयमा आयोगको मिति २०७९/०२/१२ गतेको निर्णय ।	उला समुदायलाई दलितमा राख्ने नराख्ने भनी बारम्बार विवादमा आईरहेको र कतिपयले राख्नुपर्ने कतिपयले राख्नु नहुने भनि निवेदन प्राप्त भएकोले सोलाई स्पपष्ट धारणा बना(उनको लागि देउला समुदाय भएको पालिक(हरुमा पत्राचार गरी सो जातीलाई दलितमा समावेश गर्न पर्ने नपर्ने स्थलगत बुझी प्रम(णसहित पेश गर्न आग्रहको पत्राचार गर्ने विष(यमा आयोगको मिति २०७९/०२/१२ गते को निर्णय भई देउला पूजारी, जलारी,जालन्धर, च्यामे, चिकार,च्याम्खल, पोढे,कुशले, धोवी,पोडे, दलित जातिमा राख्न पर्ने नपर्ने विषयको पत्र(ाचार च.नं५६४ मिति२०७९/०२/२३ मा १३ पालिकालाई पत्राचार र सम्पर्क ।	अन्य/ विभादित थर	
४९	२०७९/०२/२५	मुगु जिल्ला सोरु गाउपालिका ०२	जातिय विभेद छुवाछुत सम्बन्धमा हरिलाल दमाई र गर्वी दमाई	मुगु जिल्ला सोरु गापा ०३ निवासी हरलाल दमाई र गर्वी दमाईलाई ऐ.ऐ निवासी कालिकान्ता बुढाका छोराहरु बालकर्ण बूढ, जुवारी बूढा, नवराज बूढा र मानबहादुर बुढले निवेदकहरुलाई दलित भएको कारण गाली गलौच,अभद्र व्यवहार, हातपात तथा लुटपाट समेत गरेको भनी निवेदन ।	१) मिति २०७९/०२/२५ मा च.नं. ५६६ को पत्र अनुसार जिल्ला प्रशासन कार्यालय मुगुलाई हरिलाल दमाई र गर्वी दमाईको सम्बन्धमा के कसो भएको हो जाचबुझ गरि दोषीलाई आवश्यक कारवाही गरि सोको विवरण यस आयोगमा उपलब्ध गराउनका लागि निवेदनको छाँयाप्रति सहित daomugu@moha.gov.npdf पत्राचार र 087460200 मा सम्पर्क गरि जानकारि ।	कुटपिट	
५०	२०७९/०२/३१	ईलाम जिल्ला ईलम नपा वडान नं. ०८ 9818237431 sandeshramtel98@gmail.com	सिफारिस पाउ भनी सन्देश रम्तेलले विश्व यात्रा गर्नका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तहरु शारिरिक रुपमा अशक्त भएपनि मानसिक रुपमा सक्षम छन्	“अपाङ्गता भएकवा व्यक्तहरु शारिरिक रुपमा अशक्त भएपनि मानसिक रुपमा सक्षम छन्” भन्ने नारा सहित विश्व भ्रमणमा जानल(ाग्नु भएको सन्देश रम्तेलले यस आयोगमा सिफारिसको लागि अनुरोध सहित निवेदन ।	१) मित२०७९/०२/३१ मा च.नं५७८ अनुसार जो जससँग सम्बन्धित छ भनी “अपाङ्गता भएका व्यक्तहरु शारिरिक रुपमा अशक्त भए(पनि मानसिक रुपमा सक्षम छन् भन्ने नार लाई विश्वव्यापी रुपमा फैलाउने उद्देश्यले विश्वयात्रा गर्ने ईच्छा गर्नु भएकोले सन्देश रम्ते ललाई विश्वभ्रमणका क्रममा आवश्यक सहयोग तथा समन्वयका गरिदिनु भनी सिफारिस ।	अन्य	

५१	२०७९/०२/३१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय ओखलढुङ्गा	राय उपलब्ध सम्बन्धमा	च.नं. २७२५ मिति २०७९/०२/३१ को पत्रानुसार ओखलढुङ्गा जिल्ला सुनकोशी गापा वडा नं.०७ निवासी कृष्ण बहादुर विश्वकर्माको छोरा रुद्र बहादुर विश्वकर्माले विश्वकर्माथरालाई परिवर्तन गरि घताल थर कायम गरि नेपाली नागरिकताको प्रतिलिपि पाउ भनि निवेदन गरेकोमा सो दलित आयोगमा सूचिकृत नभएको हुदा कायम गर्ने सम्बन्धमा राय माग गरि अनुरोध	१) जिल्ला प्रशासन कार्यालयले राय माग गरे अनुसार च.न ५७९ मिति २०७९/०२/३१ को पत्रमा राय सम्बन्धमा विषय लेखि घताल थर राष्ट्रिय दलित आयोगको सूचिकृत गरेको दलित जात/ थर भित्र नपर्ने हालसम्म समावेश नभएको हुदा सोही बमोजिम गर्नु गराउनु हुन आदेशानुसार अनुरोध छ भनी पत्राचार ।	अन्य	
५२	२०७९/०३/२२	धनुषा जिल्ला कमला नगर पालिका ०१	न्यायको लागि पहल गरि पाउ भनी मदन कुमार महराले आयो गममा निवेदन 9807273910 984282631	मिति २०७९/०३/२० गते धनुषा जिल्ला औरही गा.पा वडा नं.०१ भ्रीटकहिय निवासी अन्दाजि ३७ बर्षको रामनाथ यादव र ऐ. ऐ. निवासी अन्दाजी ३१ वर्षको सुजित कुमार यादवले श्री रामजानकी सभाहलको अभिभावक भेलामा निवेदक मदन कुमार महरलाई दलित भएकै कारण कालोमोसो दलेर कुटपिट गरेकोले हुदा कारबाहीको पहल गरिदिनका लागी निवेदन ।	१) च.नं.६०० मिति२०७९/०३/२० गते धनुषा जिल्ला औरही गा.पा वडा नं.०१ भ्रीटकहिय निवासी अन्दाजि ३७ बर्षको रामनाथ यादव र ऐ. ऐ. निवासी अन्दाजी ३१ वर्षको सुजित कुमार यादवले श्री रामजानकी सभाहलको अभिभावक भेलामा निवेदक मदन कुमार महर लाई दलित भएकै कारण कालोमोसो दलेर कुटपिट गरेकोले भनी दिएको निवेदनको छाँया प्रति यसै पत्रसाथ संलग्न राखि घटनाको अन्य व्यहोरा सोहीबाट अवगत गरी सो सम्बन्धमा के-कसो भएको हो ? यथार्थ बुझि छानविन तथा आवश्यक कारवाही गर्न भनि जिल्ला प्रसासन कार्यालाईलाई daodhanusha@moha.gov.np मेल तथा 041520450 र 9851190584 मा किरण मिश्रलाई सम्पर्क गरेको ।	कुटपिट	
५३	२०७९/०३/२३	सिरहा जिल्ला मिर्चैया नपा ०१	दलित अनलाईन २१ असार २०७९ मंगलबार प्रकाशित अनलाईन खवर अनुसार सिर हामा सामूहिक बलात्कारपछि दलित बालिकाको आत्महत्या"	सिरहामा सामूहिक बलात्कारपछि दलित बालिककाको आत्महत्या" अनुसार सिरहा जिल्ला मिर्चैया नगरपालिका ०१ निवासी १४ वर्षिय दलित बालिकालाई घरमा कोही नभएको अवस्थामा गाँउका दुई युवकले सोमबार दिउसो जर्वरजस्ती करणी गरेको र सो घटना भएको भोलीपल्ट झुण्डिएको अवस्थामा मृत फेला परेको भन्ने दुखद समाचार प्रति यस आयोगको गम्भीर ध्यानार्षण भएको विषय आयोगमा छलफल	सिरहामा सामूहिक बलात्कारपछि दलित बालिककाको आत्महत्या" अनुसार सिरहा जिल्ला मिर्चैया नगरपालिका ०१ निवासी १४ वर्षिय दलित बालिकालाई घरमा कोही नभएको अवस्थामा गाँउका दुई युवकले सोमबार दिउसो जर्वरजस्ती करणी गरेको र सो घटना भएको भोलीपल्ट झुण्डिएको अवस्थामा मृत फेला परेको भन्ने दुखद समाचार प्रति यस आयोगको गम्भीर ध्यानार्षण भएको छ । सो सम्बन्धमा के-कसो भएको हो ? यथार्थ बुझि छानविन तथा आवश्यक कारवाही गरी सोको विवरण यस आयोगमा यथाशिघ्र उपलब्ध गराउनको लागी च.नं. ६०१ मिति २०७९/०३/२३मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय सिरहामा daosiraha@gmail.com पत्राचार र 9842913623÷/9829785385 सूचना अधिकारी भवेश कुमार झा संग करा गरि जानकारी ।	बलात्कार तथा हत्या	१)चनं.७९९५ मिति २०७९/०३/२४ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालयले जिल्ला प्रहरी कार्यालय सिरहालाई सत्य तथ्य छानविन गरि दोषीलाई आवश्यक कारवाही गर्ने सम्बन्धमा पत्राचार गरेको पत्रको वोधार्थ आयोगमा गरेको पत्र प्राप्त ।

७.२ आयोगका माननीयहरुबाट विभिन्न जिल्लामा गरिएको घटनाको स्थलगत अनुगमनहरु निरिक्षणहरुको प्रतिवेदन तथा गतिबिधिहरुको विवरण

माननीय अध्यक्ष देवराज विश्वकर्मा

दाङ जिल्लामा मिति २०७८/०६/१९ देखी २०७८/०६/२५ सम्म अनुगमनको विवरणः

मिति २०७९ बैशाख १८ गते तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. ९ स्याउली बजारका ३ जना नावालकहरु वेवारिसे अवस्थामा रहेको भारतीय नम्वरको गाडीमा मृत अवस्थामा भेटिएको र ति नावलकहरु दलित समुदायको भएको हुँदा उनीहरुको के कसरी मृत भेटिए भन्ने विषयमा प्रहरी र नागरिक अधिकारकर्मी हरुको तर्फबाट खोज अनुसन्धान गर्ने गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालय दाङ, तुलसीपुर उपमहानगरपालिका, स्थानिय दलित अधिकारकर्मी र राष्ट्रिय दलित आयोगको संयुक्त पहलमा मृत वालकहरुको सदगद् गर्ने र उनीहरुका अभिभावकहरु अत्यन्त गरिब रहेकाले आवश्यक राहत व्यवस्थाका लागि सम्बन्धित पक्षहरुसंग सहजिकरण गरिएको ।

दाङका विभिन्न सरोकारवालाहरु र दलित अधिकारकर्मीहरु सँग दलित अधिकार प्रवर्द्धनका लागि सहकार्य र दलित अधिकारको संरक्षण र शसक्तिकरण गर्ने विषयमा महत्वपूर्ण छलफल गरिएको ।

माननीय सदस्य, श्रीमती मिनादेवी सोव २०७८

डोटी जिल्लामा मिति २०७९/०१/२५ गते देखि २०७९/०१/३१ सम्म अनुगमनबो विवरण

पृष्ठभूमि

जातीय विभेद सम्बन्धी यथासम्भव जानकारी दिने रसरोकारवाला निकायहरुलाई जातीय विभेद अन्त्यका लागि जिम्मेवार बनाउने उद्देश्यले प्रहरी उपरिक्षक श्री दान बहादुर मल्ललाई भेटी देहाय बमोजिमका घटनामा छलफल भएको थियो ।

१.मुद्दा दर्ता नं. ५० (पचास) दर्ता मिति २०७७।०८।१९ गते

मिति २०७७।०८।१७ गते साझ १७.३० बजेको समयमा डोटी पूर्वीचौकी गा.पा. २ बस्ने धन बहादुर ओलिको छोरा वर्ष २० को बिक्रम ओलीले ऐ, धनाडीखालिगडा स्थित म जाहेरवाल लगायत ६ जनालाई तथानाम् गाली बेईज्जती गरी डुम भनी जातीय अपहेलना र हेप्ने तथा भेदभाव गर्नुका साथै विहेको जन्तीमा बजाउन लगिएको बाजागाजाहरु तोडफोड गरेको हुँदा निजलाई कानून बमोजिम कार्वाही गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको टिका नेपालीको जाहेरी दरखास्त परेको ।

२. मुद्दा दर्ता नं. ६२ (बैसट्ठी) दर्ता मिति २०७७।०७।१० गतेः

मिति २०७७।०७।१० बेलुका ०७.०० बजेको समयमा जिल्ला डोटी बडीकेदार गा.पा.३, स्थित ओम पुन मगर समेतका ९ जनाले हुल बाधेर मेरो घरमा आई एक्कासी डुम भनी गाली गलौज र हातपात समेत गरी जातीय छुवाछूतजन्य दुर्व्यवहार गरेको हुँदा कानून बमोजिम कारवाही गरी पाउँ भनी जाहेरी दिएको ।

३.मुद्दा दर्ता नं. ११३ मिति २०७८।०२।०४ गते १ बजेको समयः

मिति २०७८।०१।३१ गते जिल्ला डोटी सायल गा.पा. ३, स्थित वडा कार्यालयमा गई दैनिक सेवा प्रवाहको काम गरिरहेको बेला प्रतिवादी गणेश रावल र लछी थापाले अत्यधिक मात्रामा मादक पदार्थ

रक्सी सेवन गरि मेरो कार्यकक्ष भित्र प्रवेश गरी मलाई डुम वडा अध्यक्ष र हामीलाई डुमको सरकार चाहिदैन भन्दै जातीय विभेद हुने खालका अश्लिल शब्द प्रयोग गरी सम्झाई बुझाई गर्दा समेत मलाई धक्ल पाकल गरेकोले म सोही ठाउँबाट भागी गएको हुँ । यसरी जातीय विभेदजन्य दुर्व्यवहार गर्नेलाइ कानून बमोजिम कारवाही गरी पाउँ भनी जाहेरी दरखास्त परेको ।

सुझाव

जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसुर र सजाय) ऐन, २०६८ जारी भईसके पश्चात् समाजमा मानिसहरुमा कानुनी चेतना तथा जागरणको स्तरमा वृद्धि भएकाले समेत जातीय भेदभाव तथा छुवाछूतका घटनाहरु कम हुदै गईरहेको छ । समाजमा कहिलेकाँही फाटफुट मात्रामा जातीय भेवाभावजन्य घटना घटी हाले स्थानीय स्तरमा राजनैतिक दल तथा समाजका अगुवाहरु मार्फत् एक आपसमा छलफल गरी गराई मिलापत्र गर्ने गरिएको हुँदा उजूरी न्युन मात्रामा आउने गरेको पाईयो । यस किसिमका जातीय छुवाछूतका घटना रोक्नका लागि जातीय तथा सामाजिक अन्तरघुलन आयआर्जनका लागि सीपमूलक तालिमहरु प्रदान र जातीय विभेद गर्नु हुन्न भन्ने कानुनी ज्ञान तथा चेतनाको विकास गर्दै जानु पने देखिन्छ ।

माननीय सदस्य, श्री मेहल पार्की

पृष्ठभूमि

मिति २०७८।०६।२६ बाजुरा जिल्लाको हिमाली गा.पा. को धुलाचौर स्थित प्रहरी चौकी, धुलाचौर का प्रहरी सहायक निरीक्षक शंकर भट्ट लगायतका सुरक्षाकर्मीहरुसँगको छलफलमा जातीय विभेद सम्बन्धी उजुरीका विषयमा छलफल भएको थियो । उक्त छलफलमा हाल चौकीमा जातीय विभेद तथा अन्तरजातीय प्रेम र अन्तरजातीय विवाहका घटनाका सम्बन्धमा कुनै जाहेरी दर्ता भएको नभएको बारे जानकारी लिँदा हालसम्म त्यस्ता प्रकृतिका उजुरीहरु प्राप्त नभएको जानकारी पाईयो । चौकीको नेतृत्वबाट आगामीदिनमा त्यस्ता जातीय छुवाछूत जन्य उजुरी पर्न आएमा दर्ता गरि यथाशिघ्र कानुनको अधिनमा रही कारबाही चलाउने प्रतिवद्धता प्राप्त भयो ।

मिति २०७८।०७।०९ गते बाजुरा जिल्लाको बुढीनन्दा गा.पा.को कोल्टीस्थित ईलाका प्रहरी चौकी, कोल्टीमा प्रहरी निरीक्षक देवेन्द्र जोशी लगायतका सुरक्षकर्मीहरुसँग जातीय विभेद सम्बन्धी उजुरीका विषयमा छलफल भएको थियो । उक्त छलफलमा हालसम्म चौकीमा जातीय विभेद तथा अन्तरजातीय प्रेम र अन्तरजातीय विवाहका घटनाका सम्बन्धमा कुनै जाहेरी दर्ता नभएको जानकारी प्राप्त भयो । उक्त छलफलका क्रममा आउँदा दिनमा जातीय विभेद सम्बन्धी उजुरी आएमा दर्ता गरी तुरुन्त कारबाही चलाउने प्रतिवद्धता व्यक्त भएको थियो । तर उक्त छलफलकै क्रममा बाजुरा कोल्टीका दलित जनप्रतिनिधि र दलित अगुवाहरुले बाजुरा जिल्लाको बुढनिनदा गा.पा. को कोल्टी स्थित ईलाका प्रहरी चौकीका प्रहरी निरिक्षक देवेन्द्र जोशीले विगतमा अनतरजातीय प्रेम विवाह गरेका दलित समुदायका केटा पक्षका आमा बुवालाई केटी पक्षका गाउँलेबाट धम्की देखाई कुटपिट हुँदा समेत सहयोग नगरेको र जातीय पक्षधरताका आधारमा केटी पक्ष लिएर मानसिक यातना दिएको भन्ने गुनासो सुनियो । छलफलमा त्यस विषय उपर समेत गम्भीरतापूर्वक विषयवस्तुको उठान गरिएको थियो ।

अनुगमनको उद्देश्य:

- समाजमा हुने जातीय विभेदका घटनाहरुको नियन्त्रणका लागि अध्ययन गर्ने ताकी छुवाछूत जन्य घटनाहरुको अन्त्य गर्न सहयोग पुगोस् ।

- जातीय विभेद अन्त्य सम्बन्धी भएका संवैधानिक तथा कानूनी प्रावधानहरुका बारेमा समाजका विभिन्न पक्षहरुलाई जानकारी गराउने ।
- दलित र गैरदलित समुदायका बीचमा अन्तरघुलन गर्ने गराउने सम्बन्धमा नागरिकहरुलाई प्रशिक्षित गर्ने, गराउने।
- जातीय विभेदका घटनाहरुप्रति प्रहरी प्रशासन, जनप्रतिनिधिहरु तथा सरोकारवाला ब्यक्ति एवं निकायहरुलाई उत्तरदायी बनाउने ।
- दलित समुदायलाई आफ्ना अधिकारप्रति जिम्मेवार बनाउने ।

अनुगमन विधि

प्रशासन, सुरक्षा निकाय, जनप्रतिनिधिहरु, सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय र अन्य सरोकारवालाहरु बीचको बहुपक्षीय अन्तरक्रिया तथा छलफल ।

सुझावहरु

बाजुरा र हुम्ला जिल्लाको अनुगमनबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा तपसिल बमोजिमका सुझावहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

- अन्तरजातीय प्रेम सम्बन्धका वैवाहिक जोडीहरुलाई माइतिघरमा सहज तरिकाले आवत-जावतका गर्नका लागि वातावरण मिलाउन दलित आयोगको तर्फबाट विशेष कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनु पर्ने आवाश्यकता देखिन्छ ।
- जातीय विभेद अन्त्यको उद्देश्य सहित प्रबन्ध गरिएका संवैधानिक तथा कानुनी प्रावधानहरुलाई दलित समुदाय र अन्य सरोकारवालाहरु बीच अन्तरक्रियात्मक तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी सुस्पष्ट पार्नुपर्ने देखिन्छ ।
- कर्णालीमा दलित सशक्तिकरण विधेयक र राष्ट्रिय दलित आयोगको प्रदेश कार्यालय स्थापनाको सम्बन्धमा निरन्तर सम्पर्कमा रही छिटोभन्दा छिटो पारित गराई कार्यान्वयनमा ल्याउन आयो गबाट थप पहल गर्न जरुरी भएकोले सोही अनुसार पहल कदमी अगाडी बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- बाजुरा र हुम्ला जिल्लाका सरकारी कार्यालय तथा बस्तीहरुमा गरिएको अनुगमनबाट जातीय विभेद अन्त्यका लागि सकारात्मक सोंच पैदा भएका स्वयम् दलित समुदायका व्यक्तिहरुमा आफूमाथिको विभेद विरुद्धमा आवाज उठाउन जागरुक भएको तथा सामाजिक अन्तरघुलन र सामाजिक सद्भाव कायम गर्न उत्प्रेरणाको भावना पैदा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- बाजुरा र हुम्ला जिल्लाका सदरमुकाम बाहेकका गाउँबस्तीहरुका सार्वजनिक स्थलमा जातीय विभेद कायमै रहेको देखिन्छ । दलित समुदाय माथिको हेलाहोचोको दृष्टिले हेर्ने चलन कायमै देखिन्छ । स्वयम् अन्तर दलित विभेद पनि कायमै रहेको देखिन्छ ।त्यसो त राजनीतिक रुपमा असमावेशीता पनि उस्तै शक्तिशाली देखिन्छ । अद्यापि दलितहरुले आफुमाथिको जातीय अपमानको विरुद्धमा प्रतिकार गर्न सकेको देखिदैन । राज्यको तर्फबाट हालसम्म जातीय विभेद विरुद्ध गरिएका प्रयासहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयन हुन सकेको देखिदैन ।

माननीय सदस्य,श्री सुन्दर पुर्कुटी

मिति २०७८ कार्तिक ९ गतेदेखि ११ गतेसम्म(चितवन जिल्ला)

पृष्ठभूमिः

मिति २०७८ असोज २८ गते नवमीका दिन चितवन जिल्ला भरतपुर महानगरपालिका वडा नं ४ धारापानी, लङ्कु बस्ने वर्ष ५८ को पीडित भिम बहादुर विश्वकर्मा र पीडक चितवन जिल्ला भरतपुर महानगरपालिका वडा नं. ४ दुर्गा मन्दिर बस्ने सिताराम बस्नेत-१ र अर्का पीडक चितवन जिल्ला भरतपुर महानगर पालिका वडा नं. ११ बस्ने घर भई हाल हाल ऐ.ऐ. जिल्ला ऐ. ऐ. महानगरपालिका वडा नं. ४ दुर्गामन्दिर नजिकै पल्लबी फार्मेसीका संचालक दिलिप श्रेष्ठ-१ समेत मिति २०७८ असोज २८ गते विहानको ९.३० मा पीडित भिम बहादुर बिश्वकर्माले दुर्गा मन्दिर नजिकै गएर हामीले दुर्गा मन्दिरमा पुजाआज गर्न पाउने कि नपाउने भन्ने भनाईबाट विवाद शुरू भएको बुझिन्छ ।

मिति २०७८ असोज २८ गते मृतक भीमबहादुर वि.क.ले परिवारमा घरको लागि रासन लिएर आउछु भनी उनी त्यो दिन बिहान ९.०० बजे घरबाट निस्केका रहेछन् । त्यतिकैमा उनी दुर्गा मन्दिर नजिकै पुगी त्यहाँ बिहान ९ बजे एक्कासी भरतपुर महानगरपालिका वडा नं. ४ बस्ने सिताराम बस्नेतले पाइपले हानि त्यहाँबाट विवाद सृजना भएको अध्ययनका क्रममा बुझिन्छ। त्यसपछि त्यहाँबाट नजिकै रहेको पल्लवी फार्मेसीका संचालक दिलिप श्रेष्ठले मुक्का हानी भिम बहादुर विश्वकर्मालाई सडकमा ढली टाउको फुटेको अवस्थामा निज दिलिपले लडेको ठाउँबाट घिसारेर आफ्नो फार्मेसीमा ब्लड पेसर चेक गरि हतार-हतार गरी गाडीमा राखी चितवन मेडिकल अस्पताल लगेको बुझिन्छ । त्यसपछि अस्पतालले विश्वकर्मालाई मृतक घोषणा गरिसकेपछि मात्रै घर परिवारले थाहा पाएको बुझिन आएको छ ।

मृतक चितवन जिल्ला भरतपुर महानगरपालिका वडा नं ४ धारापानी, लङ्कु बस्ने बर्ष ५८ को भिम बहादुर विश्वकर्माका १ छोरा र ३ छोरी र १ श्रीमति रहेको निज ज्यामी काम गर्दै आफ्नो जिविकोपार्जन गरिरहेको र नीजको परिवारको अन्य आय श्रोत केही नभएको हुँदा आर्थिक अवस्था कमजोर रहेको बुझिन्छ ।

अनुगमनको उद्देश्यः

भिम बहादुर विश्वकर्माको हत्याको सत्यतथ्य पत्ता लगाई पीडित पक्षलाई न्याय दिलाउने र पीडकलाई कानूनी कार्वाहीका लागि पहल गर्ने ।

अनुगमन बिधिः

- पीडितका परिवारजनमा भेटघाट र घटनाको बारेमा जानकारी लिईएको ।
- पीडकसँग हिरासतमा भेटघाट गरिएको ।
- घटना घटेको स्थलगत अनुगमन गरी जानकारी लिईएको ।
- सम्बन्धित वडाका जनप्रतिनिधिहरु वडाध्यक्ष, वडा सदस्य, महानगरपालिकाको प्रमुसँग जानकारी लिएको ।
- घटनाको बारेमा प्रत्यक्षदर्शीहरुसँग जानकारी लिईएको ।
- भीमबहादुर बिश्वकर्मा न्यायिक संघर्ष समितिको राय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुखहरुसंग घटनाको बारेमा जानकारी लिईएको ।
- अनुगमनका क्रममा पीडितको निवास, पीडकलाई हिरासतमा, घटनास्थल, महानगरपालिका,

महानगरपालिकाको वडा नम्बर नं. ४ का जनप्रतिनिधि, भीमबहादुर विश्वकर्मा न्यायिक संघर्ष समिति, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय,दुर्गा मन्दिर परिसरसम्म पुगिएको ।

सुझाव तथा सिफारिसः

- घटना घट्न नदिन स्थानीय तहले दलित समुदायको अधिकार सम्बन्धमा भएका संविधान ,ऐन र कानुनमा भएका ब्यवस्थाहरुको बारेमा दलित तथा गैह्र दलितबीच सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गरी स्थानीय तहमा डकुमेन्ट्री तयार गरी सचेत गराउनुपर्ने, त्यस्ता घटना नदोहोरिनका लागि स्थानीय तह/ सम्बन्धित जिल्लाले ऐन,कानुनको प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्ने तर्फ सचेत हुनुपर्ने।
- स्थानीय तह/ जिल्ला तहमा राजनैतिक पार्टी /संघ- संस्था /गैह्र दलित/ दलित लाई सहभागी गराई जातिय बिभेदलाई अन्त्य गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न स्थानीय तह र जिल्ला कृयाशील गराउनुपर्ने ।
- जातीय भेदभाव र छुवाछूत अन्तय तथा दलित अधिकारको प्रवर्द्धन सम्बन्धि कार्यबिधि, २०७३ लाई जिल्लामा कार्यनयन गरी स्थानिय तहमा समेत कृर्याशिल बनाई तत्काल कार्यनयन गर्ने ।
- संघीय सरकार/ प्रदेश सरकार /स्थानीय तहहरुले संवेदनशील भई जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्यका लागि तत्काल कार्ययोजना बनाई त्यसको कार्यानयनका लागि समन्वय, सहकार्य लगायतका कार्यहरू संचालन गर्ने।

मिति २०७८ चैत्र ५ गतेदेखि ७ गतेसम्म(रामेछाप जिल्ला)

पृष्ठभूमिः

आयोगले गरेको स्थलगत अनुगमनका क्रममा रामेछाप जिल्ला मन्थली नगरपालिका वडा नं ६ भलवाजोर बस्ने पिता स्व. रुपाने दमाई र माता भगवती दमाईको छोरी वर्ष १२ की पीडित सरिता नेपालीलाई पीडक रामेछाप जिल्ला मन्थली नगरपालिका वडा नं ६ भलवाजोर बस्ने वर्ष ६३ को शेर बहादुर श्रेष्ठले मिति २०७८ फागुन ३० गते बेलुका ४:०० बजेदेखि भोलीपल्ट १२ बजेसम्म बाँधेर राखेको पाईयो । दलित जस्तो सानो निच जातिको भएर श्रेष्ठको निवासभित्र प्रवेश गरी दही खाएको भनाई वा विषयबाट विवाद शुरू भएको बुझिन्छ ।

सरिता नेपाली मिति २०७८ फागुन २९ गते महिनावारी भएको, शेरबहादुर श्रेष्ठको घरमा मल बोक्ने काम पनि गरेकोले अमिलो दहीमही खान मन लागेकाले फागुन ३० गते दिउसो ४:०० बजे मही माग्न गएको बेला घरमा कोहि नभएकोले शेर बहादुर श्रेष्ठको निवासभित्र प्रवेश गरी कोही नभएको बखत पीडितले दही खाएको, छेउमा रहेको दालमोट र चाउचाउ छोएको घरधनी बालमाया श्रेष्ठले देखि निजका पति शेर बहादुर श्रेष्ठलाई सुनाई, फेरि दुवै पति पत्नीले छोरा रोशन श्रेष्ठलाई सुनाएको मा पीडकले सानो जातको मान्छे भएर तँ मेरो घरभित्र प्रवेश गरेको भनेर बेलुका ४.०० बजेदेखि बेलुका ७.०० बजेसम्म हात बाँधेर दलानमा, खुट्टा र कम्मरमा कसिलो गरि नाम्लोको डोरीले बाँधेर बायाँ तिरको थाममा राखिएको र पछि साँझ ७.०० बजेदेखि भोलिपल्ट चैत्र१ गते १२.०० बजेसम्म (२०घण्टा अवधि) दलिनमा बाँधिएको हात फुकाई दुवै हात अगाडि पारी बाँधेको, कम्मर र खुट्टामा पनि डोरी(नाम्ला)ले बाँधिएको बुझिन्छ ।

पीडितले हातमा बाँधएको डोरी दाँतले फुस्काउन खोज्दा पीडित बालमाया श्रेष्ठले देखि हात पछाडि पारेर बाँधिदिएकी थिईन । पीडितका ठुलो बुवा सार्के दमाईले थाहा पाएपछि पीडितका आफन्तहरु पहलमान दमाई र शंकर दमाई समेत पीडकको घरमानै गई मेरो छोरीलाई यस्तो अमानवीय तरिकाले

बच्चालाई किन बाँधेको भनी सोध्दा तिमीहरू सानो जातका मानिस मेरो घरभित्र किन प्रवेश गर्यौ अब तिमीहरूले मेरो घर रुद्रीपूजा लगाई चोख्याईदिनु पर्यो अनि मलाई क्षेतिपूर्ति समेत दिनुपर्यो भन्दै पीडितको आमा नआई म डोरी फुकाउँदिन भनी पीडकले जवाफ दिएको बुझिन्छ। पीडकका अगाडी केहि सीप नलागेपश्चात् पीडितका आफन्त त्यहाँबाट निस्केको भन्ने कुरा स्थलगत अनुगमनका क्रममा बुझिन्छ। त्यसपछि पीडित पक्षले नजिकै रहेकी वडा सदस्य भक्तमाया श्रेष्ठलाई करिब साँझ ८.०० बजे जानकारी गराएको भन्ने बुझिन्छ ।

अनुगमनको उद्देश्य

घट्नास्थल पुगी स्थलगत अध्ययन गरि (सरिता नेपालीले शेर बहादुर श्रेष्ठको निवासमा प्रवेश गरेको घटनाको सत्यतथ्य पत्ता लगाई पीडितलाई न्याय दिलाउने तथा पीडकलाई कानूनी कार्वाहीका लागि सिफारिस गर्ने ।

अनुगमन बिधि:

- पीडितका परिवारजनमा प्रत्यक्ष भेटघाट गरी घटनाको बारेमा विस्तृत जानकारी लिईएको,
- पीडकलाई हिरासतमा भेटिएको,
- घटना घटेको ठाउँको स्थलगत अनुगमन गरिएको,
- सम्बन्धित नगरका प्रमुख, उप-प्रमुख, वडा अध्यक्ष र वडाका जनप्रतिनिधिहरुसँग घटनाका बारेमा अन्तर्क्रिया गरिएको।
- राजनैतिक पार्टीका गाउँपालिकाका प्रमुख नेकपा (एमाल),नेकपा माओवादी केन्द्र लगायतसँग संवाद गरिएको,
- पत्रकार ,दलित अगुवाहरुसँग घटना केन्द्रित छलफल गरिएको
- जिल्ला प्रमुख अधिकारी, जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुखसँग घटनाका विषयमा भेट गरिएको
- घटना घटेको प्रत्यक्षदर्शीसँग घटनाको विस्तृत र वास्तविक जानकारी लिईएको ।

सुझाव तथा सिफारिस

- जातीय विभेदसँग सम्बन्धित घटना घट्न नदिन स्थानीय तहले दलित समुदायको अधिकार सम्बन्धमा भएका संविधान, ऐन र कानुनी व्यवस्थाहरुको बारेमा दलित तथा गैह्र दलितबीच सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने।
- जातीय विभेद नियन्त्रणका सम्बन्धमा स्थानीय तहमा चेतनामूलक डकुमेन्ट्री तयार गरी सचेत गराउनुपर्ने, यस्ता घटना नदोहोरिनका लागि स्थानीय तह/ सम्बन्धित जिल्लाले ऐन, कानुनको प्रभावकारी ढंगले कार्यन्वयन गर्नेतर्फ सचेत हुनुपर्ने ।
- स्थानीय तह/जिल्ला तहमा राजनैतिक पार्टी/संघ-संस्था/गैह्र दलित/ दलितलाई सहभागी गराई जातीय विभेदलाई अन्त्य गर्न महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाह गर्न अन्तरघुलनका कार्यक्रम संचालन गर्ने र पालिका स्तरमा छुवाछूत निगरानी केन्द्र गठन गरि क्रियाशील गराउनुपर्ने ।
- जातीय भेदभाव र छुवाछूत अन्त्य तथा दलित अधिकारको प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ लाई जिल्लामा कार्यान्वयन गरी स्थानिय तहमा समेत कृयाशिल बनाई तत्काल कार्यान्वयन गर्ने ।
- संघीय सरकार/प्रदेश सरकार र स्थानीय तहहरुले संवेदनशील भई जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्यका लागि तत्काल कार्ययोजना बनाई त्यसको कार्यान्वयनका लागि दलित आयोगसँग आवश्यक समन्वय, सहकार्य गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यसंचालन गर्ने ।

परिच्छेद - ८
नेपाल सरकार समक्ष आयोगबाट गरिएका सिफारिस तथा सुझाव र आयोगका अवसर,चुनौती

८.१ आयोगबाट गरिएका सिफारिस तथा सुझावहरु

१. नेपालको संवैधानिक व्यवस्था अनुसार सात वटै प्रदेशमा आयोगको प्रदेशस्तरीय कार्यालय स्थापना गरिनु पर्ने ।

२. नेपालका दलित समुदायको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, शैक्षिक, रोजगारीको अवस्थाको बारेमा ''नेपाल दलित स्टाटस'' तयार गर्नुपर्ने ।

३. राष्ट्रिय दलित आयोगको कार्यक्षमता विकास, विस्तार तथा संविधान, ऐन, कानून बमोजिम आयोगको भूमिकालाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि श्रोतसाधन सम्पन्न बनाउन आवश्यक बजेट तथा पूर्वाधार को व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

४. भूमिहीन दलितहरुलाई भूमि तथा आवासको समस्या समाधानका लागि भूमि आयोगलाई दलितमैत्री बनाउनु पर्ने

५. दलित वालवालिकाको शिक्षाका लागि प्रदान गरिदै आएको छात्रवृत्ति रकममा दोब्बर गरिनु पर्ने । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वयमा दलित छात्रवृत्ति कोष स्थापना गरिनु पर्ने । त्यसका साथै, उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षातर्फ डाक्टर, इन्जिनियरिङ्ग लगायतको अध्ययन तालिमका लागि आवासीय सुविधा सहित निष्पक्ष ढंगले छात्रवृत्ति प्रदान गरिनुपर्ने ।

६. प्राकृतिक विपत्ति, प्रकोप, महामारी, शीतलहर लगायतका दुर्घटना हुनबाट जोगाउन नेपाल सरकारले प्रयाप्त जोखिम न्यूनीकरणको पूर्वतयारी गरिनु पर्ने । त्यस किसिमका प्राकृतिक र महामारीजन्य विपत्तिबाट प्रभावित भएका दलित समुदायको पुर्नस्थापनाकालागि विशेष कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने ।

७. जेठ २१ गतेलाई जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत उन्मूलन राष्ट्रिय दिवस संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहसम्म विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम गरी अनिवार्य मनाउने व्यवस्था मिलाउने । साथै, उक्त दिनलाई राष्ट्रिय उत्सव (राष्ट्रिय क्षमा दिवस)का रुपमा मनाउने प्रबन्ध गर्नुपर्ने ।

८ राज्यका कार्यकारी तह, राजनैतिक दलका संयन्त्र, सरकारी तथा निजीक्षेत्रलाई समेत समावेशी बनाउने व्यवस्थालाई अनिवार्य गर्ने, गराउने ।

९ निर्वाचित दलित जनप्रतिनिधिको क्षमता विकासका लागि आवश्यक तालिम तथा अभिमूखीकरण गर्ने ।

१० विद्यालय तहको शिक्षामा सामाजिक, जातीय असमानता जस्ता पक्षलाई दुरुत्साहन गर्न दलित तथा जातीय छुवाछूत विरुद्धका कानूनी व्यवस्था लगायतका विषय पाठ्यक्रममा समावेश गरिनु पर्ने ।

११ जातीय विभेदसँग सम्बन्धित गम्भीर र विशेष प्रकृतिका घटना तथा अपराधजन्य क्रियाकलापलाई कानूनी दायरामा ल्याउन न्यायिक क्षेत्रमा शीघ्र सुनुवाईको व्यवस्था गर्ने र दलित समुदायको नागरिकतामा हीनताबोध हुने खालका थर सच्याउन सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि स्पष्ट निर्देशन दिनुपर्ने ।

१२ राज्यले लगानी गर्ने ठूला आयोजनाहरु, जलविद्युत् आयोजनाहरु तथा कम्पनीहरुमा दलित समुदायलाई प्राथमिकताको आधारमा शेयर प्रदानको सुनिश्चित व्यवस्था गर्नुपर्ने।

१३. प्रत्येक निजी लगानीका विद्यालय र सार्वजनिक शैक्षिक गुठी अन्तर्गत् संचालित विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको आधारमा कक्षा १२ सम्म दलित बालबालिकालाई निःशुल्क पढ्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

१४. छुवाछूत तथा सामाजिक विभेदको पूर्णरुपमा अन्त्य गर्नका लागि सबै पालिकाहरुमा दलित समुदायको उजुरी तथा घटना लिनका लागि छुट्टै डेस्कको स्थापना गर्नुपर्ने तथा जातीय विभेदका प्राप्त उजुरी स्थानीय तहले सम्बन्धित निकायलाई सिफारिस गर्नुपर्ने ।

१५ सरकारी विद्यालयहरूमा "एक विद्यालय एक दलित शिक्षक" को व्यवस्था गरी, "एक दलित परिवार एक रोजगार" कार्यक्रममार्फत् दलित समुदायका युवाहरुलाई रोजगारीको अवसर प्रदान गरिनु पर्ने ।

१६. दलित समुदायको परम्परागत सीप, पेशा, व्यवसाय, कलाको आधुनिकिकरण गर्दै सोको समुचित विकासका लागि विशेष तालिमका निम्ति कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने । उनीहरुको परम्परागत पेशालाई व्यावसायिकरण गर्न सहकारीमा संगठित गर्दै आधुनिक व्यावसायमा रुपान्तरण तथा प्रवर्द्धन गर्न सहकारीमार्फत् प्रोत्साहनको नीति अख्तियार गरिनु पर्ने ।

१७. अन्तरजातीय विवाह वा गैर दलितसँगको शारीरिक सम्बन्धबाट जन्मेका बालबालिका र विस्थापित हुन गएका जोडी एवं तिनका परिवारको पुनःस्थापनाको लागि विशेष प्याकेजको कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने ।

१८. सुदुरपश्चिम तथा कर्णालीका दलित बालबालिकाको शिक्षाका लागि दिवा खाजा तथा शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराउनुका साथै विशेष शैक्षिक कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने ।

१९. दलित समुदायका न्यून आय भएका, अशक्त, अपाङ्गता भएका, जेष्ठ नागरिक, दीर्घ रोगीका लागि निःशुल्क स्वास्थ उपचार तथा विशेष स्वास्थ विमा कार्यक्रम ल्याईनु पर्ने ।

२०. जातीय विभेदको अत्याचारबाट पीडित व्यक्ति, परिवार वा समुदायको आवश्यकता अनुसार उद्धार तत्काल गर्ने र पीडितलाई राहत प्याकेज उपलब्ध हुने संयन्त्रको विकास गर्ने ।

२१. जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत सम्बन्धी मुद्दा शून्य सहनशीलताको सिद्धान्तका आधारमा तत्काल दर्ता गरी कारवाही प्रारम्भ हुने संयन्त्रहरुको विकास गर्ने ।

२२. जातीय भेदभाव तथा छुवाछूतका मुद्दामा पीडितलाई निःशुल्क कानुनी सहायता प्रदान गरी न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गरिनुपर्ने ।

२३. संविधानको धारा ४० लाई कार्यान्वयन गर्न केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहसम्म दलित सशक्तिकरण ऐन निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

२४. सम्पूर्ण दलित घरधुरीलाई सुरक्षित आवासको व्यवस्था गरिनुपर्ने । त्यसको सुनिश्चिताका निम्ति अनुगमन प्रणाली विकास गरिनुगर्ने ।

२५. वन व्यवस्थापन र वनबाट उत्पादन हुने श्रोतहरुमा दलित समुदायको पहुँच स्थापना गरिनुपर्ने ।

२६. वैदेशिक रोजगारलाई दलितमैत्री बनाउन आवश्यक संयन्त्र बनाउनु पर्ने । त्यस्तै विपन्न दलित समुदायलाई निःशुल्क सीप विकास तालिम प्रदान गरी वैदेशिक रोजगारीको अवसरमा पहुँचको

सुनिश्चिता गर्नुपर्ने ।

२७. दलित समुदायद्धारा उत्पादित बस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय बजारसम्म पहुँच वृद्धि गर्ने विशेष कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने । त्यसका साथै प्रदेशस्तरमा दलित समुदायसँग सम्बन्धित विषयको उत्पादन केन्द्र स्थापना गरी आयात प्रतिस्थापन गर्ने नीति अख्तियार गरिनुपर्ने ।

२८. जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत (कसुर सजाय) ऐन, २०६८ को प्रभावकारी कार्यान्वियनका लागि नेपाल प्रहरीलाई आवश्यक प्रशिक्षण तथा तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

२९. दलित समुदायको रोजगारी अभिवृद्धिका लागि पेशा व्यावसाय गर्न विना धितोसहुलियत ऋणको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

३०. दलित हकहितको संरक्षणका लागि विद्यमान् कानूनमा समयानुकूल परिमार्जन गरिनुपर्ने । राज्यका हरेक नीति, कार्यक्रम, बजेट निर्माण तथा कार्यान्वयन तहमा दलित मैत्री बनाई राज्यका सबै तहमा सक्रिय सहभागिताका लागि दलित जनप्रतिनिधिको क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तिकरण कार्यक्रम संचालन गरिनु पर्ने॥

३१. कर्णाली प्रदेशमा रहेका मुक्त हलिया समुदायको पूर्नस्थापनाका लागि हलिया र दलित बस्तीहरुको पहिचान गरी उनीहरुको शिक्षा, जीविकोपार्जन, आयआर्जन सहित पूर्ण रुपमा पुनर्स्थापनाको लागि विशेष प्याकेजको कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने ।

३२. दलित समुदायको हक हित तथा जातीय छुवाछूत अन्त्यका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा दलित नीति ल्याई समग्र राष्ट्रको सम्वृद्धि तथा समावेशी राष्ट्र निर्माणका लागि एकिकृत खाता समावेशी नीति तथा कार्यक्रम ल्याउनुपर्ने ।

३३. सामाजिक विभेदका घटनाहरुलाई कानूनी दायरामा ल्याउन विशेषनीति तथा कार्यक्रम ल्याई विभेद उन्मूलनको अभियान संचालन गरिनुपर्ने । जातीय भेदभाव छुवाछूत अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ संशोधन गरी स्थानीय तहमा जातीय छुवाछूत तथा भेदभाव अन्त्यका लागि छुवाछूत निगरानी केन्द्र गठन गर्नु पर्ने ।

३४. राष्ट्रिय दलित आयोगको संविधान प्रदत्त भूमिका निर्वाह गर्न तथा आयोगको जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि छुट्टै संवैधानिक कर्मचारी सेवा गठन गरिनु पर्ने ।

३५. दलित समुदायलाई सरकारी सेवामा प्रवेशका लागि प्रतिस्पर्धात्मक परीक्षामा समावेश गर्न निःशुल्क लोकसेवा तयारी कक्षा संचालन गर्नुपर्ने र दलितका लागि सबै क्षेत्रमा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउदै दलित शिक्षा प्रोत्साहन विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनुपर्ने । प्रत्येक स्थनीय तहले दलित बालबालिका भर्ना अभियान संचालन गर्नुपर्ने । विजेश्वरी छात्रावासलाई आधुनिक, सेवा सुविधा सम्पन्न बनाई दलित विद्यार्थी छात्र छात्रालाई व्यवस्थापन गर्नुपर्ने ।

३७. नेपाल राज्यको निर्माणका लागि विशेष योगदान गर्ने दलित समुदायका अग्रज व्यक्तित्वहरुलाई सम्मान तथा पुरस्कार गरिनुपर्ने । दलितहरुको आत्मसम्मान जागृत गर्न शिक्षण संस्था र प्रतिष्ठानहरुको नामाकरण गर्दा दलित समुदायको अग्रजहरुको नाम समाबेश गरी, काठमाण्डौमा भगत सर्वजित स्मृतिपार्क तथा गोर्खामा विसे नगर्ची स्मृति पार्क निमार्णका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनु पर्ने ॥

३८. "संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सन्देश, जातीय छुवाछूत प्रथाको पूर्ण बन्देज' भन्ने नारा सहित जातीय भेदभाव विरुद्धका सचेतनामूलक अभियान संचालन गर्दै सबै प्रकारका संचार माध्यमबाट सोसँग सम्बन्धित सामग्रीहरुको प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने साथै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा दलित समुदायको ऐतिहासिक सिप, कला, भेषभूषा, भाषा, संस्कृति तथा प्रविधिको संरक्षण र प्रवर्द्धनका गर्न प्राचीन संग्रहालय निर्माण गरिनुपर्ने ।

३९. बहुविवाह, अन्तरजातीय विवाह, घरेलु हिंसा वा कुनै पनि घटनाले घरवारविहीन हुन गएका दलित समुदायका व्यक्तिको तत्काल राहतका लागि राहत प्याकेज तथा पुनर्स्थापनाको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।

४०. दलित समुदायको आर्थिक सम्वृद्धि तथा रोजगारीमा पहुँच अभिवृद्धिका लागि "एक पालिका एक उत्पादन कार्यक्रम" मार्फत् सामुहिक उत्पादन, ब्राण्डिङ्ग र बजारीकरणका सम्भाव्यता पहिचानको कार्यक्रम संचालन गगरी दलित समुदायलाई कृषि क्षेत्रमा रोजगारीका अवसर सृजना गर्न "दलित कृषि कार्यक्रम' प्याकेजमा ल्याउनुपर्ने ।

४१. दलित समुदायको खानेपानीमा पहुँच अभिवृद्धिका लागि एक दलित घरपरिवार एक धारा कार्यक्रम गाउँ तथा नगरस्तरमा संचालन गर्नुपर्ने र आर्थिक अवस्था अत्यन्त कम भएका दलित घर परिवारका लागि निःशुल्क वा न्यून शुल्कको प्रबन्ध गरिनु पर्ने ।

४२. दलित समुदायको गरिवी घटाउने, विकास र सम्वृद्धिमा टेवा पुग्ने गरि विकासको खाका कोर्ने, दिगो विकासलाई दलित मैत्री बनाउने र असमानता अन्त्य गर्ने नीति लिइनु पर्ने

४३ प्रत्येक वर्ष तराईमा शीतहलरबाट प्रभावित हुने दलित समुदायलाई न्यानो कपडा तथा बसोबासको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने साथै प्राविधिक शिक्षामा हालसम्म पनि वादी, मुसहर, चमार, हरिजन, डोम, गाईने समुदायको पहुँच नपुगेकोले आवासीय सुविधा सहितको छात्रवृत्तिको व्यवस्था मिलाइनु पर्ने । त्यस्तै प्रत्येक प्रदेशमा दलित विद्यार्थीहरुकै विशेष अध्ययनका लागि एक प्रदेश एक प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्नुपर्ने ।

४४. कुनै पनि सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुले दलित समुदायको वृहत् रणनीतिक महत्व राख्ने निकाय वा आयोगसँग सम्बन्धित् विषयमा निर्णय गर्नुपर्दा आयोगको राय सुझावलाई लिएर दलित समुदायको हितमा कार्य गर्न उपयुक्त हुन्छ, तीनै तहका सरकारबाट बजेट विनियोजन गर्दा दलित समुदायको विविध पक्षको अध्ययन,अनुसन्धानका लागि प्रयाप्त बजेट विनियोजन हुन आवश्यक छ, स्थानीयतहमा दलित लक्षित बजेटको सुनिश्चितता कानूनीरुपमा नै गर्न जरुरी देखिएको छ । जातीय विभेद समूल अन्त्य गर्नको लागि स्थानीयतहले दलित मैत्री योजना निर्माणगरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक देखिन्छ, राज्य तथा सरकारी निकायहरु दलित समुदायका संवैधानिक तथा कानुनी अधिकारहरुको कार्यान्वयन, माग र मुद्दाप्रति संवेदनशील नभएको हुँदा समयमै दलितका मुद्दाहरुको सम्वोधन गरिनुपर्ने ।

४५. विगतमा रहेको आयोगको दरवन्दी कटौतीले कार्य सम्पादनमा असहजता भएको हुदाँ कम्तिमा पनि साविक बमोजिमको संख्यामा कर्मचारी दरवन्दी कायम हुन आवश्यक छ र राष्ट्रिय दलित आयोगले विगतमा दिएका सुझाव तथा सिफारिसहरु हालसम्म पनि कार्यान्वयन नभएकोले नेपाल सरकारले यथाशीघ्र कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनु पर्ने ।

४६. २०६३/०४/२२ को गृह मन्त्रालयको थर संशोधन परिपत्र सम्बन्धी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले प्राप्त गरे पनि दलित समुदायले कतिपय जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट सहजरुपमा थर संशोधन गर्न नमाने

कोले नागरिकता निर्देशिकामा थर संशोधनको मुद्दा जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्न निर्देशन गर्नुपर्ने देखिन्छ साथै नागरिकता प्रमाणपत्र संशोधन गरिसकेपछि व्यक्तिगत घटना, जन्मदर्ता लगायत जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा, शैक्षिक प्रमाणपत्र समेत संशोधन गर्नुपर्ने व्यवस्था हुनुपर्ने छ ।

४७. संविधानको प्रस्तावनामा नै जातीय छूवाछूत भएकोमा पश्चाताप गर्दै लोक कल्याणकारी राज्य निर्माणगर्ने भन्ने वाक्यांश थप गर्नु पर्ने । धारा ४० को दलित हकको उपधारा २,३,४,५ र ६ मा भएको कानून बमोजिम भन्ने शब्द हटाउनुपर्ने ।

४८. धारा ७९ को उपधारा ९ मा कम्तिमा २ जना दलित (पुरुष १ र महिला १) सहितको २५ मन्त्रि रहेको मन्त्रिपरिषद गठन गरिनेछ भन्ने शब्द थप गरिनुपर्दछ । संघीय व्यवस्थापिकाको धारा ८८ को उपधारा १ बमोजिम गठन हुने १६५ को १३ प्रतिशतले हुन आउने सिट दलित -दलित बीच मात्र चुनाव भएर आउन सक्ने चक्रिय प्रणाली राख्नुपर्ने । धारा ९० को उपधारा २ क र ख बमोजिम प्रत्येक प्रदेशबाट दलित पुरुष १ र महिला १ जना गरी मन्त्रीपरिषदको सिफारिसमा राष्ट्रपतिले मनोनित गर्नेमा अनिवार्य एक जना दलित राष्ट्रिय सभामा निर्वाचित हुने व्यवस्था गरिनुपर्ने ।

४९. धारा १६१ मा संघीय सरकारको प्रतिनिधित्वको रुपमा पठाउने प्रदेश प्रमुखमा कम्तिमा १ जना दलितको अनिवार्य प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गर्नुपर्ने । धारा १६६ बमोजिम बन्ने प्रादेशिक मन्त्रीपरिषदमा अनिवार्य १ जना दलित पुरुष र १ जना महिला समेत दुई जना दलित समुदायबाट मन्त्रिबन्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।

५०. धारा १७५ को उपधारा १ को क. बमोजिम निर्वाचित प्रणालीमा १३ प्रतिशतले हुन आउने सिट दलितमात्र लड्ने चक्रिय निर्वाचन क्षेत्र निर्धारणको व्यवस्था गर्नुपर्ने । भाग १६ को स्थानीय कार्यपालिका र भाग १७ को स्थानीय व्यवस्थापिकामा १३ प्रतिशत दलित निर्वाचित भएर आउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

५१ सबै संवैधानिक नियुक्तिमा समानुपातिक समावेशी गर्ने र निजामती, १३ प्रतिशत प्रतिनिधित्व अनिवार्य पुर्याउनै पर्ने संवैधानिक व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

८.२ आयोगका अवसर तथा चुनौतीहरु

चूनौतीहरुः

१) संवैधानिक रुपमा प्रबन्ध गरिएको समानुपातिक समावेशीतालाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न नसकिएको । दलित समुदायलाई आफ्ना हक अधिकारहरुप्रति सचेत गराउन र कानुनी व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयनका लागि अग्रसर गराउन कठिनाइ रहेको ।

२) समाजमा बढ्दै गएका जातीय विभेदका घटनाहरुलाई कानुनी दायरामा ल्याउने, पीडितलाई न्याय दिलाउने तथा दोषी उपर कारवाही गराउने कार्यमा कठिनाई रहेको ।

३) आयोगमा अत्यन्तै सिमित मात्रामा स्रोत र साधनहरु रहेको । १० वर्षमा गरिने पुनरावलोकनका सन्दर्भमा हेर्दा संविधान लागु भएको ५ वर्षपछि गठन भएको आयोगलाई बाँकी ५ बर्षमा आफ्नो औचित्य पुष्टि गर्ने गरी कार्य गर्न कठिन रहेको ।

४) आयोगको अर्धन्यायिक अधिकार नहुनु, आयोगलाई प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद कार्यालयको सट्टा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई सम्पर्क मन्त्रालय बनाईनु र प्रशासनिक प्रमुख

नबनाईनु (मन्त्रालयको सचिवले नर्टेनु) । आयोगको आफनै कार्यालय भवन नहुनु ।

५) अधिकारका हिसाबले आयोगलाई संवैधानिक रुपमा कल्पना गरिएको स्वायत्त नभई अधिकारविहीन बनाईनु ,आवश्यक कर्मचारी आफैले राख्न नपाउनु र कर्मचारीको दरबन्दी कटौती गरिनु ।

६) विभिन्न समुदाय तथा वर्गबीच आर्थिक, शैक्षिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा रहेको वर्गान्तर कम नहुनु । राज्यको स्रोत, साधन तथा सेवा सुविधामा त्यस्ता समुदायको न्यायोचित पहुँच स्थापित नगरिनु ।

७) लक्षित वर्गको पहिचान गरी उनीहरुलाई प्राथमिकताका आधारमा अवसरमा पहुँच नपुर्याउनु । लक्षित वर्गको खण्डिकृत तथ्यांकको संकलन नगर्नु ।

८) राजनीतिक र प्रशासनिक संरचनामा उचित प्रतिनिधित्व नहुनु । आयोगहरुमा जिम्मेवारी तथा लक्षित समुहमा दोहरोपना रहेको ।

९) आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन बाध्यात्मक नभएको ।

अवसरहरु

१) आयोगको भूमिका र कार्य सर्वस्वीकार्य तथा व्यापक भएको । दलित हक, हित र अधिकारका विषयहरूले राज्य संयन्त्रहरुमा प्रवेश पाएको । नागरिक संलग्नता, समन्वय र सहकार्यको अनुकुल वातावरण बन्दै गएको ।

२) दलित आयोगको प्रादेशिक कार्यालय स्थापना गर्न सकिने । संविधानले नै समावेशी र समतामूलक समाज निर्माणलाई महत्वका साथ आत्मसात गर्नु ।

३) दलित हितका विषयमा नीतिगत व्यवस्थाहरूको अध्ययन गरी त्यसमा गर्नुपर्ने सुधारका विषय एवं सवालहरुमा नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने व्यवस्था भएको । जातीय र अन्य सामाजिक विभेदहरुको साझा एजेण्डाका सन्दर्भमा नागरिक समाज, सचेत/बौद्धिक व्यक्ति र राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय मानवाधिकार संघ संगठनहरुको चासो बढेको ।

४) आयोगलाई कस्तो बनाउने र कुन दिशामा लैजाने भन्ने सन्दर्भमा कस्तो जग बसाउने ऐतिहासिक र महत्वपूर्ण अवसर प्राप्त भएको ।

५) दलित समुदायका माग, मुद्दा र अधिकारप्रति सकरात्मक रहेका संयुक्त राष्ट्र संघ लगाएतका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरु, पक्ष राष्ट्रका हिसावले नेपाल सरकारले हस्ताक्षर गरेका जातीय विभेद विरुद्धका विभिन्न सन्धी तथा महासन्धीहरु र अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु पनि आयोगका लागि थप उर्जा र अवसर हुन् ।

६) विभिन्न जाति, वर्ग र पिछडिएको क्षेत्रका नागरिकलाई समावेशी समानुपातिक सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिता हुन पाउने व्यवस्था हुनु । समावेशी प्रकृयालाई राज्यका विभिन्न तहले अवलम्वन गर्नु । आयोगका काम, कर्तव्य र अधिकार संविधानमा नै स्पष्ट व्यवस्था गरिएको । दलित वर्गको समावेशिता प्राप्तिका लागि सचेतना, सहभागिता र सक्रियता बढेको ।

७) बहुलवादी समाज, सांस्कृतिक तथा सामाजिक एकता र धार्मिक रुपमा सद्भाव, सहिष्णुता रहेको ।

८) संवैधानिक आयोगको रुपमा स्थापित भएको । राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४ को कानूनी व्यवस्था

रहेको ।

९) नेपाल पक्ष भएका अन्तराष्ट्रिय कानून र सम्झौता बारेमा चासो बढेको। आयोगलाई नियम तथा निर्देशिका बनाउने अधिकार प्राप्त भएको ।

१०) प्रदेशस्तरमा कार्यालय खोल्न सकिने कानुनी व्यवस्था रहेको । संविधान बमोजिम आयोगको गठन र सदस्यको पदावधि ६ वर्षको हुनाले नेतृत्वको सुनिश्चितता भएको । आयोगको पदाधिकारी सबै नियुक्ति भएको । आयोगको कार्यक्षेत्र व्यापक रहेको ।

११) केन्द्रीत र एकात्मक शासन व्यवस्थाको अन्त्य पश्चात स्थापित संघीय शासन प्रणालीमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह मार्फत दलित समुदायको माग तथा मुद्दालाई सम्बोधन गर्ने अवस्था सिर्जना हुनु ।

अनुसूचीहरू
अनुसूची १
आयोगका पदाधिकारीहरुको नामावली

क्र.सं.	नाम थर	पद	नियुक्ति मिति	कार्य क्षेत्र	कार्य विभाजन	सम्पर्क नं.
१	देवराज विश्वकर्मा	अध्यक्ष	२०७७/१०/२२	समग्र अनुगमन	समग्र अनुगमन	९८५७८४२२६२
२	मीना देवी सोव	सदस्य	२०७७/१०/२२	सुदुरपश्चिम प्रदेश	महिला, लैङ्गीक अल्पसंख्यक, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका ब्यक्ति समन्वय	९८४१६९५७९४
३	टुन्जे कामी (बराइली)	सदस्य	२०७७/१०/२२	१ नं. र मधेस प्रदेश	मावन अधिकार तथा सामाजिक समन्वय र UPR	९८५१०८३४१८
४	मेहले पार्की	सदस्य	२०७७/१०/२२	लुम्बिनी र कर्णाली प्रदेश	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सर कारी संघ सस्था र निजी क्षेत्र समन्वय	९८५१३१४५६३
५	सुन्दर पुर्कुटी	सदस्य	२०७८/०३/१०	बागमती र गण्डकी प्रदेश	प्रवक्ता तथा जनसम्पर्क समन्वय	९८५१०८५१५१

अनुसूची २

राष्ट्रिय दलित आयोगका पूर्व पदाधिकारीहरुको नामवली :

२०५८।११।०४

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री पद्मसिंह विश्वकर्मा	बाग्लुङ्ग
सदस्य	श्री गणेश परियार	कास्की
सदस्य	श्री लोक बहादुर विश्वकर्मा	सुर्खेत
सदस्य	श्री भीम बराइली	मोरङ्ग
सदस्य	श्री शम्भु हजारा पासवान	पर्सा
सदस्य	श्री मीन विश्वकर्मा	सुनसरी
सदस्य	श्री जीतु गौतम (दर्जी)	झापा
सदस्य	श्री देश बहादुर सार्की	भोजपुर
सदस्य	श्री दिपक जंगम विश्वकर्मा	स्याङ्जा
सदस्य-सचिव	श्री दुर्गा सोव	बैतडी

२०६१/१०/१४

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री भागवत विश्वासी (नेपाली)	दाङ्ग
सदस्य	श्री चन्द्रेश्वर खत्वे	सुनसरी
सदस्य	श्री विशेश्वर रजक	सप्तरी
सदस्य	श्री मोहन मिझार	सप्तरी
सदस्य	श्री दिनेश कुमार अच्छामी	काठमाडौं
सदस्य	श्री राम औतार पासवान	धनुषाल
सदस्य	श्री विष्णु परियार	चितवन
सदस्य	श्री इश्वर बहादुर विश्वकर्मा	दोलखा
सदस्य	श्री टेक बहादुर रैक आउजी	कैलाली
सदस्य	श्री टेकु नेपाली भित्रकोटी	स्याङ्जा
सदस्य-सचिव	श्री हरी बहादुर गान्धारी	गोरखा

२०६४/०३/१८

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री रामलाल विश्वकर्मा	दैलेख
सदस्य	श्री सन्तोषी विश्वकर्मा	रुकुम
सदस्य	श्री दुर्गी पासवान	धनुषा
सदस्य	श्री खड्ग बहादुर बस्याल	सुर्खेत
सदस्य	श्री कृष्ण बहादुर चुनारा	रुपन्देही
सदस्य	श्री बंगाली हजरा पासवान	बारा
सदस्य	श्री होम खाती	दोलखा
सदस्य	श्री शारदा स्वर्णकार	दाङ्ग
सदस्य	श्री विक्रम राम	बारा
सदस्य	श्री सुजता परियार	इलाम
सदस्य	श्री पदम बहादुर स्नेही	बझाङ्ग
सदस्य	श्री सेवल राम महरा	महोत्तरी
सदस्य	श्री दान बहादुर विश्वकर्मा	कैलाली
सदस्य	श्री टेक बहादुर साशंकर	तेह्रथुम
सदस्य	श्री श्याम विशुङ्के	भक्तपुर
सदस्य	श्री याम बहादुर किसान	बर्दिया
सदस्य-सचिव	श्री जानकी बराह	पाल्पा

२०६६/०९/२२

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री विजुल विश्वकर्मा	दाङ्ग
सदस्य	श्री गोविन्द बहादुर नेपाल	बाग्लुङ्ग
सदस्य	श्री रामकृष्ण लकान्द्री	तेह्रथुम
सदस्य	श्री खड्क बहादुर नेपाली	स्याङ्जा
सदस्य	श्री डोबाटे विश्वकर्मा	तनहुँ
सदस्य	श्री निर्मल देउला (पोडे)	काठमाडौं
सदस्य	श्री ज्ञानु देवी सार्की	डडेलधुरा
सदस्य	श्री राम किसुन मण्डल	सिरहा
सदस्य	श्री घनश्याम लुहार	कञ्चनपुर
सदस्य	श्री रुप बहादुर परियार	कञ्चनपुर
सदस्य	श्री काबुली पासवान	सिरहा
सदस्य	श्री गया हजरा दुसाध	पर्सा
सदस्य	श्री बौवालाल शर्मा खत्वे	सप्तरी
सदस्य	श्री मीना स्वर्णकार	दाङ्ग
सदस्य-सचिव	श्री जीवन परियार	कास्की

२०६८।११।०४

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री सुशीला सिर्पाली (ठकुरी)	अर्घाखाँची
सदस्य	श्री अमृत नेपाली (सार्की)	जुम्ला
सदस्य	श्री खेमराज नेपाली	भोजपुर
सदस्य	श्री राजु प्रसाद चमार	नवलपरासी
सदस्य	श्री लाल बहादुर परियार	बाग्लुङ्ग
सदस्य	श्री रामा बादी	कैलाली
सदस्य	श्री धनमाया वि.क.	धनकटा
सदस्य	श्री शम्भु पासवान हजारी	सर्लाही
सदस्य	श्री सन्तोष परियार	कास्की
सदस्य	श्री अनिता परियार	सुनसरी
सदस्य	श्री भागवत पासी	नवलपरासी
सदस्य	श्री रामनाथ वैठा	पर्सा
सदस्य	श्री गयाहजारा दुसाध	पर्सा
सदस्य	श्री सिताराम खत्वे (मण्डल)	सप्तरी
सदस्य	श्री दान बहनदुर विश्वकर्मा	कैलाली
सदस्य	श्री रुकमाया रणपाल	भक्तपुर
सदस्य-सचिव	श्री भुवन ब. सुनार	गोरखा

मिति २०७१

पद	नाम थर	ठेगाना
अध्यक्ष	श्री मान बहादुर नेपाली	रुकुम
सदस्य	श्री बंगाली हजार पासवान	बारा
सदस्य	श्री विमला विश्वकर्मा	झापा
सदस्य	श्री लीलामान परियार	बाँके
सदस्य	श्री परदेशी सुनार	दार्चुला
सदस्य	श्री कोपीला बि.क	लमजुङ्ग
सदस्य	श्री राजकुमार बराइली	झापा
सदस्य	श्री मेहल पार्की	हुम्ला
सदस्य	श्री वेगम बिश्वकर्मा	प्युठान
सदस्य	श्री बुद्धिमान परियार	ताप्लेजुङ्ग
सदस्य	विकास कुमार रोका	ललितपुर
सदस्य	श्री मनसुर सुनार	जुम्ला
सदस्य	श्री रुप बहादुर परियार	अछाम
सदस्य	श्री राधेश्याम पासवान	सर्लाही
सदस्य	श्री मनजित ताम्राकार	बझाङ्ग
सदस्य	श्री गोविन्द सुनार	दाङ्ग
सदस्य-सचिव	श्री सीताराम घले परियार	तनहुँ

अनुसूची ३

आयोगमा कार्यरत कर्मचारीहरुको नामावली(२०७९ असार मसान्तसम्म)

क्र.स	नाम, थर	पद	शखा	कैफियत
१.	श्री शिवराम गेलाल	सचिव	कार्यालय प्रमुख	
२.	श्री मनिता श्रेष्ठ	उप सचिव	अधिकार प्रवर्द्धन शाखा	
३.	श्री बिमला महत गौतम	उप सचिव	प्रशासन तथा योजना शाखा	
४.	श्री रमेश विश्वकर्मा	शाखा अधिकृत	अधिकार प्रवर्द्धन शाखा	
५.	श्री भोजराज श्रीपाइली	शाखा अधिकृत	प्रशासन तथा योजना शाखा	
६.	श्री बाबुराम सुवेदी	लेखापाल	आर्थिक प्रशासन	
७.	श्री अमित परियार	ना.सु	प्रशासन तथा योजना	
८.	श्री जुना के.सी.	क.अ.		
९.	श्री इन्द्र बहादुर खड्का	निजी सहायक		
१०.	श्री रविन्द्र सोव	निजी सहायक		
११.	श्री चीज माया विश्वकर्मा	निजी सहायक		
१२.	श्री जीवन पार्की	निजी सहायक		
१३.	श्री सुरेश पुर्कुटी	निजी सहायक		
१४.	श्री जितबहादुर सुनार	ह.स.चा		
१५.	श्री गोपी मिजार	ह.स.चा		
१६.	श्री राम बिश्वकर्मा	ह.स.चा		
१७.	श्री रविन्द्र पुर्कुटी	ह.स.चा		
१८.	श्री दिपक सुनार	ह.स.चा		
१९.	श्री रुघ टमाटा	ह.स.चा		
२०.	श्री निर्मला बिश्वकर्मा	का.स.		
२१.	श्री तुलसा हिङमाङ	का.स.		
२२.	श्री जुनामाया बिश्वकर्मा	का.स.		
२३.	श्री सुधा सार्की	का.स.		
२४.	श्री ईश्वरराम लुहार	का.स.		
२५.	श्री सरिता लुहार	का.स.		

अनुसूची ४

आयोगको आ.व २०७८/०७९ खर्चको फाँटवारी

National Dalit Commission
2075

उपसचिव

उपसचिव

राष्ट्रिय दलित आयोग

कार्यालय कोड नं. [illegible]

[illegible] आर्थिक विवरण

[illegible]

म.ले.प.फा.नं. [illegible]

बजेट उप शीर्षक नं. : [illegible]
कार्यालय / आयोजनाको नाम :
आयोजना लागेको स्थान :

खर्च संकेत		स्रोतको					संशोधित / [illegible]							
नम्बर	नाम	तह	द्विपक्षीय	[illegible]	प्रकार	भुक्तानी विधि	शुरु बजेट	थप	घट	अन्तिम बजेट	निकासा	जम्मा खर्च	बाँकी बजेट	गत वर्षको खर्च
[illegible]	[illegible]	[illegible]			नगद		[illegible]	०.००	०.००	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]			नगद		[illegible]	०.००	०.००	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०.००	
[illegible]	[illegible]	[illegible]			नगद		[illegible]	०.००	०.००	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]			नगद		[illegible]	०.००	०.००	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
जम्मा							[illegible]	०.००	०.००	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

पेश गर्ने :
दर्जा :
मिति :

उपसचिव

राष्ट्रिय दलित आयोग

कार्यालय कोड नं.: [illegible]

[illegible] निकासा बजेट र खर्चको आर्थिक विवरण

[illegible]

[illegible]

बजेट उप शीर्षक नं.: [illegible]
कार्यक्रम - [illegible]
[illegible]

खर्च शीर्षक		स्रोतको					संशोधित (रकमान्तर) सोधभर्ना घट							
सङ्केत	नाम	नेपाल सरकार	वैदेशिक	स्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्रकार	भुक्तानी विधि	शुरु बजेट	थप	घट	अन्तिम बजेट	निकासा	जम्मा खर्च	बाँकी बजेट	गत वर्षको खर्च
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	[illegible]	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	[illegible]	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	[illegible]	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	[illegible]	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	नेपाल सरकार			नगद		[illegible]	0.00	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
जम्मा							[illegible]	[illegible]	0.00	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

पेश गर्ने :
दस्तखत :
मिति :
दर्जा :

अनुसूची ५

आयोगको आ.व २०७८/०७९ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरु

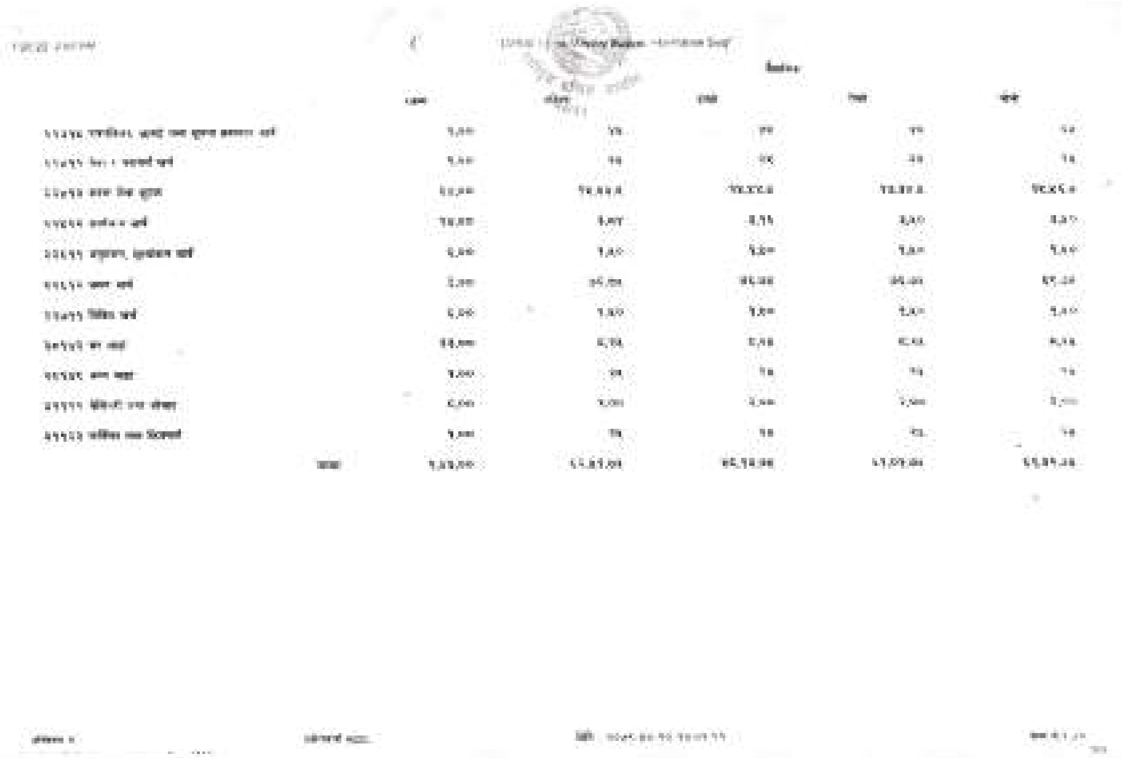

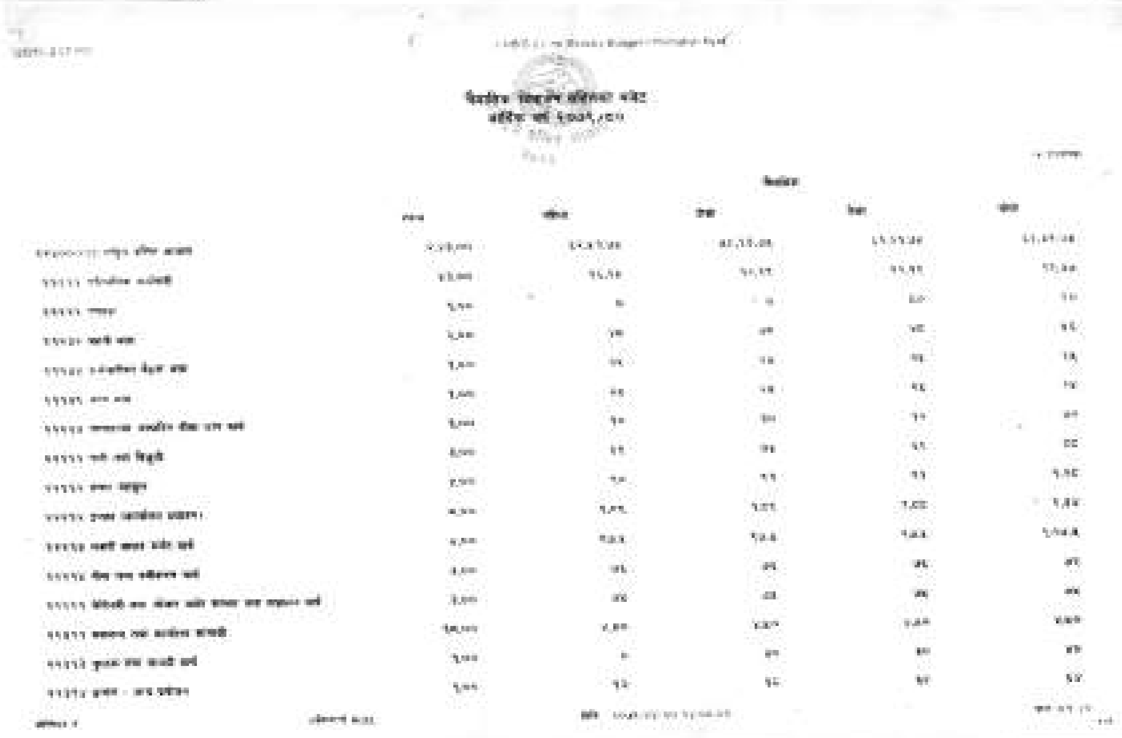

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

राष्ट्रिय दलित आयोग

आ.व. २०७८/७९ को कार्यक्रम खर्च शिर्षक २२५२२१ अन्तर्गतको कार्यक्रमको विवरण.

क्र.सं.	कार्यक्रम खर्च शिर्षक २२५२२१ कार्यक्रमको विवरण	विनियोजित रकम (रु.)	कैफियत
१.	घर सूचीकरण कार्य	१० लाख	संघ, प्रदेशमा सरोकारवालाहरूबीच अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रम गरी
२.	जातीय विभेद तथा छुवाछूत अन्त्य दिवस	२ लाख	दुई पटक:- मार्च २१ र जेठ २१ मा कार्यक्रम गरी मनाउने
३.	वार्षिक प्रतिवेदन	२ लाख	वार्षिक प्रतिवेदन तयारी तथा छपाई
	जम्मा रकम रु.	१४ लाख	

अनुसूची ६

आयोगबाट प्रकाशित प्रेस विज्ञप्तीहरु तथा शुभकामना सन्देशहरु

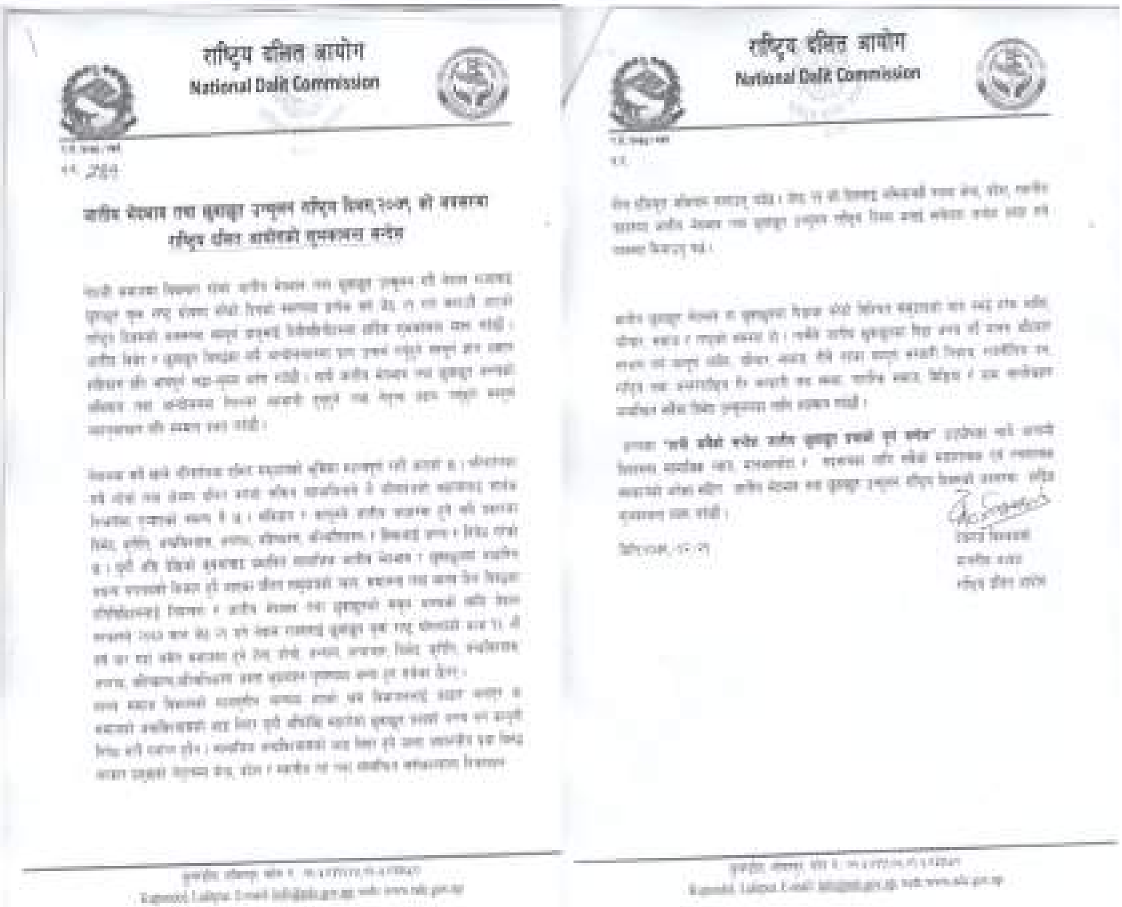

राष्ट्रिय दलित आयोग
National Dalit Commission

राष्ट्रिय दलित आयोग
National Dalit Commission

राष्ट्रिय दलित आयोग
National Dalit Commission

प.सं.: २०७८/०७९
च.नं.

मिति २०७९/०१/१५

प्रेस विज्ञप्ती

आसन्न स्थानीय तहको निर्वाचन २०७९ को उम्मेदवारी स्वतन्त्र रुपमा उम्मेदवारी दिन लगाएको भनी सप्तरी जिल्ला खडक नगरपालिका वडा नं. ४, पन्नेहराका २२ वर्षीय सन्तु पासमानको वैशाख १२ गते बेलुका त्यहींका बाबुलाई ठुलाठालु सम्झने वडाध्यक्ष गंगाराम चौधरीका छोरा लगायतका उनी सम्बद्ध राजनीतिक दलका कार्यकर्ताहरुले हत्या गरेको र कुनै उम्मेदवारको पक्षमा लागेको निहुँमा सिराहा जिल्ला सिराहा नगरपालिका वडा नं.११, भतुवाही बस्ने १९ वर्षीय अजय साफी धोबीको पनि वैशाख-१४ गते हत्या भएको घटनाप्रति आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ। यस घटनाहरुले आवधिक निर्वाचन, लोकतन्त्र र जनताको प्रतिनिधि चुन्ने मौलिक हकको उपहास गर्नुको साथै निर्वाचन आचार संहिताको समेत ठाडो हस्तक्षेप र उल्लंघन भएको छ ।

लोकतन्त्रमा स्वतन्त्रपूर्वक आफ्ना जनप्रतिनिधि चुन्ने र आफ्नो मौलिक हकको उपयोग नागरिकहरुले गर्दा त्यसको संरक्षण सरकारले गर्नु पर्दछ । माथिका दुवै घटनामा नागरिकको हक, संरक्षण गर्ने प्रहरी असफल हुनुले आयोगलाई निकै दुःखित तुल्याएको छ ।संविधानले प्रदत्त गरेका मौलिक हकको उपयोग गर्दा दलितहरु अझै मारिनु पर्ने घटनाहरुले हाम्रो लोकतन्त्र, कानूनी राज्यको औचित्य माथि नै प्रश्न चिन्ह खडा गरेको छ। साथै समाजमा घट्ने यस्ता प्रकारका आपराधिक एवं मानवअधिकार उल्लंघनको जघन्य घटना पुनः दोहोरिन सक्ने भएकाले राज्यका सम्बन्धित निकाय र राजनीतिक दलहरुलाई पनि सचेत रहन हार्दिक अपील गर्दछौं ।

दुवै घटनाका अपराधीहरुलाई हदैसम्मको कानुनी सजायको व्यवस्था गर्न, मृतकका परिवारहरुलाई उचित राहत-क्षतिपूर्तिको व्यवस्था तत्काल मिलाउन र स्थानीय तहको निर्वाचनमा उम्मेदवार बनेका सम्पूर्ण दलित समुदायका व्यक्तिहरुको सुरक्षा प्रबन्ध गर्न नेपाल सरकारको विशेष ध्यानाकर्षण गराउँदछौं ।

देवराज विश्वकर्मा
अध्यक्ष
राष्ट्रिय दलित आयोग

कुपण्डोल, ललितपुर, फोन नं.: ०१-५४३११४८,०१-५४३३६३०
Kupondol, Lalitpur. E-mail: info@ndc.gov.np, web: www.ndc.gov.np

अनुगमन कार्यविधि मस्यौदा तयारी समिति गठन गरिएको छ । आयोगको नियमावली निर्माण गर्न नियमावली मस्यौदा समिति समेत गठन गरी मस्यौदा तयारी कार्य भइरहेकोछ ।

१६. मिति २०७७ चैत्र ०६ मा दलित हक अधिकारको सुनिश्चितता हुन व्यवस्था मिलाउन सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट जारी आदेशलाई यस आयोग हार्दिक स्वागत गर्दछ। सो आदेशको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सम्बन्धित सबैपक्षको सक्रिय सहयोग हुने अपेक्षा आयोगले गरेको छ ।

सीमित स्रोत, साधन र संरचनाको बाबजुत आयोगलाई दिएको संवैधानिक कार्यजिम्मेवारी बमोजिम गरिबी, छुवाछुत तथा विभेद र बन्चितीकरणको सिकार बनेका दलित समुदायलाई राज्यको मुल प्रवाहमा ल्याउन, समान पहुँच स्थापित गर्न र दलितको मानव अधिकारको संरक्षण गर्दै आत्म-सम्मान जागृत गर्न यस राष्ट्रिय दलित आयोग निरन्तर लागी रहने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछ ।

अन्त्यमा, यस क्रममा आयोगलाई सहयोग पुर्‍याउन नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरू, संवैधानिक आयोगहरू, दलित अधिकारकर्मीहरू, विज्ञ विशेषज्ञ, पत्रकार लगायत सबैमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दै आगामी दिनमा सल्लाह, सुझाव र सहयोगको अपेक्षा गर्दछौं ।

धन्यवाद ।

सुन्दर पुकुटी
सदस्य एवं प्रवक्ता
राष्ट्रिय दलित आयोग
मिति: २०७८।१०।२४

राष्ट्रिय दलित आयोग
National Dalit Commission

प.सं. २०७८/०७९
च.नं.

प्रेस विज्ञप्ति ।

गोरखा जिल्ला गोरखा नगरपालिका वडा नं. १० बाहुनिलोमा अन्दाजी ३६ की फुलमाया परियार मिति २०७८/१२/१७ गते कुटपिटमा परी घाईतेलाई उपचारको क्रममा मिति २०७८/१२/२२ गते मृत्यु भएको घटना प्रति राष्ट्रिय दलित आयोगको गम्भीर ध्यानाकर्षण भएको छ । मानव सभ्यता र विज्ञान प्रविधिको यो २१ औं शताब्दीमा पनि एउटा दलित महिला भएका कारणले कुटाईबाट निधन हुनु गम्भीर विषय हो । तसर्थ उक्त घटनाको स्वतन्त्र, निष्पक्ष र विश्वासनिय छानबिन गरी सत्य तथ्यको सार्वजनिकीकरण गर्दै दोषीलाई कानुनी दायरामा ल्याउन तथा पीडित परिवारलाई उचित क्षतीपूर्तीको व्यवस्था गराउन सम्बन्धित निकाय र नेपाल सरकारलाई आयोग ध्यानाकर्षण गर्दछ ।

मिति : २०७८/१२/२४

मा. सुन्दर पुर्कुटी
सदस्य / प्रवक्ता
राष्ट्रिय दलित आयोग

कुपण्डोल, ललितपुर, फोन नं. [illegible]
Kupondol, Lalitpur. E-mail: info@ndc.gov.np, web: www.ndc.gov.np

अनुसूची ७ आयोगबाट प्रकाशित सचेतनामूलक सामाग्रीहरु

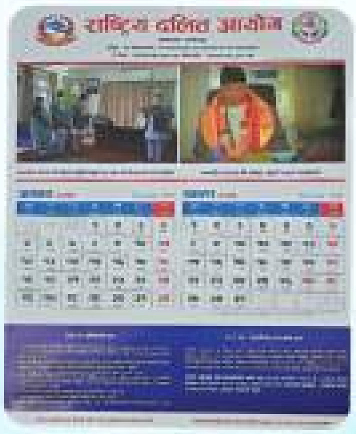

अनुसूची ८
आयोगको लोगो

अनुसूची ९ आयोगबाट गरिएका गतिबिधिहरुको झलकहरु

मिति २०७८/०८/२० गते आ.ब. २०७७/२०७८ को वार्षिक प्रतिवेदन सम्माननीय राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारीज्यू समक्ष पेश गर्दै

मिति २०७९/०५/२० मा सम्मानीय प्रधानमन्त्री शेर बहादर देउवाज्यू समक्ष ५१ बुँदे सुझाव/सिफारिस पेश गरे पश्चातको सामूहिक तस्वीर

मिति २०७८/०५/१० गते राष्ट्रिय सभाका सम्माननीय अध्यक्ष गनेश तिमलसिनाज्यूसंग छलफल पस्यात खिचिएको तस्वीर

मिति २०७८/०४/१५ गते राष्ट्रिय दलित आयोगमा आयोगका पदाधिकारीहरु र प्रहरी महानिरिक्षक शैलेश थापा क्षेत्री छलफल गर्दै

कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशका माननीय प्रदेश प्रमुखहरु समक्ष आ.व.२०७७/०७८ को आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु हुँदै बायाँबाट क्रमशः मा. सदस्य मेहले पार्कीज्यू र मा. सदस्य मिनादेवी सोवज्यू

गण्डकी र बागमती प्रदेशका माननीय प्रदेश प्रमुखहरु समक्ष आ.व.२०७७/०७८ को आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु हुँदै माननीय सदस्य सुन्दर पुर्कुटीज्यू

मिती २०७८/०४/१५मा मधेश प्रदेशका मुख्यमन्त्री माननीय लालबाबु राउतसँग छलफल गर्दै

माननीय टुन्जे कामी(बराइली)ज्यू अनुगमन पश्चात ओखलढुङ्गाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीज्यू लगायतहरुसँगको सामूहिक तस्वीर ।

मिति २०७९/०२/२१ गते जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत उन्मूलन दिवसको अवसरमा
रष्ट्रिय सभाका सम्माननीय अध्यक्ष श्री गणेश प्रसाद तिमिल्सिनाज्यू र
माननीय यूवा तथा खेलकुल मन्त्री श्री महेश्वर जंग गहतराज(अथक)ज्यू

मिति २०७८/०४/१५ गते राष्ट्रिय दलित आयोगमा आयोगका पदाधिकारीहरु र
प्रहरी महानिरिक्षक शैलेश थापा क्षेत्री छलफल गर्दै

आयोगका माननीय सदस्य मिनादेवी सोवज्यू
अछाम जिल्लामा अन्तरक्रियामा सहभागी हुँदै

आयोगका माननीय सदस्य मिनादेवी सोवज्यू
जिल्ला प्रशासन कार्यालय बाजुरामा छलफल पश्चात खिचिएको तस्वीर

मिति २०७९/०३/१० डेलिगेशन अफ द यूरोपियन युनियन टु नेपाल
Delegation Of The European Union To Nepal सँग सामूहिक तस्वीर

मिति २०७८/१०/२५ गते आयोगमा भएको पत्रकार सम्मेलन

मिति २०७९/०३/१६ गते आयोगको रणनीतिक योजना तयारीबारे छलफल/अन्तर्क्रिया गर्दै

लोक सेवा आयोग आयोगको परीक्षा उत्तीर्ण भएका दलित समुदायका शाखा अधिकृतहरुलाई
मिति २०७८/१०/२५ गते सम्मान तथा बधाई

मा.सदस्य सुन्दर पुर्कुटीज्यू चितवन र रामेछाप जिल्लामा जातीय विभेदका घटनाको स्थलगत अनुगमन गर्दै ।

मा.सदस्य सुन्दर पुर्कुटीज्यू चितवन र लमजुङ जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीसँग छलफल गर्दै ।

मा.सदस्य सुन्दर पुर्कुटीज्यू पर्वत जिल्ला कुश्मा नगरपालिका र काभ्रेपलान्चोक जिल्ला रोशी गाउँपालिकासँग छलफल गर्दै ।

कर्णाली प्रदेस हुम्ला जिल्लाको अदानचुली गाउपालिकामा राजनीतिक दल,जनप्रतिनिधि
दलित अघुवा तथा प्रहरी अधिकृत र आयोगका
माननीय सदस्य मेहल पार्की विच समसामुहिक विषयमा छलफल

दोलखा जिल्लाका भिमेस्वर नगरपालिकामा भएको कार्यक्रममा
जनप्रतिनिधिहरु, कर्मचारी र आयोगका माननीय सदस्य मेहल पार्की

दोलखा जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी , प्रहरी नायब उपरिक्षक र आयोगका
माननीय सदस्य मेहल पार्की विच समसामुहिक विषयमा छलफल

५७ औं अन्तराष्ट्रिय जातीय विभेद उन्मूलन दिवस मनाउदै
(JI Q M ◊YDDJHJJ) मिति २०७८/१२/०७

सम्माननीय राष्ट्रिय सभाका अध्यक्ष गनेश प्रसाद तिमिल्सिना ज्यूको प्रमुख आथिथ्यमा
जातीय विभेद तथा छुवाछूत उन्मूलन दिवस २०७९ जेष्ठ २१ गत

बिजया दशमी, शुभ दिपावली तथा छठ पर्वको अवसरमा
शुभकामना आदान–प्रदान कार्यक्रम (२०७८ असोज २० गते)